

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим до да т к о м
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 15 зл. річно,
півріч. 7.50 зл., чвертьрічно 3.75 зл.
— для Америки 3 долари річно —

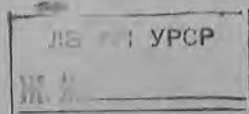
Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чековеkonto: 151.092

Ростемо...

Перед нами звіт з діяльності гр. кат. Богословської Академії у Львові за перше трьохліття її існування (1928—1931), зладжений першим її ректором, о. Др. Сліпим. Звіт нашої найвисшої богословської школи, розвій якої стверджений документальними даними, просто домагається, щоб і ми торкнулися бодай в загальному ваги Академії для нашого церковно-національного життя.

Повстання Духовної Академії у Львові прогомніло серед нашого духовенства — в противенстві до світських кругів нашої суспільности — на загал якось без більшого одушевлення. Тому холодови, з яким стрінулася Академія серед деякої частини духовенства, годі дивуватися. Ми, виховані без найменшої традиції під цим оглядом, не в силі собі покищо й зясувати, яку вагу і значіння має Академія для нашої Церкви і народу під цю пору.

Повстання Академії є передусім важливе з огляду на закріплення й поширення унійної ідеї серед українського народу. Історія дає нам тут добру лекцію. Зєдинена з Ап. Престолом наша Церква впродовж свого більш як 300 літнього існування не спромоглася на утворення свого найвисшого науково-виховного огнища, яке повинно було тісніше обєднати численні єпархії давньої Польщі і піднести значіння Церкви й духовенства. Коли, нібито цілковито розбита після Берестейської унії, українська православна Церква саме завдяки Могилянській Академії виявила тахітм творчих зусиль і активности та приневолити всіх ставитися з респектом до неї, то найвизначніші діячі унійської Церкви воліли в той час вести завзяті паперові спори зі

своїми противниками, замість спрямувати всю свою енергію на створення своєї найвисшої науково-богословської установи — хочби для самої тільки конкуренції з Поляками й православними. Вони вибрали догідніший, але зате й погубніший у своїх наслідках шлях: свій священничий доріст виховували по найбільшій частині в латино-польських колегіях, звідки він виносив хіба лиш погорду для свого обряду і національності. Не диво, що Унія ставала мостом для польонізації, перш за все висших верстов українського суспільства, не могла нікому нічим заімпонувати, а стягала на себе тільки погорду з боку польського духовенства та ненависть з боку православних. І треба було першої, неприхильної їй політичної констеляції, щоби вона доволі скоро і легко заломилася.

Одною з головних причин такого скорого заломання Унії на наших північно-західних землях це те, що батьки і провідники Унії не збудували свого найвисшого науково-виховного центру для успішного закріплення унійної ідеї серед народу.

Уніятські єпархії в Галичині перейшли по розборі Польщі під австрійське панування. Під опікунчими крилами католицької Австрії Церква наша вправді внутрішньо скріпилася і сконсолідувалася та запустила серед народу глибше коріння, однак більше понад те, що їй давала чи дозволяла мати Австрія, вона не пішла. Свого найвисшого наукового центру не створила, а вдоволилася кількома катедрами на львівському університеті, що серед тодішніх обставин було й так чималим успіхом.

Такі відносини тревали до світової війни, згідно до розвалу австро-угорської монархії.

Коли по розвалі Австрії наша тісніша батьківщина перейшла під панування Польщі — відносини основно змінилися. В 1919 році усунуто українські катедри з львівського університету і позбавлено нашу Церкву усіх прав на богословським факультеті, які вона там мала і тому ВПреосв. Митрополит покликуює тимчасово до життя Богословський Виділ в мурах Духовн. Семинарії в надії, що він увійде в склад майбутнього укр. університету. Той Виділ не мав ні свого статуту ні матеріального забезпечення, був він тільки єпархіальним виховним заведенням без ніяких висших наукових аспірацій.

Та життя народу, мимо несприятливого політичного положення по програній визвольній війні, росло і йшло вперед нестримним ходом та творило все нові цінності на всіх ділянках. Не могла остати позаду й Церква, перед яку життя ставило нові, скомпліковані завдання, до сповнення яких конечно була більша внутрішня консолідація та красша наукова підготовка духовенства. І одно

і друге могла дати своя найвисша богословська школа — Духовна Академія — яка, створена в самому центрі, повинна проміннями науки і творчої праці освітити усі уніятські епархії в Галичині і поза нею та тісніше їх з собою об'єднати для успішнішої праці на славу Богови та спасіння народови.

Крім цього наша найвисша наукова установа повинна започаткувати наукову, на певних історичних джерелах оперту апольогію великого діла Зєдинення, яке наша Церква заключила перед трьома сотками літ з Ап. Престолом, і на підставі совісної, критичної аналізи виказати усі добрі сторони того діла та й наші власні помилки, на те, щоби ті добрі сторони плекати і їх обстоювати, а помилок на майбутнє уникати. Завданням Академії під цим оглядом буде — створити з нашого церковного організму, який є синтезою Сходу і Заходу, окрему індивідуальність, спосібну — у рямцях католицької Церкви — жити власним життям, опертим на давніх традиціях християнського Сходу.

Створення високої богословської школи домагався не менше рішучо і зовнішній фронт нашого національно-церковного життя. Головно католицький Захід, де по війні зродилось небувале зацікавлення християнським незєдиненним Сходом, хоче почерез нас пізнати той Схід, передусім словянський, що стоїть осторонь церковної єдності. Ми, зглядно наші наукові праці, повинні йому у тім пізнанню допомогти. А праці ті можуть повстати тільки в правдиво науковій роботі, зорганізованим порядком, в установі, спеціально на це призначеній. У взаїмовідносинах церковного Заходу і Сходу, у всіх унійних змаганнях та плянах повинна наша Церква грати передову ролю. Богословська Академія повинна її до тієї передової ролі закваліфікувати.

Наша уніятська Церква все була досі в тіні; закривали її перед широким світом наші вороги, закривали її й ми самі, не витворивши на протязі кількох століть нічого такого, що булоб в силі звернути на нас бачнішу увагу світа. Колиж що й створили, то не було кому того в широкому світі скапіталізувати. Навіть геройської смерти св. Йосафата не вміли ми належно використати, а мартирольогію холмських і підляшських уніятів кінця XIX ст. записали рухливіші від нас Поляки на своє conto. І не дивота. Не було в нас досі установи, яка інформувала би Європу про нас та серед її церковно-наукових кругів пропагувала би наші ідеї і наше становище.

Створення нашої Духовної Академії це під цим оглядом перша поважніша спроба вивести нашу Церкву як рівноправний чинник на широкі шляхи нинішнього світа та піднести її престиж в очах церковного Сходу і Заходу.

Богословська Академія, це далі бодай частинне заспокоєння туги народу за своїми високими школами.

Академія не обмежується до самої тільки теології; круг своєї наукової праці поширюватиме вона і на інші ділянки науки і ось з початком акад. 1932/33 року відкриває вона попри богословський ще й філософічний факультет. Крім цього при ній організується музей, який вже нині може повеличатися збіркою ікон і предметів, на які міг би бути гордий кождий, і найкрасше поставлений музей. З цього погляду стає Академія великим культурним надбанням і власністю не тільки Церкви, але й цілого народу, і як колись Могиланська Академія, так і тепер у час народнього лихоліття, Академія, створена Великим Митрополитом української катол. Церкви, повинна відіграти визначну роль в історії наших культурних змагань новіших часів.

Правда, що Академії ще багато бракує: перш за все приміщення наукових робітень, відповідного числа вповні кваліфікованих сил, але це все браки, які з часом дадуться усунути. Факт є, що вона живе і росте, а з нею росте й ми.

І тому ми, духовенство, повинні нею найбільше радіти, бо вона найвизначніший доказ нашої усильної творчої праці над самопіднесенням, а одночасно це перша спроба вивести нашу Церкву з того крутіжухи хронічної залежності від чужої думки, навіть у наших власних справах, вилічити її з тієї кволости, пасивності і вічної заляканості та мінімалізму, що на протязі століть не дозволяли нам розпростерти, наші крила до ширшого лету.

Серед небувалих матеріяльних злиднів і моральної депресії се одинокий промінчик ясного сонця на горизонті сучасного нашого життя.

Тому підтримаймо її морально, а якби треба було, то й матеріяльно! Глядім на Академію й оцінюймо її не з точки дрібних, загумінкових, чи особистих інтересів, але зі становища ширшого, загальнішого. Велике діло вміють належно оцінити тільки великі люди. Памятаймо, що з ростом Академії росте й ми.

X.

о. Северин Матковський

Похвала або культ Пресв. Діви Богородиці Марії в гр.-кат. Церкві

(Продовження)

5. Успення Пресв. Богородиці.

Успення Пресв. Богородиці це найторжественніший празник в честь Матері Божої. Зачинається двотижневим постом, щоби в такий спосіб люди добре приготувалися

до цього торжества. Відправляється він 15. серпня — т. є. в день, в котрий Пречиста Діва віддала свою чисту душу Господу Богу. До святкування цього взиває св. Церква не лише людей, але всі сотворіння світа словами: „Прийдіте всі кінці земнії, честное преставленіє Богоматере во-схвалим: в рўці бо Сина дўшу непорѣчную положи. Тімже святым успенієм єя мір оживотворився, во псалміх і пініїх і піснєх духовних со Безплѣтними і Апѣстоли праздуєт-світло“. (стих. на литії). Таксамо співається на малій вечірні Успення: „Прийдіте, всекрасное Успеніє всенепорѣч-ния Богорѣдици праздуєм, днесь бо Ангели торжествуют честное преставленіє Бѣжія Матере і ко веселію нас земних созивают, всепїти немолчним гласом“. Отже св. Церква, святкуючи Успеніє Пресв. Богородиці, взиває людей не ри-дати, а радуватися тим кінцем Богоматері, а це тому, що уважає його ще одним великим чудом, яких так багато в житю Пресв. Діви, бо вона „во рождестві дївство со-хранила“, а „в Успенії міра не оставила“. (тропар Успенія) „О дивное чудо! Істочник жизни во гробі полагається і ліст-виці к небеси гроб биваєт. Веселися Гетсеманіє, Богороди-чен святой доме!“ (бо пречиста умерла в Єрусалимі, в домі св. Івана Богослова, що стояв близько Гетсиманії). (Стих. вечєрн. на Господи возвах).

Радуватися всім нам належить, бо: „В славном Успенії твоєм, небеса радуются, і Ангелскія возрадовашася во-їнства: вся же земля веселится, піснь тобі ісходную про-возглашаючи, Матери всіми Владичествующаго, неіскус-бращная пресвятая Дїво, яже род человекскій избавльшая прародительнаго осужденія. (Стих. на Хвал.). Причиною ве-селих пісєнь на „ісходицю“ Пречистої Діви — є це, що вона відкупила „род человеческий“ від „прародительскаго осуж-денія“. А друга причина отся, що хоч Преч. Діва мусіла піддатися присудови смерти, так як і її син Ісус Христос, то однак і вона, так як Христос, побїдила смерть, бо з ті-лом і душею була взята до неба де „во рождестві Діва, і по смерти жива спасаєт присно наслідіє своє“. (9 пісн. кан.).

В церковних піснях Успення дуже широко і докладно оповідається ціле передання Св. Отців-очевидців, або сучас-ників Успення Пресв. Богородиці. Оповідается, що на сер-дечну просьбу Пресв. Діви Апостоли, розсіпані в той час по цілім знанім світі, чудесним способом на облаках прий-шли до Гетсиманії похоронити тіло Богородиці: „Апостоли, от конец совокуплшєся зді, в Гетсеманстїй веси погребите тіло мое: і Ти Сине і Боже мой, прийми дух мой“. (світ-лен на Утр. Усп.). Так молиться — просить Пречиста, а Син Божій на сю просьбу являється з Ангелами і всіми силами небесними і при очах зібраних Апостолів приймає душу Богоматері на свої руки.

„Дивяхуся Ангелстїї Сили, в Сїонї смотрающе свого Владiku (Христа) женскую душу руками носящаго! Пречисто бо рождшей (Дів. Мар.) синоліпно провозглашаше: Гряди Чистая со Сином і Богом прославленная буди“. А „Апостольский лик, яко на облаці носим ко Сїону от конец служити Тебї, Дїво собираешся (п. 5. кан.).

Апостольський лик з другими вірними „воспївающе в псалмїх і пініїх духовних Преч. Богоматер“ понїс з великим торжеством тіло Пречистої Диви Марії до гробу, а коли безбожні Євреї збіглися, щоби перешкодити тому торжественному похоронови, Херувими і Серафими облаком закрили всіх. А безбожному єреєви Атонїєви, що руками хотїв скинути з носилок Тїло Пречистої, Ангел відсік руки, але коли він, покараний, покаюся, назад чудесним способом сцілив. Та „в молитвах неусипающую Богородицу і в заступленїї ізвістное упованїє гроб і умерщвленїє не удержаста“, бо по похороненню тіло Пречистої зістало взяте на небо, „якоже бо живота Матер на живот престаив во утробу Вселивийся приснодіственную“. (Конд. Успен.). Про це переконалися всі Апостоли з Томою, що не був на похоронї Пречистої. Коли на його просьбу отворили грїб, не знайшли вже там тіла Богоматерї, тільки плащаницю, котрою була обвинена. Всі не могли вийти з дива, а сама Пречиста вияснила їм се чудо. Бо коли вони підчас вечерї прославляли Божого Сина і Його Матір, тоді явилася сама Пресв. Богородиця, поблагословила всіх і вияснила те нове чудо, що тіло її на приказ Божий взяли до неба, де вона царствує разом з Сином своїм. Одначе zarazом обіцяла, що мимо цього вона все буде з вірними аж до кінця світа.

Апостоли, як зійшлися так і знов розійшлися чудесним способом голосити правду і спасення, прославляючи Божого Сина і Його Пречисту Матір.

І ми всі христїяни прославляємо Богородицю. „Блажим Тя всі роди Богородице Дїво, в Тя бо невмістимий Христос, яко Бог наш вміститися благоволи. Блаженні і ми представельство Тя їмущє: день бо і нощ молишися о нас і скиптри царства твоїми молитвами утверждаются. Тїм воспївающе вопієм Ти: Радуйся Благодатна, Господь с Тобою“ (Іпакой Усп.).

Так і св. Церква співає: „Ангели Успенїє, Пречистая, видівше удившася, како Дїва восходит от землі на небо“ (припів до 9. пісн. канона Усп.) і другий припів: „Величай душе моя, от землі на небо честное преставленїє Божїя Матерї“

6. Непорочне Зачаття Пресв. Владичиці нашої Богородиці і Приснодїви Марії.

„Взиграйте людїє і веселїтеся, се бо днесь возсія нам денница таїнственного дне, преблагословенная Дїва Марїя,

во утробі чудния Анни непорочно зачинаемая. Єйже со лики небесними приникше поклонімся і велегласно возопієм: радуйся Мати світа невечерняго, со висоти Востока Христа Бога нашего просвіщашаго нас сідящия во тьмі і сїни смертній і ісправившаго стопи наша на путь мирен". (тропар Зачаттю).

Сими словами взиває св. Церква всіх вірних до участі в сім радіснім празнику, котрий є початком всіх празників, бо з Непорочним Зачаттям Пресв. Діви зачалоя Богом обіцяне діло спасення людського роду. Його вижидали люди через цілі тисячеліття, про нього думали патріярхи і про-рокували старозавітні Пророки. Праведні Отці Старого За-віта тужили за тим днем, в котрім мало зійти „Сонце Прав-ди“ — Спаситель світа. Так як схід сонця попереджає ран-ня зірниця, Так Непорочна Діва „денница таїнственнаго дне“ попередила день, в котрім світло спасення мало засі-яти і розігнати тьму ночі, повної смутку і горя, ночі гріха і душевної нужди на землі.

Не дивнож, що день, в котрім Господь Бог покликає до життя Діву, з котрої „Слово“ Син Божий воплотився і вчоловічився, стає днем радости для всіх дітей Еви. Бо як перша Ева сталася причиною великого нещастя людського роду, так друга Ева, Пр. Діва Марія, стає „ліствицею висо-кою между небом і землею“, котра „земная со небесними совокупляє“, — місцем, що на ній „Господь імет утверж-датися“. (Стих на хвал. утр. Зачат.). Божа Премудрість і лю-бов вибрали Преч. Діву на Матір „Слова“, через котре має прийти спасення світа. І так як перед віками було поста-новлене воплощення Слова — так також перед віками зі-стало уготоване зачаття Пресв. Діви — постановами Божи-ми. Преч. Діва, освячена перед віками, являється оруддям, яким покористувався Божий Син „во отрожденію“. „Прежде зачатія чистая освятилася єси Богу“ (сідал. на Утр. входу в храм Пр. Богород.), і тому співає св. Церква: „Подобаше Отцу подобниці своєї ко рожденію Сина, Сину же своєї Матери, Святому же Духу своєї обручницї, даровати зача-тіє Непорочно, да паче всей твари ісполнення небесними дарованїї, подобитися своєму Творцу. Святой Тройци, сице ізволившей і устроївшей вся премудро — слава і похвала. (Слава на Лит. Зачат.). Тому св. Церква вірить і вчить, що Преч. Діва Марія непорочна і непричасна жадному гріхови, навіть і первородному. Вона одна між всіми сотворіннями захоронена від всякої скверни і порока, вже в утробі своєї матері, бо вона має бути Матірью Непорочного Агнця-Христа. Тому співаєтья „Радуйся удостоївшаяся от Господа іску-пленія ізряднійшаго, от гріха первороднаго — не очищенная, по предохраненна єдина от всего рода человеческого. (Конд. Зачат.).

„Преблагословенная Діва Марія в утробі чудняя Анни непорочно зачинаємая“ не лише є вільною від Адамового гріха, але й від усіх тих уломностей і недостатків, які кожної хвили загрожують упадком для людських душ. Ідь гріха прародичів затроїла наші душі, кжеже один великий проповідник, наш розум стає часто в блуді і обмані, воля наша підпадає найдивачнішим похотям тіла, як про се свідчить і сам св. Ап. Павло в своїм посланню до Римлян (7. 23). З сим мусимо боротися — а єя борба то наслідки первородного гріха. Одначе Пр. Діва Марія непорочно зачата, вільна і від сього гріха первородного і від сих діявольських напастей.

Сим празником Непорочного Зачаття Пр. Діви починається велика похвала Богоматері в наших богослужбних книгах. „Избранной от всіх родов, і прежде вік уставленной во Матер Богу, кромі гріха сущей, і во зачатію своєм ада побідившей торжественния пісні восписуєм Тебі недостойнії раби твої Богородице, да нас свободиши от зол поющих Тебі: Радуйся во Зачатті твоєм гріху не повинная. (1. Конд. Акат. Непор. Зачат.). Тому називаємо Пречисту Діву Марію — „Пресвятою“. Та вона не лише пресвята — але й „пренепорочна“ бо „подобаше второй Еві також і второму Адаму (Христу) без гріха пребивати (Стих. на Литії Зачаття).

В церковнім язиці зачаття Пречистої Діви, називається „Пренепорочноє Зачатіє“. Др. Дорожинський каже в своїх „Празничних картинах гр. к. Церкви“, (ст. 6.), ще це тому, бо Преч. Діва уже від першої хвили свого існування була пренепорочною, чистою і святою і через те від самого початку була милою в очах Небесного Отця. Для того співається в стихирі на стиховних великої вечірні Непорочного Зачаття: Радуйся раю словесний, насажденний от Господа на востокіх, неприступний ветхому змію (дияволу) іміяй посреди себе древо жизни вічния Хріста, от негоже питаються вся язици і ізбігають смерти вічния.

Богослуження Непорочного Зачаття відправляється в гр. кат. Церкві дня 9. грудня. Повне прекрасних пісень і порівнянь, в котрих висказуємо віру св. Церкви. „Воно“, каже Впреосв. Митополит Андрей Шептицький в своїм посланню до вірних, „повне всіляких назв і порівнянь, якими св. Церква величає непорочність того святого Зачаття“. Празник сей називається „Зчатіє св. Анни єгда зачат Пресвятую Богородицу... і т. д. Східна Церква від дуже давніх часів вірила і вчила, що Пресв. Богородиця Марія від свого зачаття непричасна гріхови, чого доказом є якраз се богослуження в честь Непорочної Діви Марії. В західній Церкві ся віра по многих суперечках і розправах учених богословів (в котрих перед ведуть св. Берnard і Іван Дунс Скот), щойно

в р. 1854 зістала догматично определена на вселенськiм соборi Ватиканськiм — та св. Отцем Пiєм IX проголошена, а свято Непорочного Зачаття, як загально обов'язуюче, постановлено в цiлiм свiтi. З тої пори i в гр.-кат Церквi назва того празника „Зачатiє св. Анни єгда зачат Преч. Богородицу“ змiнено i в наших богослужебних книгах на „Непорочне Зачаття Пр. Дiви“, як воно нинi називається. — Від тої пори сей празник в нашiй Церквi обходиться ще торжественнiше.

„Поюще твоє Богомати похвали, торжествуєм свiтло твоє от праведних родителей зачатiє; єже би не било свято i безгрішно: не би той день почитала святая Церков i пісньми i пініи святила народно; но понеже сiє со усердiєм тво рит, убо i ми ублажим по силi святоє Богоматере непорочное зачатiє i возопiєм радостно к ней:... Радуйся в зачатiї твоєм грiху неповинная“ (12. Ікос акафіст. Непорочн. Зачат.). „О всепiтая Мати, обрадованная Маріє, всякія благодати ісполненная Госпоже моя! прiйми малое сiє ко почтенію непорочного зачатiя твоего нами грiшними принесенное тебi моленіє...“ (13. кондак акаф. Непор. Зачат.).

До як найбільше торжественного святкування сього празника заохочує нас i св. О. Лев XIII, папа римський, котрий надав 300 днєвний відпуст кождому вірному, що з сокрушенням серцем i благовiйно повторить отсей славословний стих Непороч. Зачат. Пресв Дiви Марії „Буди благословенно святоє i непорочное Зачатiє блаженнiйшія Дiви Марії Матери Божія“.

Стрітєння Господа нашого Ісуса Христа.

„Возсiявшаго прежде вік от Отца, напоследок же от ложесн дiвических носящи в Церков неіскусомужная Мати, в Сінайстiй горі законоположившаго, повелiніи законному повинующая, принесе святителю старцу i праведнику, Хрiста Бога видіти обiщанна. Єгоже прієм Симеон на руки своя, возрадовался вопiя: Бог єсть сей Отцу соприсносуший i ізбавитель душ наших“. (Стих. на стихов. вел. вечер. Стрітєння).

Сей празник, що його праздуємо в 40 днь по Рождествi Христовiм, є закінченням свят, що вяжуться з сим торжеством. Тоді iменно святкуємо пам'ять очищення Преч. Дiви Марії після приписів Мойсєєвого закона, а заразом i пам'ять посвячення Ісуса Христа (первородного сина), як се наказував старозавітний закон на пам'ятку того, що Господь Бог охоронив ізраїльських первенців в Єгипті від смерті, перед виходом жидів з неволі.

Христос зі своєю Матір'ю Марією вiповняють приписи старозавітного закону, хоч вони не були обов'язані до сього.

Сповняють сей закон, щоби показати, що Христос Бог сам законодавець — не підлягаючий закону — приходять не „разоряти“ закон, а тільки його „доповнити“. Так і Марія хоч сама чиста і непорочна, очищується після закону, щоби нам дати приклад покорі і послуху, — чеснот, що їх так дуже часто бракує людям. В тім дні сповняється ще одно свідоцтво св. Духа, що Христос є Божим Сином — Спасителем світа, а Преч. Діва Божою Матір'ю.

„Украси твій чертог Сіоне і подіми Царя Христа і цілуй Марію, небесную двер: Та престол херувимський явися; та носить Царя слави. Облак світа єсть Діва, носящи на руках Сина прежде денници: Єгоже приєм Симеон на руки своя, проповідая людям Владику Сего бити живота і смерті і Спа-са міру“ (стих. на стихов. вечер. Стріт.).

Те свідоцтво дають праведні Симеон і Анна в Єрусалимським храмі перед зібраним народом і священниками. Того дня разом сповняється і обітниця, дана праведному Симеонови, що він доти буде жити, доки не побачить Месію Спасителя світа, та не прийме його на свої руки. Він, приймаючи на свої руки зі страхом Спасителя, з радістю кличе: „Нині отпускаєши раба твого Владико, по глаголу твоєму, со миром. Яко видіста очи мої спасеніє твоє. Єже єси уготовал пред лицем всіх людей. Світ во откровеніє языков, і во славу людей твоїх Ізраїля“. Се пісня, котру співає нинішнього дня і на кожній вечірні через цілий рік св. Церква. Він кличе: не треба вже мені жити, не маю вже чого дожидати. Серце моє повне радости, бо сповнилося моє бажання і вислухана моя молитва: я побачив Сього, котрого дожидали з тугою патріярхи — і про котрого пророкували старозавітні пророки. Він прийняв на свої руки Того, що є світлом для всіх народів і став славою вибраного народу Ізраїля.

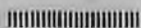
Тому з великою радістю і вдячністю Симеон молиться і благодарить Бога за ту велику ласку, якої доступив. За-разом побачив він віщим духом (за помічю Св. Духа) і ту велику жертву, яку принесе Син Божий, Христос для спасення людських душ і тому, споглядаючи на Преч. Діву Марію, не може замовчати того, який великий смуток буде стискати її серце на вид мук свого Сина — і він кличе: „а Тобі самій душу пройдет оружје“ (Лук. 2, 35); що більше, він додає, що Месія приходять одним „на спасеніє“ а другим „на паденіє“, мовби хотів нас остерегти, що хоч і як дуже радісним для нас прихід Христа — і рождество Його від Пр. Диви Марії, то не можна нам забувати, що хто не піде за Христом і не увірить в Нього — для такого Христос зі Спасителя стається справедливим Суддею, що кожному віддасть по його ділам і заслугам. Сей празник називаємо Стрітінням Госп. наш. Ісуса Христа, бо в той день стрітився

Христос з Симеоном і праведною Анною в Єрусалимській церкві, одначе називаємо його богородичним, бо того дня прийшла Преч. Діва Марія виповнити приписи Мойсеевого закону, котрий приказував, що кожда жінка по народженню свого сина має 40 днів прийняти очищення в церкві з рук священника і принести жертву: пару голубят або ягня „на всесожженіє“. Сей звичай очищення через священника полишився в нашій Церкві аж до нинішнього дня і кожда матір приходять в дім божий прийняти божє благословення для себе і для своєї дитини з рук священника.

Так Преч. Діва дає нам приклад великої покори і послуху, а послідувати сьому прикладови є дуже хосенною і потрібною річю для кожного християнина. „Ко Богородиці притецім хотяши Сина єя видіти — ко Симеоу носима“ — свіває св. Церква, бо Син Марії — є самим Божим Сином. „Єгоже с небес безплотнії видяще дивляхуся, глаголюще: Чудния зрим нині і преславная, непостижимия і несказанная; іже бо Адама создавий, носит ся яко младенец; невимістимий вміщається на руках смертних; іже в нідріх неописанних сий Отца свого, волею описується плотію, а не божеством, єдин чоловіколюбец“. (Ікос на утр. Стр.).

Того чоловіколюбця можемо видіти лише через Преч. Діву і через неї статися учасниками вічного спасення, тому, треба нам доконче до неї прибігати, на неї надіятися і віддаватися під її покров і опіку. Для того і співається в день нинішнього празника: „Богородице Діво, упованіє християн покрій, соблюди і спаси на Тя уповающия. Богородице Діво, міру благая помощнице, покрій і соблюди нас от всякія нужди і печали“ (припів до 9. пісн. кан. на утр. стріт.). А що найбільшою нуждою і печалю для кожної душі є гріх, що її цілковито погубляє, тому кличемо до Пречистої: О Діво Маріє! просвіти мою душу, помраченную люті житейскими сластями! (прип. на 9. пісн.). Нам належить і молитися і величати Преч. Діву Марію, бо через Неї засіяло нам Сонце правди. Тому співаємо зі святою Церквою в день Стрітєння Г. Н. І. Хр. „радуєся благодатная Богородице Діво, із Тебе бо возсія солнце правди, Христос Бог наш, просвіщаєй сушая во тьмі. Веселися і ти старче праведний (Симеоне) пріємше в обятіє Свободителя душ наших дарующаго нам воскресеніє“.

(Продовження буде)

о. Николай Гошовський
парох Фалиша

Матеріальні користи,

сподівані в священничім Тов. св. Ап. Андрея

Доповідь, виголошена на Заг. Зборах Товариства дня 23. червня 1932)

Для нас сьогодні великий день. Зібралася рада, щоби покласти основи під своє станове Товариство, про яке вже стільки писалося і говорилося. І дивно воно. Духовенство давало почин до оснування різних установ і працювало в них. Духовенство відказувало щедрі записи для Товариств, але те саме духовенство не подумало і не подбало досі про власну станову організацію. Для всіх і на все був час, а для себе, для своїх найблизших, для своїх рідних, не було часу. І так докотились ми до теперішньої скрути, серед якої духовенство зачинає нидіти. І вдарили дзвони на тривогу — пішли кличі до організації. Виринули різні проекти тієї організації — розуміється льокальні. Остаточно силою конечности повстав статут ім. св. Ап. Андрея, затверджений Митр. Ординаріатом, який і політична влада прийняла до відома. Крайня отже пора на підставі цього статута урухомити нашу організацію — розвести роботу по всіх протопресвитератах та деканатах, а життєздатність українського духовенства доведе установу до поважного розквіту. Буде це належна відправа тим, які твердять, що духовенство непривичне до карности і тяжко його схопити в організацію. Отже нині рішучий момент, або — або. Або будемо розбитою масою, прибитою знова на довгі літа, або створимо силу, з якою всякі чинники будуть приневолені числитися. І коли о. крил. Дзерович торкнувся ідеологічної сторінки майбутньої установи, приходить мені порушити другу сторінку, а саме, які матеріальні користи сподівані в організації духовенства.

І так: організаційна праця буде інтенсивно розведена в центрах протопресвитератів, а не розпорошена на поодинокі деканати. Протопресвитерат — це сила! Ціла А-Епархія числить 880 священників і 1300 церков, отже на поодинокий протопресвитерат припадає пересічно: 176 духовників і 260 церков. По одному уділові вийде 430 уділів по 100 зл., а це зродить капітал 43.000 зл. Як на один протопресвитерат це поважна квота, на яку вже можна опертися. Вплата на уділ, роаложена ратально, пр. по 5 зл. місячно, не затяжить на поборах священника, противно, дасть йому вдовілля, що це і від нього цеголка, положена під будівлю власної священничої і то відповідної домівки, яку в центрі кожного протопресвитерату безумовно протягом двох літ набудемо і яка

стане видимим знаком об'єднання духовенства і першим етапом досягнень через організацію в Тов-і св. Ап. Андрея. Розуміється, що на случай смерті священника, вплачені ним до Тов. Андрея уділи звертаються, за виповідженням, по-лишеній родині, так само і льокати від церков, які матимуть повну безпеку на реальностях Тов-а. А це важна річ, бо вже переживали ми всякі інфляції, девальюації і тим подібні грошові комбінації, на яких церкви потратили великі капітали, а обезцінені папери заповнюють шафи Митр. Консисторії. Будуччина непевна. Навчені минулим, треба нам льокувати церк. майно так, щоби забезпечити його перед втратами.

Про такі власні священничі доми подбаємо у Львові, Тернополі, Золочеві, Бережанах і Стрию. До якої цілі малиб вони служити? Хто знайшов би там приміщення? В першій мірі інтернат для священничих дітей під орудою інтелігентних і досвідних вдовиць. Кілько то гризоти має священник з приміщенням свого сина чи доньки в часі її науки! Не знає відносин в місті — допитується, а вкінці дає свою дитину в опіку дуже часто в невідповідні руки, нераз в національно нам ворожий дім. Отець тягнеться з останнього на оплату станції, а дитина тимчасом манірується, входить в невідповідні товариства, не має дозору і сходить на манівці. Кілько то наших дітей викривлюється через лих і дорого оплачувані станції!

Часи щораз тяжші — мимо ощадности, посуненої нераз до крайности, годі звязати кінці до купи, духовенство задовжується; бувають случаї, і то не спорадичні, що наші священники не в силі з браку фондів дати своїм дітям висшої освіти. Відбирають дітей зі шкіл, бо не маючи власних бурс, чи там інтернатів, неспроможні оплатити приватної станції. Кілько то священничих дітей сидить дома на селі і невчиться, бо нема за що. Інакше булоб у власній бурсі чи інтернаті. Священники піддержувалиб своїх дітей доставленими різними продуктами — картофлю, крупами, мукою, опалом, доплачуючи при тому якусь грошову квоту; при цьому булиб спокійні за релігійно-моральне виховання своїх дітей. Говориться тепер багато про Укр. Католицький Союз, Католицьку Акцію, а якраз католицьке виховання наших дітей по таких бурсах це булиби почини відновлення в католицькому дусі української суспільности. Священничий дім в центрі протопресвитерату безумовно потрібний. Крім інтернату знайшлиб там приміщення 2—3 найбільшій вдовиці. Не буде їх, або коли прийде час, що вдовиць по священниках взагалі не буде, занялиб їх місце священники-старці, емерити, доживаючи там свого віку. Одна комната у нашій власній домівці служилаб на приміщення канцелярії, а разом на сходи, конференції, а то й на духовні вправи. Майже

в кождім повітовім місті маємо „Народні Доми“, відповідно вивінувані, з кімнатами, призначеними до різних цілей, з концертними саями і т. д. А хто був душею при їх будові? Хто збирав датки, хто складав щедрі записи? Наше духовенство, яке нині в тих „Народніх Домах“ має дуже маленький або й зовсім ніякого голосу не має.

Тепер вже крайня пора подбати і про себе і свої родини. В передвоєнних часах були інші відносини; з господарки можна було і дітям в школах допомогти і дещо на чорну годину відложити. Прийшла повоєнна скрута, парохіяни збідніли, а з ними й духовенство нидіє, господарка не оплачується, епітрахильні доходи — той нещасний камінь преткновенія — майже жадні, ось до чого ми докотилися. Давніші патріархальні священичі роди вимирають, бо їх діти, маючи перед очима матеріальну скруту своїх батьків, не посвячуються духовному стану; також доньки священиків відказуються від подруж з богословами, а підшукують собі якийсь інший спосіб прожитку. Давніше судьба вдови і сироти по священику не була така безвихідна, бо численна родина помагала і опікувалася ними, складалася на образування і віно. Тепер відносини основно змінилися. Наше духовенство підсилюється переважно з селянських верстов — безпосередньо з здорового ще пня — входить в супружі звязки серед світських верстов нашої суспільности і зараз в перших роках душпастирської праці — не маючи нізвідки матеріальної допомоги — попадає в крутіж недостатків, обдовження, що опісля відбивається на дітях, яких нема спроможности вислати до шкіл на науку. А коли прийде катастрофа в родині такого священика, тоді незавидна доля викидає полишену вдову з дітьми на міський брук, на крайні злидні. Ми священики це видимо, як в кожному більшому місті кільканайцять вдовиць з дітьми коротають свій вік; заряджуємо деколи одноразову збірку в харчах, щось в роді милостині чи там відчипного і на цьому кінець. А вони, сердечні, приймають цей даток і навіть не ображуються. Коли читати докірливу статтю о. крил. Лициняка в „Ниві“ — так слези тиснуть до очей. Вже й світська інтелігенція по містах, ця сама інтелігенція, що ще недавно висловлювалася, що: „нема то, як попови і котови“, дорікає нам за нашу незорганізованість, бо бачить, в якім оплаканім стані животіють полишені вдови і сироти по священиках. Адвокати, учителі дають нам за примір свою станову організацію, яка на випадок смерти кормителя, забезпечує як не достатне то бодай приличне удержання родини. Ми маємо Вдовичо-сиротинський Інститут. Його керманичі думають, комбінують, скликають наради — але чуда зробити не в силі. На передостанніх зборах виринув проєкт одноразової виплати на случай смерти священика

10 зл. Ми були схильні до цієї жертви, але проєкт перепав. На останніх Зборах відпоручників до Вдов.-сир. фонду зменшено цей одноразовий даток від случаю до случаю на квоту 3 зл. Нехайби вже й так — красше щось, чим нічого. Полишена вдова одержала би підмогу в квоті приблизно 4000 зл., але виекzekувати цю квоту прийдеться управі Вдов.-сир. фонду тяжше. Її стягне точно і скоро при допомозі деканів в центрі протопресвитерату Тов. св. Андрея, яке не спустить з ока недолі наших вдовиць і придумає якісь показніші допомогіві середники.

В зорганізованому Товаристві подуматиб нам і про місійний фонд. Серед теперішньої скрути урядити в парохії місію тяжко приходитьсь, а місій, якщо коли, так тепер як найбільше треба.

Те саме можна сказати і про видавничий фонд. Релігійно-виховні книжечки, приступно для народу написані, найшли би збут. Знаю священників, що підготували вже до друку гарний матеріал, але не мають гроша на видавництво. І над цим подумалоб Тов. Ап. Андрея. Або допомогівий фонд на будову церков? Вправді це завдання має сповняти тов. св. Ап. Петра і сповнило би, так грошей дасть Біг. Десь котрась церква пішла раз на кілька літ вкладку до Товариства, тож не дивниця, що рахункові звіти Тов. св. Петра представляються дуже марно. Одна, друга громада похопиться будувати церкву, не розчислившись з силами. Придбають пляни, кошториси, покриють кошта комісій і вже по засобах. Тоді пригадують собі, що десь там у Львові є тов. Ап. Петра і вносять прохання о підмогу. І коли траплять на щасливий момент, що в касі Товариства знаходиться якийсь гріш — таку підмогу одержують, н. пр. 100 зл. і нарікають опісля, що з такою підмогою нема що робити. Знаю місцевости, де св. Літургію служиться під кріслатим дубом, чи там липою побіч старенької похиленої церковці, яка грозить заваленням. Парохіяни радіб здвигнути відповідний Божий Дім, але власними силами не в силі будову довершити. Взагалі останніми роками на полі церковного будівництва майже нічого не робилося — а як не стане церков, то й нас не буде треба. Фонди є, тільки треба людей, які ці гроші позбиралиб. І це якраз буде завданням тов. Ап. Андрея.

Призaduмаймось теж і над адміністрацією церковних, братських скарбон і церковного майна, а вийде ця адміністрація в дуже поганому світлі. І це, що буду говорити, скажу на підставі помічень з деканальних візитацій. Є в нас бідніші, але є й багатші церкви. І одні і другі викидають тяжкий гріш дуже часто на непотрібні річі, а нераз переходить він і до ворожих нам карманів. Буває й таке, що малювання церков виконують люди, чужі нам по національ-

ности, які поняття не мають про наш обряд. Церковну утвар закуплюється як на спроможність дотичної церкви надто дорого і відтак літами сплачується довг. Викидається гріш на погане нафтове світло, що закопчує цілу церкву, а ще й до того куповане у ворогів Церкви. Бувають і такі аномалії, що за скарбонні гроші ерекціональні плоти поправляється. По краще вивінованих церквах ще гірше. Там стрінемося з вексями. Близші зі скарбою люди розхоплять гроші поміж себе, літами не сплачують довгів — векслі стають безвартісними, бо щоби церква екзеквувала свою претенсію у парохіянина і то через суд, якось не випадає. При зміні пароха ці векслі навіть пропадають, а коли при візитації викажеться більша готівка і її доручиться відвести до найближшої нашої кредитової інституції, то сейчас виринає негодування. Якто — кажуть — хтось чужий буде користати з наших грошей, а ми хіба не потребуємо? І так скарбони перетворюються на лихварські позичкові гнізда. Буває й таке, що парохіяни виарендували церковне поле і не маючи що з грошем робити, дають дороге желізне опарканення на бетоні коло старої маленької церкви і тисячі викидають на це. А наші кредитові інституції накликають нас і наші церкви до складання уділів, до складання ощадностей тай ще аргументують, що громадяни даної місцевости звертаються до них о позички, а фондів нема, щоби всіх задоволити.

Крайня пора увести в адміністрацію церковного майна розважну господарку і це було би також задачу Тов. Ап. Андрея, бо це майно має служити ширшим цілям, так матеріальним, як і духовим, а не маєтсья його накопичувати безхосенно або розкидати нерозумно. Уявляю собі цю реформу в такий спосіб: кожда церква виладить з кінцем адміністраційного року рахунковий звіт, певного рода білянс своїх прибутків і розходів та перешле його дотичній Деканальній Раді, яка, провіривши рахунки, уложить прелімінар видатків для цієї церкви після її спроможности, в такий спосіб, щоби прибутки мало що перевисшали розходи. І так:

1) на місійний фонд зложить названа церква таку а таку квоту.

2) до Тов. Ап. Петра рівнож відпозідну суму.

3) членська вкладка до Тов. Андрея виноситиме на рік таку квоту.

4) через Тов. Андрея одержить церква таку скількість кгр. світла.

5) на видавничий фонд припаде на рік така квота.

6) Деканальна Рада з гори унормує, який даток річно зложить дотична церква. на пр. на „Рідну Школу“ в формі писанки чи там коляди.

7) Те саме відносилось б і до санаційного фонду для „Просвіти“.

Чейже раз мусить уступити ця аномалія, що в одному селі церква відступає на „Рідну Школу“ і добродійні ціли всю коляду 200—300 зол., а зараз в сусідньому селі повертають її до скарбони і розжичують, зглядно кинуть на „Рідну Школу“ або на інші ціли 5—10 зол., спокійні, що сповнили свій обов'язок. І якщо Церква і її духовенство поклали великі заслуги на освітнім, економічним, політичним та культурнім полі, то нехай ця праця і далі продовжується, але зорганізованим способом в Тов. св. Ап. Андрея. Взагалі — попри працю виключно нашої станової організації треба нам як найбільшій активності на усіх ділянках народнього життя, хочайби це вимагало особистих і матеріальних жертв. Так доля нашого народу укладається, що силою факту обставини висувають духовенство на чоло, часами проти його власної волі й охоти. А ці матеріальні жертви, яких народня конечність і зараз вимагає, а про які тут не буду говорити, для одиниць нераз непосильні, однак при збірній акції зорганізованого духовенства много заважали би в майбутности.

Духовенство це сила — однак ми тієї сили не доцінюємо. Журимося хіба про наших найблизших і про це, якби то в спокою життя докінчити. Не памятаємо, що затягаємо велику відвічальність супроти наших наслідників, які нас тяжко судитимуть. Ми духовенство, коли поведемо зорганізовану роботу, у свідомості нашої відвічальности зглядом наших наслідників, створимо велику силу! І фонди будуть, тільки б їх зцентралізувати і вміло ними орудувати. Гріш родить гріш, витворюються резерви, а з них вирине й емеритальний фонд для священиків — старців, що доживають свого віку, щоби не були тягарем для парохіян і на ласці сотрудника. Воно звісна річ, що парохіяни люблять і шанують свого пароха, доки він молодий, підприємчивий, енергійний і тягне за всіх, а коли він висотає свої сили, зістаріється, так ці самі парохіяни пускають в непамять всю працю свого провідника і радіби кожного дня його збутися.

Скажу ще про допомогову позичкову касу, про яку згадав о. Бобовник в „Ниві“. Якщо зорганізуємося, то таку касу урухомиться протягом трьох місяців, на разі примітивним способом, але не по деканатах, тільки в центрі протопресвітерату. Священик, потребує хвилю грошевої допомоги, завсіди і скоро знайде її в своєму Товаристві за порукою настоятеля деканату, що позичка буде правильно в місячних ратах з платні стягана. Духовенство такої помочі потребує і звертається по неї до Ординаріату, який в міру можности дає петентам зачети на платню.

З часом, коли наше Тов. Андрея розвинеться і угрунтується, тоді в кожному Протопресвітераті повстала би окрема кредитова священича кооператива, на статутах реєстрована.

Ще раз зазначую, що зорганізоване духовенство представляє собою велику силу. Тоді не тільки пани, з якими часом можна до чогось остаточно домовитися, але і всякі підпанки будуть з нами числитися. Якраз ті підпанки, що то з легким серцем обкладають нас діймаючими протизаконними карами, трохи лагідніше говоритимуть з представниками нашої організації, за якими стане муром весь загал духовенства і не буде так, як досі, що в одному деканаті придержується посередньої тактики, а другий деканат угинається під гривнами.

Також багато писалося і говорилося про священичу санаторію, згідно про власну домівку в якомусь лічничому місці — Трускавці, Моршині чи Черчу. У висліді цих заходів завдяки енергії і то знов тільки одиниць, набули ми „Зелеміль“ в Гребенові. Але він добрий для тих, що користають з літніх ферій і живуть виключно з місячних побоїв. Священики з сільських парохій мають у себе і воздуху і води подостатком. Для них потрібне лічниче заведення з мінеральними водами, чи то до пиття чи до купелів. І таке заведення набудемо з часом через Товариство Ап. Андрея.

Взагалі всі ці пляни і проєкти, закреслені на дальшу мету. Першим і основним нашим досягненням має бути власна, відповідна священича домівка в кожному протопресвітераті.

В давніших, передвоєнних часах були між духовенством, і то жонатим, визначні добродії, що складали щедрі жертви — доробок цілого свого життя — на „Народні Доми“, на стипендії, на „Просвіту“, на бурси. Може таких добродіїв знайдемо ще по поодиноких протопресвітератах. Маю на гадці молодшу генерацію нашого клиру, між якою знаходиться вже деякий відсоток безженного духовенства і воно, відчуваючи не так сильно нинішню матеріяльну скруту, певно підіпре змагання Тов. Андрея — чим скорше набути священичі домівки по протопресвітератах, а тим самим перейме гідно світлу традицію жертвенности наших попередників.

Коли бачимо, що одно — друге непомітне село буде власними зусиллями приміщення для читальні, кооперативи, тим більше ми, зорганізовані священики, намічену ціль без труднощів осягнемо, а відтак етапами поведеться дальша робота. Тут у Львові кладемо основи під нашу центральну Управу, звідки вийде клич до організації по протопресвітератах. Цей клич буде негайно виконаний, бо духовенство

свідоме його потреби з огляду на життєві конечности. Відповідних, охочих людей до праці найдемо і на провінції, головноміж молодшою генерацією духовенства, якої красша доля в організації кується, ми старі, як то кажуть, вже свою пісню відспівали, а вони приходять на наші позиції. Що нам будучність принесе, годі відгадати, однак всякі позначки віщують, що ми священники мусимо бути приготовані на найгірше. Щоби однак це лихоліття, яке на нас і на нашу Церкву гряде, передержати, на це конечна організація.

Нинішній день рішачий. Тому нехай іде клич до об'єднання наших сил в Тов. Андрея. Це ім'я носить Достойний Князь нашої Церкви, наш Митрополит. Раз на цілі століття посилає Боже Провидіння такого мужа. І ми священники, задивлені в його світлу — величню стать, розуміємо те серце, сповнене любов'ю до Церкви і до українського Народу. Його Достойна Особа обєднала нас всіх священників коло себе, як дітей коло доброго і мудрого батька, який журиться нами та нашою незавидною долею і пильно цікавиться первопочинами нашої організації.

Нехайже це Ім'я Дорогого нам Архієрея, покладене на нашому організаційному статуті, буде тим товчком, який нас згуртував би в одну сильну цілість, бо время люте, а в майбутности може стократно лютіше буде.

Н. Павлосюк

Короткий погляд на історію й судьбу російської прав. Церкви до 1917. р.

Хто знає, яких вершин була би досягнула культура, започаткована св. Володимиром, колиб не монгольська навала, котра, наче чорна хмара, примандрувала зі Сходу в XIII ст. та майже не лишила каміня на камені. Та сей момент був знаменний також і для історичної долі Руси: бо саме від тоді спільний дотепер національно, політично і релігійно організм Руси розділився на дві окремі і згодом цілком незалежні клітини; Русь полуднево-західню, котра відтак прийняла ім'я України, і Русь північно-східню, або Московську, котра остаточно прийняла ім'я Росії (за царя Івана III. Великого, 1462—1505). Власне ся доба і є тим граничним стовпом, від которого можна зачинати історичний огляд християнства на території північно-східньої Руси, як типово російського.

Після зруйнування Київ Татарами 1240 року, політичний і церковно-адміністративний осередок переноситься з Києва на північ: спочатку до Володимира над Клязмою, а опісля 1325 р. до Москви. І хоч московські митрополити ще на якийсь час задержали титул „київських“ (Олексій, Петро), то всеж таки тут, в обстановці неперетравленого ще фінського живла й деспотичної атмосфери „великих“ князів, уже повстав відмінний від полуднево-руського тип церковного клиру, а разом із сим відмінний тип також православ'я.

Тоді, як Київська Русь, через своїх князів, вельми часто стикалася із Заходом, а навіть подекуди із самим Римом (Ізяслав) — Московська Русь натомість цілковито ізолювалася від західних впливів, відкриваючи шлях до себе одинокій Візантії. Візантія — колись огнище східної цивілізації й релігійної культури, тепер переживала важку церковно-політичну кризу, найяскравішим виразом котрої була остра полеміка, яку вона провадила з католицьким Римом. Сей полемічно-запальчивий дух мало-по-мало переносився також до Москви та прибирав тут вид типово фанатичної риси. Ся практична відчуженість від Заходу і західної культури та чисто-провізорична лучність із Візантією плюс понад 200-літня татарська неволя в наслідках витворили темний, безмежно-забобонний та фанатично-впертий тип росіянина, якого побожність була значно відмінною від побожності Греків та полуднеслов'янських народів. Іменно, в російській Церкві — особливо від часу Флорентійської Унії, коли вона фактично перестала підлягати царгородському патріярхови — все більше й більше виробляється поняття про спеціальну чистоту і, розуміється, висшість спеціально російського християнського ісповідання й розуміння, та про його незвичайну місію. Вже перед Флорентійським собором великий князь московський Василь Темний, висилаючи на собор митрополита Ісидора, давав йому такі інструкції: „батьки й діди наші не хотіли навіть чути про поєднання законів грецького і римського; я сам не бажаю його... Памятай лише про чистоту віри нашої й повернися з нею“¹⁾. Ся релігійна самопевність зросла за великого князя Івана III й закріпилася за панування московського царя Івана IV, звісного в історії також під імям „Грозного“ — під впливом його „екуменічних“ аспірацій та напів-анормальної манії створення з Москви „Третього Риму“. Рація була та, що старий Рим попав у єресь, другий Рим — Царгород опинився в руках невірних музулман, лишився одиноким третій Рим — Москва. Сю фанатично-релігійну самопевність найкрасше ілюструють слова самого Грозного, коли

¹⁾ Карамзинъ: „Исторія Государства Россійскаго“, т. V. стр. 172.

він із патосом запевняв: „а четвертому Римови не бути!“ Тут належить згадати, що під адміністративним оглядом Російська Церква, по прогнанню Татарів майже в цілості попала під домінію російських царів, котрі, взоруючись почасти на византійських імператорах, а почасти на монгольських ханах, намагалися завести також у себе анальогічний цезаропапізм. Та однак духова конкуренція була виключена: тоді, як византійські імператори, поминувши їх клясичну старовину, укладали богослуження, видали окремі збірники церковних і горожанських законів (Іустиніян I), або писали поезії — російські царі ледви були грамотні. До таких належав також і сам Іван IV. Очевидно, що при таких обставинах положення Російської Церкви не могло бути в тих часах світлим. А коли відмітити перший прояв цезаропапської сваволі, який виявився в осудженню й замкненню до вязниці Іваном Грозним митрополита московського Филипа (вписаного відтак в православні святці яко мученика) і в звірячому замученню єпископа псковського Леоніда (1576 р.), то се положення Російської Церкви було навіть вельми сумним.

Замітним явищем в історії Російської Церкви був скликаний у 1551 році царем Іваном Грозним і митрополитом Макарієм церковний собор, названий „Стоглавом“ (задля 100 глав, на які було поділено записки про працю Собору). Завдання Собору було виправити численні хиби церковного життя й життя мірян тогочасної Московської Руси. Однак своєї мети Собор не досягнув. „В той час, каже історик Грузинський, як головним нещастям російського життя була глибока темнота, в котрій перебували не тільки народні маси, але й їх провідники, — отці Стоглавого Собора нічим не показали, що вони се розуміють, і коли говорили про науку, то розуміли під нею лише знання писати і читати духовні книги, при чому учителями являється те саме духовенство, котрого малограмотність була стверджена нимже самим на Соборі... Собор звернув головну свою увагу на зовнішню сторону релігії... Непідготованість Собора яскраво виявилася в тому, що він в своїх осудах часом покликувався на апокрифи, підложні правила й неправдиві тексти св. Письма; він узаконив під страхом викляття двоперстний знак хреста, неголення бороди, вусів і т. п.“¹⁾

Важна зміна зайшла в положенню Російської Церкви при кінці XVI ст., за царя Бориса Годунова (музулманіна-вихреста), коли до Москви прибув царгородський патріарх Єремія (1589) та оснував тут московський патріархат. Московські патріархи згодом дійшли до великого впливу на

¹⁾ Допетровская литература (тексты, переводы, примѣчанія, словарь), Москва, 1916.

управу держави та навіть видавали спільно з царем нові закони й розпорядки (патріярх Нікон). В часах великих державних міжусобиць і „смут“, патріярх був самотнім представником також політичної влади в державі. Так, наприклад, московські послы говорили в імені цілої Росії Жигмонтові III: „від початку у нас в Росії так завелось: наколи великі державні або земські діла загнуться, то великі Государі наші закликали до себе на собор патріярхів, архієпископів і єпископів і без їх ради нічого не ухвалювали, і почитають наші государі патріярхів великою честю, і місце їм зроблено з государями рядом (побіч); в такій пошані у нас патріярхи... тепер же ми стали безгосударні і патріярх у нас чоловік начальний“¹). Дуже важну роль відіграв в часі політичних розрухів в Московській державі (часи Лже-Димитрія) патріярх Гермоген, котрий своїм авторитетом зберіг державу від розвалу.

В другій половині XVII ст., за патріярха Нікона (і панування другого царя з династії Романових Алексія Михайловича) прийшло до першої церковної революції в Російській державі. Причиною тієї революції був розпорядок патріярха Нікона про перегляд та справлення усіх церковних книг, в котрі, внаслідок переписування, вкралось безліч блудів та помилок, що часто навіть змінювали науку Церкви. Більше темна частина російського народу враз із частиною духовенства рішучо спротивилась розпорядкови енергійного патріярха та відмовила йому послуху, називаючи його „антихристом“, а царя Алексія Михайловича „службою антихриста“. Богато причинився до ще більшого розярнення збунтованих мас фанатичний протопоп Авакум Петрович (1610—1681), людина незвичайної моральної сили й суворого аскетизму, котрий в палких проповідях виступав проти царя й патріярха, за що був вкинений до в'язниці, а відтак спалений на кострі в 1681 році в містечку Пустозьорську²). Ся смерть не була несподіванкою для гонимого протопопа і тому він стрів її з мужністю, гідною цілого свого мученицького життя. Незадовго до свого спалення писав Авакум в одному „посланію“: „всякъ вѣрный не развѣшивай ушей и не задумывайся, гряди съ дерзновеніемъ въ огонь и съ радостью Христа ради постражди. Много никоніане людей перегубили, думая службу приносить Богу. Мнѣ сіе гораздо любо: освятилась русская земля кровью мученическою. Не лѣнитесь бѣдные, подвизайтесь гораздо. Русачки бѣдные рады, что мучителя (тобто Нікона) дождались: полками дерзають въ огонь за Христа. Я бы умеръ, да и паки бы умеръ по Хри-

¹) Рук. стр. 233.

²) Авакум лишив після себе близько 43 твори, звернені проти реформ патр. Нікона й проти „ніконіян“, та знамениту автобіографію.

стѣ Божѣ нашемъ. Сладокъ вѣдь Исусъ-то! Помнишьли трехъ отроковъ въ печи огненной? Навуходоносоръ глядитъ, анъ Сынъ Божій четвертый съ ними гуляєть. Не бось, не покинетъ и васъ Синъ Божій. Держайте всенадежнымъ упованіємъ: таки размахавъ, да и въ пламя. На вотъ, дьяволъ, еже мое тѣло, до души моей тебѣ дѣла нѣтъ!¹⁾ Останні слова протопопа Авакума, звернені до людей вже з диму й полумя, були, щоби вони хрестились „двоперстієм“ — і лише під тим услівям „во вік не погибнуть“. Отся передсмертна благальна просьба, щоби хрестилися „двоперстно“, добре характеризує, що Авакум уважав за найважлише в своїй науці. Се була боротьба головно за букву („Исус“, а не Ісус), за обряд, за все передане й завіщане старовиною. Однак смерть Авакума як першого мученика за церковне передання високо піднесла його в очах прихильників, котрий відтак став взором до наслідування. Репресії та переслідування з боку держави ще більше утверджували їх у їх „старій вірі“. Так вони й почали називатися від тоді: „Старовірами“, або „Старообрядовцями“ — а з боку держави: „розкольникми“. Ще в 1666. році порішено було скликати в Москві собор духовенства для осудження розкольників, на котрий зараз у слідууючому 1667. р. прибули навіть два патріярхи, александрійський і антиохійський. Сей собор, між иншим, характеристичний тим, що відразу кинув анатему на постанови Стоглавого Собору: „Зане той Макарій митрополить и иже съ нимъ мудствовали невѣжествомъ своимъ безразсудно“. Однак своїми постановами, як узаконення триперстного знаку хреста та інші, собор лише до решти відштовхнув „старовірів“ від пануючої церковної єрархії, а пізніше від самої православної Церкви, тим більше, що й диспута, яку протопоп Авакум був примушений вести на соборі в 1667 р. (17. червня) з патріярхами, ні трохи не зломил сього ревного подвижника „старої віри“. Від тоді багато старовірів удалося в ліси²⁾, засновуючи там нові монастирі („скити“), а біля них оселі; частина помандрувала на південь. Пізніше вони іще поділились на кілька менших під-сект, котрі властиво із „старою вірою“ мали спільного не дуже багато. Одна частина „старовірів“, задержуючи обряд і старі книги, признала державно-православну єрархію — і почалася називатися „єдиновірцями“. Були се свого рода „уніяти“ в лоні Російської Церкви. Окрема група „старообрядовців“ послугувалася офіційною назвою: „Старообрядовці австрійського согласія“ — се була іменно та група, яка солідаризувалася з православними (і

¹⁾ Допетровская Литература, стр. 136 — 137.

²⁾ Поручаємо спеціальну літературу про життя „старовірів“: Мельниковъ—Печерскій: „Въ лѣсахъ“, „Исторія старообрядчества въ Россіи“ — Н. Собботинъ: „Матеріали для исторіи раскола. Том I. і V.“

почасти греко-католиками) в Австрії, яких завдяки різним обставинам, не діткнула реформа патріарха Нікона.

Гідне також завваги, що старовіри взагалі становили найбільше толерантну часть цілої Російської Церкви у відношенні до католиків — а сьогодні під гоненням воюючих безбожників становлять найвитриваліший віруючий елемент.

Патріархат тривав у Росії до Петра I (1672—1725) — великого реформатора Росії загалом і Російської Церкви зокрема. Цар Петро заборонив після смерті останнього патріарха Адріана в 1700 р. вибір нового — а 20 років пізніше, 25. січня 1721 року засновує „Духовну Колегію“ (Святіший Синод) на взір англійського High Church. Святіший Синод представляв собою комісію, зложену з кількох єпископів, на чолі котрої стояв відпоручник царського уряду. В указі, яким Петро I. назначав сього відпоручника, було зазначено: „в синод вибрати з офіцерів доброго чоловіка, котрий відзначався би сміливістю і міг управу діла синодального знати і бути йому обер-прокурором“¹⁾. Характеристичною для отсеї нової царської установи була присяга, яку мусів кожний новий член складати при своїм вступі до Синоду, яка звучала: „ісповідаю і потверджую присягою, що найвисший суддя сієї колегії є сам государь“. Однак, щоби бодай в часті зрозуміти причину скасування Петром патріархату та заснування „Синоду“, треба звернути увагу на сам тип і життя сього будь-що-будь небуденного царя. Вже з природи цар Петро мав нахил до егоїзму, а кривди, яких зазнав змалку від старшої правлячої сестри Софії та жадлива хвороба епілепсії довели зчасом сей нахил до типової деспотичної прикмети. Щастя і нещастя хотіло²⁾, щоби Петро — перший із російських царів вже змолоду побував за кордоном і то головню в протестантських краях. Повернувши зза кордону до краю, Петро відразу почав свої

¹⁾ Сей „оберпрокурор“ в однім указі названий „оком царя і стряпчим (виконавцем) у ділах державних“, а між чиновниками й духовенством просто „дубинкою Петра I“.

²⁾ Як відомо, в російських літературних кругах у першій половині XIX ст. повстали і згодом доволі релефно скристалізувалися дві ідеологічно відмінні течії т. зв. „славянофілів“ і „западників“. Западники все підносили заслуги Петра для Росії, котрий, кажучи словами Пушкіна, прорубав вікно в Європу; а „славянофіли“ натомість казали, що Петро тим „вікном“ якраз викривив типовий уклад російського побуту і, між іншим, створив клясові різниці. Цікаво пише про Петра і один письменник: „Кажуть, що Петро I прорубав для Росії вікно в Європу. Се правда. Але Європа має, розуміється, голову і, як каже арх. Никанор, також „хвіст“. До котроїж часті європейського тіла близьке прорубав великий російський реформатор вікно? На підставі всіх познаних приходить ся заключити, що — якраз до „хвоста“. За його почином і інші реформатори прорубують вікна менше-більше не далеко від сього самого місця; бо щоб дістатися до голови європейського організму, треба багато попрацювати власною головою і серцем...“ (Царство Божіє въ міръ, Кн. IV. Гл. IV.).

реформи — державні й церковні, при чому переводив їх з цілою безоглядністю, питомою своїй хоробливо-деспотичній вдачі. Разом із Петром примандрувало до Росії також чимало німців-протестантів, які з часом замешкали окрему дільницю в Москві, звану „Німецькою Слободою“. Тут вони мали також своїх пасторів, які користувалися цілковитою свободою. Що торкається релігійності самого Петра, то вона загалом є доволі сумнівною. Не дивниця отже, що в тому часі на овиді церковно-релігійного життя появляється такий єпископ, як Теофан Прокопович, котрий, побувавши перед тим на Заході, отверто започатковує протестанський напрям в російській теології. Проти сього напрямку виступили спочатку професори й богослови Київської Академії (яка по довершеній у 1654. році політичній злуці між Україною й Росією — стала тепер узалежненою від Москви); однак протестантизуючі російські богослови мали за собою цілий адміністративний апарат великої держави — і тому протест українських богословів лишився без вислідів¹⁾. Наслідки були такі, що протестантизм чим-раз більше загніжджувався у висших російських кругах, та з часом став нетерпимим. Сам Петро I наказав перекласти цілу історію Церкви протестанта Стратемана під наголовком: „Театрон або Ганьба історична“, переповнену найріжнороднішою брехнею у відношенню до римського папства, а його т. зв. „Всешутїйшій (всеблазнійший) соборъ“, у якому в сценічний і до краю негідний спосіб представлювано вибір папи (звернений почасти й проти ідеї патріархату) се одна з найсумніших сторінок життя сього північного деспота, яку осудили пізніше самі російські патріоти. До найганебніших однак „подвигів“ Петра I належить зачислити убивство в нелюдський спосіб ростовського архієпископа Доситея та греко-католицьких Василіян у Полоцьку. Навіть найбільше „благодяжні“ особи Петра I, якими були архієпископи Теофан Прокопович і Теодосій Яновський, мусіли відчувати на собі всю безоглядність Петрового цезаропапізму, якого були колись ревними подвижниками й співтворцями...²⁾ Не дивниця отже, що „учреждение синода“ не лиш „много повредило Русской церкви“, але й „крѣпило мысль о воцареніи послѣдняго антихриста въ лицѣ императора Петра I“³⁾.

Тяжкі часи прийшли для Російської Церкви за цариці Анни з її протестантськими міністрами, як Остерман, Левенвольд і головно Бірон, коли жорстоко переслідувалося

¹⁾ В київських архівах до самого останнього часу зберігалось велике число богословських праць київських академиків в рукописах, котрі не могли бути видруковані в своєму часі як надто „католицькі“.

²⁾ Арх. Теофан Прокопович був автором „Регламенту“, яким засновано „Духовну Колегію“ (Синод).

³⁾ Рук. стр. 368.

все, що не було по думці пануючого протестантизму. В тих часах (головно в роках 1738 — 39) багато священників та єпископів було замучено, увязнено або вислано на заслання, між ними й тверського архієпископа Теофілякта Лопатинського, який отверто не погодився з протестантами. Та рівночасно був се також час першої релігійної реакції, що повстала внаслідок розбудження релігійної свідомости поміж російською єрархією, котра тепер побачила небезпеку існування такої церковної інституції, як „Святіший Синод“ та зрозуміла шкідливість протестантських течій в богословії. До наслідниці Анни — цариці Єлисавети Петровни писали члени Синоду: „Що дивитися або розбирати обер-прокурору, чи іншій світській персоні, що не має власти вязати й рішати? В синоді нині не тільки протоєреї, але й архимандрити й протопопи, та ще й обер-прокурор, і обер-секретарі знаходяться і до всіх тая титла святіший синод... дотикається; наколиби регент або генераліссімус¹⁾ з Остерманом утвердилися, хтоб посмів не погодитися, якщоб вони одного або двох своїх пасторів у синоді посадили?“²⁾.

Останнім оборонцем незалежности Церкви від державно-світських впливів був вельми побожний та вчений єпископ Арсен Мацієвич (Українець), котрий був непримиримим ворогом цариці Катерини II і помер у вязниці 1772 р.

Сама Катерина II (яка вийшла на російський престол, забивши свого чоловіка Петра III) переписувалася з Вольтером і в своїх релігійних поглядах була доволі ліберальною.

Дещо красші відносини настали в Російській Церкві за наслідника Катерини, Павла I і головно за Александра I. Александер I, яко вихованець француза-республіканця (Лягарпа), відзначався республіканськими поглядами та був незвичайно толерантний у відношенню до інших релігійних конфесій — в тому числі й до католицької. В тому часі значно підноситься російська богословська наука, якої осередком тепер стає Московська Академія.

Не лишились без впливу на Російську Церкву та релію загалом події, які зайшли на території майже цілої Європи в рр. 1812 — 1815. Іменно наступ на Росію, як тоді казали, „дванадцять язик“, мав у наслідку се, що багато французів і інших європейців залишилось відтак у Росії — а з другої сторони багато росіян звиділо найбільш образовані краї Західної Європи. Вертаючи до Росії — вони несли зі собою, крім воєнних французьких трофеїв, також багато різних французьких ідей, думок та поглядів, до того часу в Росії незнаних. І так, в числі нових ідей, тоді передістається в Росію також масонство (започатковане ще за

¹⁾ Бірон і Мініх.

²⁾ Рук. стр. 408—409.

Катерини II Новиковом), яке швидко поширюється та створює пригожий ґрунт для релігійного містицизму. Містицизм, який на Заході був природною реакцією проти філософічних ідей XVIII ст., на російському ґрунті був звичайною модою; однак від часу, коли міністром духовних справ і освіти став кн. А. Н. Голіцин, який із вільнодумця й атеїста став палким містиком, містицизм набирає пануючого значіння: ідеї, незгідні з ним, осуджуються й переслідуються. Навіть деякі пастирі православної Церкви попали під вплив містичних ідей, між ними й знаменний Філарет, митрополит московський.

Згодом розвивається релігійний лібералізм і індиферентизм. Се найкрасше бачимо на російській літературі вже в першій половині XIX ст. Іменно, Пушкін — сей „національний поет“ Росії в своїх творах дуже мало уділив уваги Церкві й християнству загалом; а скільки знаємо з його приватної переписки, відносився і до Церкви і до християнства навіть дуже легко.

Спеціальні часи настали для Російської Церкви за наслідника Александра I — Николая I. Сей, на свій спосіб цікавий цар, оскільки з одного боку все мав нахил до тиранства і під цим оглядом був законним спадкоємцем Петра I — остільки з другого боку був інтелектуально обмежений¹⁾. Як одну з головніших цілей свого царювання поставив цілковите підпорядкування Церкви під державу, створюючи таким чином із Церкви чисто-політичну, „казьонну“ функцію. Від тоді власне й датується се православ'є, котре пізніше було знане під технічною назвою „казьонного“. Нещастя хотіло, щоби Поляки, котрі рівнож входили тепер в склад Російської Імперії та були католицького віроісповідання, зробили пару разів цілком невдачні повстання. Се дало привід Николаєви I, а відтак і його наслідникови Александрови II („гуманнішому монархови“) виступити з цілою безоглядністю проти Католицької Церкви в Росії — особливо проти католиків грецького обряду, яких нараховувалось в імперії кілька мільйонів. До найкуріозніших розпорядків російських можновладців належить утворення Греко-Католицької Колегії при православному Святішому Синоді. Від тоді починається фактична ліквідація греко-католицизму в Росії, яку остаточно завершено аж у 1870 році за царя Александра III, і в якій замітну роль відіграв сумної слави митрополит греко-католицької Церкви, Семашко.

В николаївських і александрівських часах зав'язується остра релігійна полеміка, котра багато причинюється до

¹⁾ Між іншим вславився повішенням 5-ох вельми талановитих російських поетів — декабристів (між ними великого патріота Рилєєва), та майже знищенням цілого життя найбільшого українського поета — Шевченка.

розвою російської полемічної богословії. Російські богослови наново атакують Католицьку Церкву в відступленню від „православ'я“, при чому головну увагу звертають на первосерарха Католицької Церкви — папу. Одною з причин сього заатакування було проголошення на Ватиканському Соборі догмату про орган непомильності в Христовій Церкві, яким являється той, хто репрезентує і провадить на землі сю Церкву — тобто римський папа. Відновлюється давний релігійний фанатизм¹⁾, а рівночасно відреставровується погляд про окрему релігійну місію спеціально російського православ'я. Сей погляд був особливо яскраво виражений в творах двох талановитих російських письменників, Хомякова і Достоевського. Однак, помимо цілого свого захоплення православ'єм, вони не могли не боліти душею на вид цілковитого поневолення прав Церкви, яка „від Петра I була спараліжована“, і що найважніше — майже без ніяких виглядів на uzдоровлення... Від тоді зачинається повільний відхід від Церкви значної частини російської віруючої суспільности. Створюються різні релігійні теорії й системи, які лише поглиблюють замішання в життю православної Церкви. Найлівіша течія „пошукувачів Бога“ забрила аж в дебрі „містичного анархізму“ (Чулков) та „декадентизму“, представляючого мішанину ідей старо-поганських та християнських. Окреме місце зайняв творець релігії „Третього Завіта“ талановитий письменник Дмитро Мережковський²⁾.

Інша течія поплила раціоналістичним руслом: її головною започаткували російські нігілісти, які витворилися в Росії під впливом західно-європейського лібералізму та натуралізму; однак змогла ся течія в Росії головню в другій половині XIX віку — завдяки своїм талановитим ідеологам — публіцистам, Писареву і Герцену. З часом сей рух прибрав виключно ніцшеанський характер та став ще більше модним. Однак ніцшеанізм був лише своєрідною прелюдією до світогляду, який при кінці XIX ст. всевладно запанував у так зв. „передовій“ російській суспільности: тим світоглядом був — марксизм.

Харківський архієпископ Амвросій говорив в одній своїй публичній промові: „ми збилися з дороги... Ми забули, що нам треба бути народом не лише християнським, але й православним. Заміна народу християнського в поганський не може бути оправдана перед історією людства ніяким людським мудрованням... після Петра ми не зуміли обе-

¹⁾ Найбільше писали проти римського папи: архієпископ Ніканср, Гагоцький, Белаєв і Сушков: праця останнього удостоїлася навіть премії Казанської Духовної Академії.

²⁾ Д. С. Мережковський: „Левъ Толстой и Ф. Достоевський: жизнь, творчество, религія“.

регти себе перед протестантизмом, котрий відчинив у світ християнський двері поганським поглядам і звичаям". Не дивниця отже, що деякі світліші одиниці, змагаючись з церковно-релігійним хаосом, почали оглядатися на католицьку Церкву, на яку вказував свого часу ще Чаадаєв¹⁾, яко на одиноку силу, від котрої може прийти спасіння для Росії. Між прихильниками католицької орієнтації зайняв чільне місце російський історик і філософ Володимир Соловйов²⁾.

В суспільній ситуації, яка тепер витворилася, окреме становище займає Лев Толстой. Він власне був тим чоловіком, котрий одною „половиною душі“ належав до містичної течії, а другою — до раціоналістичної. Він рівнож бачив і відчував цілою силою свого великанського талану всі хиби й недостачі Російської Церкви; шукання правдивого „Царства Божого“ було головною ціллю останніх літ його життя — тут він був містик. Але причину невластивого положення Російської Церкви бачив не стільки в її хибному адміністративно-єрархічному апараті, як головно в її догмах — і тут він був раціоналіст. Раціоналізм узав в Толстому перевагу — і він зачав боротьбу із Церквою. Наслідки були такі, що крім невеличкої секти „толстовців“ (побіч другої, ще меншої, „пашковців“) він не лишив по собі нічого більше, але при тому був доволі сильним, щоби ослабити до решти і без того ослаблену Російську Церкву. Ана-тема, яку вона відтак кинула на Толстого, була лише її агонією.

Типовим для російської казённо-православної нетерпимости був т. зв. „толеранційний маніфест“, який видав цар Николай II в 1905 р. після невдачної війни з Японією й перших революційних розрухів: на підставі сього маніфесту дозволялася „повна свобода“ для всіх релігійних ісповідань, крім... греко-католицького! Наслідок був такий, що кільканадцять тисяч уніятів-холмщаків, що в 1870 р. „добровільно“ приєдналися до російської синодальної Церкви, тепер з поспіхом переходили в римо-католицизм, затрачуючи враз із тим переходом і свою національну окремішність.

Тимчасом антицерковна й антирелігійна література, яка, завдяки значному послабленню російської цензури, виступила тепер отверто проти Церкви й духовенства³⁾, та численне російське сектанство — штундисти, молокани, духобори, хлисти, жидовствуючі і інші були тою силою, що розсаджувала Російську Церкву. Та Російська Церква, помимо того, що мала до своїх послуг понад 60 єпископів та 45.000 священників, стояла перед тими сумними фактами

¹⁾ „Философическія письма“, 1836.

²⁾ „Россія и Вселенская Церковь“.

³⁾ Головно: Арцибашев, Купрін, Горкій і Андреев.

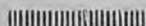
цілковито безрадною. Ані під науковим, ані під моральним оглядом російське духовенство не представляло тепер авторитетного голосу Церкви: науково воно було дуже занедбане, а морально — розвільнене. В монастирях можна було стрінати архимандритів, котрі загалом не мали ніяких богословських студій, а серед єпископів знаходились одиниці з вельми невиразними моральними прикметами. Про релігійно-моральну та загалом інтелектуальну висоту сільського духовенства не приходиться говорити. Інституція, яка донищувала до решти й православних мірян і православне духовенство — се була „духовна консисторія“, ся стереотипова „Пилатова контора“, як її прозвали православні люди, які по волі чи неволі мали з нею діло. Се походило з особливого упривилеювання в духовних консисторіях світських чиновників, які відзначалися не лише безграничним шкурництвом, але й могли контролювати духовний заряд консисторій¹⁾. Не дивно, що повстала така дефініція дух. консисторії в її, мабуть бурсацькій редакції: „Consistoria protopoporum, poporum, diaconorum, djatschorum, ponomarorumque omnium obdiratio et oblutatio est“.

Найбільші й найкрасші монастирі, як Київсько-Печерська Лавра, Почаївська Лавра та Троїцько-Сергієвський монастир — сі правдиві огнища культури і науки в давніх часах, тепер поробилися місцями лише безтурботного життя та загалом легкого хліба. Одиноким знаком їх життя була лише примітивна фабрикація різного рода „реліквій“, котрим властиво більше шкодили Церкві й релігії — ніж помагали.

Останнім і найбільшим блямажем Російської Церкви було її замішання в аферу Распутіна.

Все це вказувало передовсім на глибоку кризу, а рівночасно на зародки якихсь нових стихій, які невдовзі прийдуть і розпічнуть свій дикий танець на тлі цілковито зубожілої і здегенерованої російської психіки. Ся стихія в коротці прийшла: нею була велика російська революція, для котрої початок світової війни у 1914 році був лише принагідним прольогом.

¹⁾ Свѣтское чиновничество поставлено въ епархіальномъ управленіи какъ своего рода status in statu не только въ малой зависимости отъ духовно епархіальной власти, но отчасти, какъ бы и въ противодѣйствіе ей“. (Устав Дух. консист. §§ 286—320, 344).

Божественна Літургія

(Протокол устного реферату о. Духовника С. Рудя, професора обрядів на Богосл. Академії у Львові на соборчику Львівського Деканату 19. березня і 10. мая 1932. р. на підставі рубрик Літургікона, виданого з повагою усього Єпископату україн. гр. кат. Церкви 1930. р.)

Літургія складається з трьох частей. Найстарша є часть Евхаристійна (анафора, канон). Найпізніша Проскомидія, усталена щойно в XV ст. Її вона приготуванням Дарів до жертви і самого священослужителя і мала місце по Великім Вході, як свідчить „молитва проскомидії“ в ектенії „Ісполнім молитви“ і обряд при архиєрейській Літургії.

Приготування.

Сам початок приготування Літургії подекуди часто з недбальства опускається. Є се покайні молитви перед іконостасом, поклін іконам, зображуючим господарів храму. Єрей повинен входити головними дверми і перед іконостасом три рази поклонитися і змовити на місци приписані молитви. З закристії виходити перед іконостас менше відповідно.

Руки при моленнях мають бути зложені навхрест на грудях. Знак св. хреста робиться гідно без згіршення для оточення ось так: ліва рука на грудях, а правою (три пальці зложені до купи, два останні на долоні) хреститься, дотикаючи чола, грудей, правого і лівого рамени при словах: Во ім'я Отця і тд. Амінь без дотикання грудей другий раз. Метанії перед іконами є малі (рука до колін), перед трапезою (чи є Найсвятіші Тайни, чи ні) великі (рука до землі). Знак хреста робиться по поклоні, наперед поклін віддтак хрест.

Вхід у святилище при молитві: Боже, милостив буди... три великі метанії перед трапезою і цілується Євангеліє. Зійшовши, робиться поклін і йдеться, до закристії. Миття рук по убранню в ризи, з псалмом 25. Кожду одержу благословиться і цілується до ужитку.

Проскомидія.

Хоч Проскомидія є з VIII—XV. віка, то копія уживається вже в V віці і почиталось окремо у Вел. Четвер. Копія не можна залишати. Львівський Синод приписує про сфору, а лише „нужди ради“ засушеного агнца. З п'ятих просфор найменше одна повинна бути до жертви принесена і ужита.

Частини се повна змислу символіка. Христос оточений Ликами небесними і Святими — цим представлена Церква. Святі це патрони грецької Церкви. Наш св. Йосафат патрон українського народу. Діакон дає свої частини до положення, єреї — сослужителі кладуть свої частини за живих і усопших самі.

Перед поставленням зізди і накриванням діякон сам або старший брат (не єрей) вкладає кадило на вугля і діякон просить благословлення, і тим кадилом благословляться зізда і всі накриття. Обкадження се стара форма благословення, (зілля, овочі, паска, вода при освячуванню кадиться). Дискосопокровець належить до обряду і то мягкий. (Привеликім вході несеться дискос в лівій руці окремо, накритий мягким покривцем.) Чашопокровець, найбільше обрядовий, є з кляпами по чотирьох боках. З великого воздуха, в XVII віці витворилася плащаниця, відси: Благообразний Йосиф — по великім вході. На великім вході несли воздуха з вигаштованими образами до гробу. Згодом перенесено плащаницю на Вел. Пятницю.

По накриттю всего кадить єрей три рази предложення. Кланяється три рази і відмовляє молитву предложення та отпуст.

Сослужителі правильно приступають до св. Причастія, так як і діякони. Се робить дуже сильне вражіння на вірних. Латинники домагаються привернення сього обряду у них, як се є в них при священню єреїв. Сослужителі відстояння при олтарю або читаючі молитвослови є необрядова парада. Сорокоусти XII—XIV віка се сорок уст солітургізуючих єреїв.

Літургія оглашених.

Перед трапезою перед сходами поклін і кадження. Кадиться двома движениями на вхрест, а кланяється лише раз перед початком і по обкадженню. Псалом 50 говориться не голосно.

Приступається до трапези, роблячи три поклони... Царю небесний... цілується Євангеліє; „Время“... і зачинається Літургія.

Частини Літургії від: Благословено царство.. (євангеліям знак хреста) до Євангелія до IV віка не було. Перше слово було Євангеліє. Початок цей взяли з інших богослужень, головню з вечірні. Тихі молитви свідчать про це (так у Літ. Преждеосвящених і Літургіях з вечірнею в навечерія деяких празників).

Ектенія се найстарша форма молитви. „Господи помилуй“ на заклики діякона на всякі прошення співають вірні. Єрей, коли є діякон, не потребує повторяти тихо того, що діякон вже сказав. Читає свою молитву і возгласом кінчить. Канон пасхи має ектенію по кожній пісні.

Найстарші антифони це повседневні. Недільних нема; вони взяті з празника Пасхи. Празничні є друга форма, а найвідповіднішими є Ізобразительні (3 стихи з пс. 45).

Найстарша форма антифонів є стих з псалмів і припів (інопсалма): „Молитвами... спаси нас“, або Аллилуя або „Слава Тебі: Г-ди“. Припиви нарід співав. Інопсалма по 2

антифоні: Єдинородний Сине... укладу імператора Юстиніана в VI ст. є догматичною відповіддю на тогочасні єреси щодо Воплочення Божого Сина. Поклін на „вплотивийся“ є в літургіконі за повагою Львівського Синода. На: Вірую... його нема. Поклін цей є на Сході незнаний, а взятий з латинського обряду. В грецькій обряді аналогічний поклін робиться на возгласах, коли згадується Пресвяту Тройцю.

Євангеліє є символом Христа-Учителя від VII віка. Відси його торжественне виношення на Вхіді. Тут входив єпископ до Літургії й імператор, що тут перший кадив з дикірієм в руці. Єпископ молився: Г-ди спаси благочестивия... а нарід співав: Многая літа. У нас цього ніколи не було, у правосл. є ще нині: Слід є при Архієрейській Літургії, де співають при осінюванні: Многая літа. Від царів теж походять майже всі наші архієрейські ризи.

Євангеліє при Вхіді підноситься до гори, не роблячи хреста.

Антифони, тропарі, прокімен, аллилуя і Апостол не належать до єрея, а до народу. Лейтон ергон, літургія є обрядово діло спільне з народом, публичне: єрея і загального священства.

„Святий Боже“... молитва з V ст. Сирійська легенда каже, що Нікодим і Йосиф з Ариматеї молилися нею при похороні І. Христа. Для того вона остала до нині при похоронах. Друге толкування грецьке, що се співав хлопець, піднесений у воздухи, який чув, як це ангели співали.

„Мир всім“ є поздоровлення Христа Спасителя. Часто. Прокімен, рештка псалми, проготовляє до Апостола. Службеника за олтар не несеться. Слухається.

Читання се поучення. Від II ст. прийшли проповіді як поучення, а читання стало актом культу. Нині є дух, що читання є поученням. Крім Апокаліпси цілий Новий Завіт розложений на цілий рік дуже льогічно. Св. Іваном зачинається, значить доказом, що І. Христос є правдивим Богом. Діянія рівночасно ту саму правду доказують поширенням Церкви. Се в П'ятидесятницю з празником Пасхи зачинається. Відтак іде 17 неділь св. Матей, 17 св. Лука, а св. Марко у В. Пості.

Єванеліє треба читати поволі і виразно.

На питання, чи один, чи два Апостоли і Євангелія читається, відповідається: Греки лиш одно беруть. Але так не прочитують цілого Євангелія. Рядове повиннося все брати і інтенція, чи святому нарочитому. Але ніколи три. Вірні мають право знати, з якого Євангелиста читається. Для того друге з написею: От... Єв. чтеніє.

Кадження перед Євангелієм робиться по прочитанню Апостола, підчас співання Аллилуя. Не перешкаджати підчас слухання Апостола. Де читає діякон Євангеліє? Під іконою Божої Матери за солесею, звернений лицем до ікони

Ц. Христа, але більше до народу. Єрей стоїть майже в царських вратах, слухає і відбирає Євангеліє. Читається все з Євангелія.

Поклін на: „Слава Тебі“... робиться до Євангелія не обертається до олтаря.

Премудрость! означає читання чогось важного.

Прості! значить: встаньте, бо по Апостоли читали псалтирю, а підчас катизм сиділи. Аллилуя є іпопсальма весела, бо надходить Євангеліє, радісна вість (Господь іде, славить Його).

На молитву перед Євангелієм рук не підноситься (хоч є знак, помилково).

Ставроп. Служебник, з 1929. р. має: Услышим св. Євангелія! Мир всім! І Духови Твоєму. І От... св. Єв. чтеніє. Те: „Мир всім!“ є дуже на місці, зовсім правильно.

Зуніформувати, сцентралізувати всі обряди при традиційній свободі є дуже тяжко. Міжепархіальна Літургічна Комісія при великим заінтересуванню Риму устійнить много непевностей і різнородних практик. Тимчасом є останній малий Літургікон, виданий рішенням усього Єпископату (на конференції в Римі 1929) 1930 р. у Львові, міродайний. Рубрики треба читати точно і всіх точно триматися. В спрах вони покищо рішають. Курси для літургіїки і спокійне наукове освідомлювання по духовних часописах много можуть помогти. Самостійне ввводження практик, противних останній повазі є невмісне. Дискусія, навіть усталена не управнює до ввводження нових практик, бо це належить до Єпископської конференції і апробати заінтересованого Риму.

Літургія вірних.

Великий Вхід це найгарніша часть обрядів Літургії. Тут є місце Проскомидії, приготування Дарів. Тут властиво треба би мити руки (не на „Благодатію“), так як це робить Архієрей. (В XVI віці тут умивали).

До молитви: „Никтоже достоїн“ є рубрика підносити руки. (Текст молитви, личного приготування єрея, покори, „приклонь мою вию“ показує, що підношення рук тут менше вмісне.) „Іже Херувіми“... „це молитва з VII в. разом з „Яко да царя“... є цілістю, укладу Івана Схолястика з VI в. На давній Руси неслося тут „Сіон“, Найсв. Тайни, так як нині на „Преждеосвященных“, Царя всіх. „Святійшого...“ се на місци диптихів з записаними іменами, що їх стало згадувалося. „Всіх нас...“ В XVI ст. було: Всіх вас...

Дари несеться в двох руках. Дискос накритий мягким покрывцем, тому звізда не повинна мати острого хрестика на верху, а поземий. Середна, звисаюча звіздка лише пе-

решкоджує і псує агнця. „Достава“ повинна порозумітися з Ординарієм і робити відповідніші зв'язи.

Воздухом робиться хрест над кадилом, так благословиться воздух до накриття. Кадиться поставлені дари 3 рази, тримаючи кадилицю лиш одною рукою, значить, треба трошки відступитися.

Ектенії: Ісполнім.. і просительна це рештки проскомидії, що була колись на цьому місці. Ектенія просительна є дуже християнська. (Ект. велика зложена наче для такого, що має гріх первородний і є в храмі).

Перед „Вірую“ на „Возлюблю Тя“ — три поклони зі знаком хреста на собі. (Акт соверш. любови).

„Вірую“ завели вперше в Антіохії в V в., але воно було перед „Отче наш“, яке говорилося перед освяченням.

„Святий Боже“ зі „Станім добрі“ — було в XV в. для Архієрея. „Станім добрі“ старе — з II століття.

В а н а ф о р і ролю діякона переймає єрей і сам взиває нарід, а нарід йому відповідає.

„Достойно“... благодарна пісня з VI в. Читає її єрей, а нарід скорочену співає. Акція, рух.

Здіймаючи зізду, діакон цілує її і відкладає. Такі єрей. Не хреститься нею і не дає другим до цілування.

О с в я ч е н н я точно після рубрик.

Опущення „Г-ди...“ в епиклезі вяже піврваний текст, особливо у Літургії Василія В.

Дуже знаменне і ніжне є поставлення сейчас по освяченню згадки про Пречисту Діву.

Згадка за живих і усопших є злучена, але всі молитви там є за усопших. Тому ліпше є живих згадувати аж по сих молитвах, перед: „Во первых“, як є у старих Літургіконах.

Дискос по освяченню стоїть все з лівого боку чаші аж до Причастія.

П р и г о т у в а н н я до П р и ч а с т і я. „Отче наш.“

Треба звернути увагу вірних, щоби схиляли голову по візванню: „Глави ваша Господеви приклоніте“, бо молитва, як текст вказує, є за тих, що схиляли голову.

Миття рук по „Благодатію...“ остає тут, хоч на, „Іже Херувими“ є більше обрядове.

На „Воньмім, Святая Святим“ підноситься Агнец трошки над дискосом (не високо, бо окрушини можуть падати поза дискос). По переломанню Агнца частицею ІС робиться хрест над чашею і опускається її до чаші. Символізується тут Воскресення Г-днє. Єрей причащається частицею ХС долішньою, а НІКА є до Причастія сослужителів чи вірних. При причащанню Найсв. Кровю підкладається не дискос, а лентійце. Хреста чашею не робиться. Чи три рази, чи раз петься, то Синод Львівський каже виразно:

раз. „Со страхом.. вірою і любовію приступіте“. В Преждеосвященных є: з вірою і любовію приступіте. „Со страхом“ говорить з царських врат, як є діякон. Чуда св. Причастія, цього небесного Дару треба доконувати гідно і з найбільшою увагою. Тут вірні, що колись приносили хліб до церкви, діставали його освяченим на руку, або на спеціальну мисочку. Від V віка заведено ложечку.

„Вірую Г-ди і ісповідаю“... нарід повинен відмовляти самий. Єрей проводить без: Во ім'я Отця і Сина... вирост: Вірую Г-ди... хреститися до того щей три рази і самому тримати чашу в одній руці, є аномалією без найменшого змислу. Так само по молитві не треба хреститися.

На „Спаси Боже...“ треба вернути до олтаря, накрити чашу і благословити як найторжественніше. „Всегда нині і присно...“ з відкритою чашею. Це благословення виключає виставлювання Найсв. Тайн підчас Літургії та загалом окремі благословення.

Благодарення по св. Причастію в самій Літургії вказує на важність подяки.

„Со миром ізидім“: було давно на самім кінці. Благословиться з царських врат.

Обходи довкола олтаря є з права в ліво, а поза церквою противно, щоби було зі сонцем.

Читана Літургія.

Літургікон Епископату з 1930 р. має по тексті літургії увагу: „о. Літургії чтомой“, що є повторенням приписів Собора з 1891 р., стор. 181.

Собор зніс деякі латинські практики, як переносення Літургікона з одного боку олтаря на другий. Про інші говорить, що такий є в нас звичай, або, як при читанню Євангелія, що „лучше“ є читати його з царських врат.

Практика по Соборі пішла дальше до східних обрядових форм, як нпр. при возгласі на „Трисвятоє“ не обертається з розпостертими руками і не благословиться.

В цім дусі з апобатою Митрополита ліпше є заховувати при читаній Літургії з обрядів співаної стільки, скільки дасться, крім обходів олтаря і кадження.

Де в церкві в олтарі є предложення, то по проскомидії оставляється накриті дари на предложенню і на Вході переноситься на жертівник. Де проскомидія правиться в закристії, то з огляду на се, що Євангеліє лежить на ілітоні, дари ставляється по правій руці єрея з боку і накривається, як на середині. Євангеліє в свій час іде на бік, ілітон ростелюється, а на великий Вхід переноситься Дари на середину олтаря.

Як читати Євангеліє? голосно чи півголосно? Митроп. Ординаріят жадає, щоби читати так голосно, щоби вірні, що є в церкві, чули, а молитви тихі повинні чути найближше стоячі. Розуміється, що це можливе лиш тоді, коли в церкві править тільки один священик. Співання пісень під час читаної Літургії є виразно заказане, розпорядком до ОО. Катихитів. Як вже конче треба співати, то хіба літургічні пісні: Єдинородний, Святий Боже, (Євангелія слухати) Вірую, Достойно єсть і Отче наш.

Малий вхід робиться оборотом з Євангелієм і підношенням Євангелія в гору. Хрест робиться рукою.

Де є звичай, що люди підкладають голову під Євангелія під час читання і цілують, то цей звичай живого пульта оставити, як наш питоменний і гарний. Як є два Євангелія, то друге зазначити: От... чтеніє. Як мусить ся брати три, то третє підтягається під зачало, попереднього, бо більше як два не читається. „Слава Тебі Г-ди..“ поклін до Євангелія, символу Христа навчаючого.

Великий Вхід з предложення, чи з боку і оборот з дарами при олтарі.

„Вірую Господи і ісповідаю“ без знаку хреста перед і по молитві.

Під час співаної Сл. Божої при бічних престолах Літургії не правиться, а як правиться, то дзвонити не вільно. Дзвонення не є актом культу, а лиш знаком для тих вірних, які не розуміють Сл. Божої. Благословення з царських врат.

Новостей в малім Літургіконі, введених за повагою усього Епископату є так мало, що вірні заледви їх завважують. Хто хоче їх вірним пояснити, найліпше зробить, коли пояснить Літургію, а обрядові зміни при тім підчеркне. В цім дусі подані є деякі літургічні замітки у рефераті. Самовільне змінювання определених практик, умисно чи занедбанням або залишуванням, є не дозволене і грішне. Інакші ж обрядові практики як ті, що їх определяє наш Синод або повага Ординаріїв, є самовільні. Якою дорогою ввійшли до нашого обряду латинські обряди, тою самою іде зворот до чистого грецького, згідно з духом Собора і з повагою Ординаріїв.

о. Юліян Дзерович

Ідеологічні завдання Тов. св. Ап. Андрея у Львові

(Доповідь, виголошена на Заг. Зборах Т-ва, дня 23. червня 1932)

Вкінці і ми дочекалися оснування нашого станового священничого Товариства у Львові!

Коли інші стани від давен-давна мають свої стоваришення — нам судилось останніми бути. Мають свої товариства учителі, урядники, підурядники, промисловці, купці, ремісники робітники й слуги, лише ми одні, греко-католицьке духовенство, ходимо одинцем.

Навіть для коротких, скоро проминаючих цілей люди гуртуються в гуртки, в товариства, щоби лише знайти спільну лінію поступовання, боронити своїх хвилевих інтересів. Восьмим для прикладу товариство судових аплікантів, адвокатських конципієнтів, з яких перші переходять скоро з аплікантів на суддів, а з конципієнтів на адвокатів, коли то нинішній адвокат буде може боротися і виступати проти інтересів тої касты з якої вчора вийшов. Або таке товариство, як власників камениць з одного, а льокаторів і субльокаторів з другого боку.

А що ж сказати про наш священничий стан, про наше духовенство? Чи ж воно не має ніяких висших ідеологічних цілей, чи не потребує воно гуртуватися для оборони своїх матеріальних інтересів, об'єднуватися для поліпшення своєї незавидної долі?

Може хто байдужний скаже: Навіщо якогось окремого Товариства, навіщо окремої організації? Атже ми через нашу єрархію, через наших Владик, крилошан, деканів, містодеканів, комісарів та звичайних рядовиків-священників і так зорганізовані. Чи єрархія й крилошани не заступлять нам голову й виділ товариства, а ми станемо звичайними членами? Чи не маємо ми наших Загальних Зборів на деканальних соборчиках, а засідань виділу на наших празниках, відпустах, коли разом зїзджаємося? Отже ні, і щераз ні!

Та коли я гут згадав наших Владик, коли я назвав вже нашу єрархічну організацію, побіч якої має стати до певної міри наша організація автономічна, то нехай мені буде вільно тут торжественно запевнити наших Найдостойніших Владик від імени основателів і всіх тут зібраних, що наша організація хоче йти сміло, шануючи авторитет голови нашої Церкви, святійшого Отця, Пія XI, поруч наших Владик, вірно й по синівськи їм повинуватися й до-

помагати їм у ширенню царства Божого на землі. О якихсь не-згодинах, ідеологічних розбіжностях чи різних способах праці тут не може бути й мови, доки на архієрейським престолі сидить найкрасший син нашого народу й Церкви Митрополит Андрей та оба теперішні наші Владики, Преосв. Іван і Преосв. Никита.

Отже й переходжу тепер до самої суті справи, до доповіді про ідеологічні завдання Тов. св. Андрея.

Колись бувало — священичий стан не так шанували, не так цінували. Обойчик і реверенда вистарчила для виборення належного становища в суспільности, без огляду на це, хто їх носив. Нині сям обойчик не вистарчає. Нині лише той священник може числитися на пошану у суспільности, котрий індивідуально на це заслугоє. Навпаки, робить нам суспільність кривду, бо блуди одного з нас генералізує і за похибки одного терплять всі. Отже наше товариство поставило собі за мету вибороти духовенству належне місце й пошану у нашій суспільности, збільшаючи число ідейних робітників у винограді Христовім, а зменшаючи *ad minimum* число лінивих, нерадивих, проступних собратів.

Ми хочемо впоїти в наших оо. Собратів те переконання, що наш стан — це високий гідний стан, ми хочемо, щоби всі священники самі себе високо цінили, знали свою гідність, щоби вони в нутрі серця собі сказали: високою є моя гідність і колиб я ще раз на світ народився, то не хотів би я нічим іншим бути, як священником, але священником добрим, „по чину Мелхиседекову“.

Та звідки нам черпати тієї сили знятися так високо понад пересічного чоловіка? Як стати тим ідейним священиком? Наше Товариство має в своїх статутах на це лік, а ними є священичі замкнені реколекції. Перебути в скупленні духа, в роздумуванні над великими правдами життя, а вони обновлять духа і навчать Христової правди.

Нинішні часи вимагають від священика не лише праці на церковно-народному полі, але й новітньої підготовки, відповідної до сучасних відносин. І з тим фактом числяться офіційальні круги, запроваджуючи п'ятилітні, а навіть шестилітні богословські студії, й переводячи велику селекцію при припинанню питомців до духовних семінарів. Але ті студії треба конче доповнювати самоосвітою. Та самоосвіта буде йти ріжними дорогами. Вона пропагується, як статут нашого Товариства постановляє: конференціями й сходинами, а також при допомозі видавництв.

І тут перед нашим Товариством відкривається велике поле діяльности. На такі видавництва треба нам грошей, а одиниця тут нічого не вдіє, тут треба накладні, тут треба спілки, треба організації, треба Товариства. Скільки життєвих

питань чекають на популярне опрацювання пером! І марксизм, і лєнінізм, і суботники, і методисти й інші язви, які затроюють здорового духа нашого народу. Знаю позитивно, що в теці одного нашого священика є прегарно зложена апольоґетика проти різних сект, а ця хосенна праця лежить у нього в рукописи, бо нема за що видати. Рівнож і я мав готову протибольшевицьку брошурку, та на жаль, ізза браку фондів, з причини браку нашої священичої накладні, ще й до нині вона не видана та карається десь у редакції „Мети“, поки не зостаріється!...

Зверну ще увагу й на інші речі, які вимагають нашої консолідації, нашої організації. Може не так систематично їх виведу тут, але такі квестії несе життя зі собою, це квестії злоби дня...

Йде поклик дати працю безробітним, йде поклик дати поміч голодуючій Гуцульщині, йде поклик будови шпиталю імени Митрополита, йде поклик санувати „Просвіту“, збираються підписи всіх установ, всіх організацій. Під покликами підписуються всякі можливі в нас організації, а нас... нема! Чи ж ми такі байдужі на людську долю? Чи ми такі байдужі на наші церковно-національні чи суспільні потреби? Ах ні! Куди там? В нас нема організації, нема осередка, нема товариства. Наш престиж як духовенства паде, ми незорганізовані, як вівці, що ходять одинцем.

Йде чийсь ювілей праці. Робляться підготування для відсвяткування свята і знов застає нас розбитими атомами. Був ювілей 80-літних уродин нашого бувшого ректора о. мітр. Бачинського Олександра. В останній хвилі ловлять о. дек. Сендецького, щоби привітав ювілята іменем духовенства, бо... нема нашої організації. Святкуємо п'ятдесятьлітний ювілей священика — нашого заслуженого діяча о. мітр. Тита Войнаровського. Знов те саме. Принагідно зібраних кількох священиків уповажнює мене в останній хвилі промовити до ювілята. Чи ж така промова може вийти як слід гідною нашого звання, яке повинно побіч адвокатів дати добрих бесідників? А чому, бо нема організації.

Йдуть ювілей світських діячів або установ, прим. Дра Щурата, Лукича-Лєвицького, Подєбрядської Академії, 50-ліття „Рідної Школи“, 40-ліття „Бояна“. Від всіх є привіти, а від нас... дасть Бог!

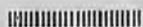
Йде дуже цікава дискусія в часописах. Треба б і нашого голосу, нашої співпраці, й хто тим займеться? От для приміру дам калєндарську квестію. Чи заводити новий калєндар, чи лишити анахронічний, старий юліянський й на далі? Справа на позір легка, а в дійсности складна, небезпечна з різних оглядів. Тут аж проситься, щоби наше Товариство розписало квестіонар і розіслало їх для плебісциту, для дискусії, чи і як перевести цю реформу? При-

ватна особа до цього не уповажнена, тут треба організації.

Згадаю пацифікацію — ту ганьбу ХХ століття. Вона помалу забувається, а з часом й зовсім забудеться, тим більше, що тогочасні часописи не сміли її описувати. А прецінь спомин нашого болю не сміє пропасти, сеж наш становий капітал, що найбільше таки терпів наш мужик і наш священник. Позбирати факти, дати їх в переховання Національному Музеєви на вічну пам'ять — це наш святий обов'язок. А хто цим має зайнятися — як не наше Товариство?

Наше Товариство є спадкоємцем Тов. св. Ап. Павла. А це Товариство мало свої гарні хвилі, часи невсипучої й інтенсивної діяльності, особливо за часів головування пок. о. пралата Євгена Гузаря, при співпраці таких робітників, як покійні вже, єпископи Ос. Боцян, Дмитро Яремко, та оо. Онуфрій Полянський, дир. Теодосій Лежогубський і о. проф. Євген Монцібович.

Дай Боже, щоби наше нове Товариство не лише дорівняло діяльності свого попередника, але його ще перевищило.

о. Іван Ратич

Імпровізація на церковнім амвоні

(Реферат, відчитаний на дек. соборчику в Рогатині дня 11. XII 1931)
(Докінчення)

Можнаб вправді на цім закінчити, але я позволю собі зі сфери теоретичних міркувань зійти на твердий ґрунт реального життя і його потреб. „Без належитого, ґрунтового приготування ми не сміємо виходити на проповідницьку, бо при голошенню Божого слова імпровізація повинна бути виключена. В нашій проповіді повинно бути все обдумане наперед, не тільки кожде речення, але навіть кожде слово“ — це головна думка отсего реферату. Так повинно би бути, але як воно є в дійсности?

Священик зачав приготуватися до проповіді, збирати матеріял, списувати думки, — а тут нараз кличуть його хрестити дитину, чи сповідати недужого, то знов якась конечна потреба в господарстві вимагає його присутности й ін.

І так минає звичайно день за днем, аж надходить св. неділя, — а розпочата проповідь не то що не викінчена, але не доведена навіть до половини. А треба таки щось завтра вірним сказати, бо вони чекають на слово свого душпастиря цілий тиждень. Шож отже робити?

А шож іншого, як не звернутися до якогось збірника проповідей і прочитати собі готову науку на таку і таку

неділю чи свято. Атже таких збірників, проповідей, виданих у нашій мові, маємо щось аж кілька. Бартошевський, Савойка, Білінський, Теодорович, Кміт, з новіших часів ще „Боже Слово“. Береш отже книжку до рук і читаєш. Та ледви прочитав кілька речень, чуєш, що щось не йде! Береш другого, третього автора, — та сама історія. Одна проповідь суха, друга банальна, третя високопарна, — хоч вчися її, як якої деклямації, на память. Піт виступає тобі густими каплями на чолі, бо чуєш, що остання дошка ратунку тебе завела. По даремних пошукуваннях серед книжок твоєї бібліотеки випадає тобі хіба піти в сліди того проповідника, що на Великдень виголосив до вірних таке слово: „Мої дорогі парафіяни! Обходимо нині велике і торжественне свято, бо радісний празник воскресення нашого Спасителя. Але що я можу вам сказати про него щось більше від того, що написане в Біблії! Зрештою не хочу мучити вас довгою бесідою, бо ви й так досить напустились в часі св. посту і нині нетерпеливо чекаєте на св. яєчко і довго невидану ковбасу. Тож беріть свої кошики на плечі і поспішайте весело до дому і там споживайте здорові Божі дари — а потім перечитайте собі з Біблії про те, що я сказав вам! А!“

Щоби проповідник Божого слова не був наражений на такі курйози тоді, коли не знає, що має вірним сказати, навіть в такі торжественні свята як Великдень, коли навіть найбільш байдужа для віри людина являється звичайно в церкві, — повинен би мати під руками такий підручник, з котрого легко міг би користати у всіх випадках, а тим більше в крайній потребі. Річ ясна, що такий підручник мусів би стояти висше всіх дотепер у нас виданих збірників проповідей і містити в собі цілість християнської науки, щось в роді Гупольта „Christliche Sittenlehre der evangelischen Wahrheiten“, або Бусля — з відповідним приналежностям до сучасних обставин. Не мусять це бути конечно оригінальні проповіді, дуже добре можуть бути переклади, або перерібки, бо не йде нам тут про оригінальність, але про практичний ужиток. На кождо неділю чи свято повинно знайтися в такому збірнику бодай 6—7 проповідей, щоби проповідник мав вибір ріжних тем, після потреби даної хвили, вже хочби з того згляду, щоби по виголошенню одної проповіді, хочби найкрасшої, проповідник не був даліше в клопоті, що буде проповідати на слідуочий рік. Крім цього, лиш у більшому числі проповідей можна вичерпати зміст даного євангелія і пояснити як слід та укріпити в серцях вірних кождо євангельську правду.

Очевидно, що супроти так зачеркненого пляну, ціле видавництво обнималоб кілька томів і його зредаговання вимагалоб довшого часу, обчисленого на цілі роки, але

видання такого твору принеслоб велику честь нашому духовенству і булоб неоціненим вкладом в нашу убогу гомілетичну літературу. Церква проповідає вже близько 2000 літ, за той час пересунувся довгий ряд ріжних великих проповідників — і в скарбниці учительського уряду Церкви міститься невичерпане багатство Божого слова, — чи ж не годилось би супроти цього вибрати з цеї скарбниці що найтвердше зерно і в зрозумілій мові подати його народови, для його християнського освідмлення й усосвершення!

Але яким чином до такого підручника дійти? Звідки його дістати?

Мусимо самі його сотворити! Ми, сільське духовенство, не чекаючи на ласкаву ініціативу велико-міських книжників. Велико-міські священники працюють звичайно в школах, серед інших обставин та інакшого окруження, і не можуть вдуматися як слід в потреби сільського життя, тому те, що вони нам дають, звичайно не буває для нас актуальне, а почасти й холодне, млаве, як писане звичайно на замовлення. Наші проповіді мусять перейти перше пробу реального життя, себто мусять бути раніше виголошені з церковної амвони, і на своїх слухачах та на самім собі провірені, о скільки вони надаються до друку.

Але чи потрафимо ми щось подібне сотворити?

В 4 ч. „Ниви“ за 1929 рік на стор. 148 помістив о. Бобовник палкий і вельми річевий поклик до цілого духовенства в справі видання бодай звичайного збірника проповідей для помочі душпастирів, але в 7 ч. згад. журналу за 1931. рік, на стор. 276 повідомляє з прикрим болем згаданий отець про невдачу своєї ініціативи і про своє гірке розчарування, бо на 3 епархії зголосилося ледви 3-ох священників до співпраці в наміренім ним ділі.

Коли отже так справа стоїть, — подумают певно Всч. ОО. — то пощо цю справу зачіпати на ново і наражувати себе на таку саму невдачу! Видно, що ми ще до такого діла не доросли! Чекаймо, аж наша молода Богосл. Академія приготуєть відповідних до такої праці людей.

Та мимо сумного досвіду о. Бобовника я не відношуся до цеї справи так песимістично і думаю, що можна її зреалізувати, тільки під іншими умовами. Я з гори вже знав, що акція о. Бобовника потерпить невдачу, оскільки він числив на поміч не то всіх трьох, але хочби тільки одної нашої епархії.

Чому львівські священники потрапили видати два випуски „Божого Слова“, хоч їх також не було більше, як трьох?

Ось тому, що були вкупі і на своїм вузькім терені могли порозумітися легко зі собою, кожду справу обговорити і працю посувати вперед.

Так само й ми, коли хочемо плян о. Бобовника здійснити, мусимо до цієї праці знайти бодай трьох священників, але на терені одного деканату, щоби вони могли легко зі собою порозумітися, справу пустити в рух і раз-по-раз посувати її вперед. Себто треба створити редакційну колегію, що не тільки сама возьметься за працю, але притягне до неї ще й других співробітників. *)

Унійний Конгрес на Велеграді

Новий, VI з черги, унійний конгрес відбувся на Велеграді в днях 13—17. липня с. р. Був це одночасно ювілейний конгрес, бо цього року минуло якраз 25 літ, як стараннями пок. архієпископа оломуцького Дра Стояна, тоді ще пароха в Кромєрижи на Моравії, і нашого митрополита ВПреосв. Кир Андрея — відбувся перший такий зїзд. За час 25-ти літ Велеградські унійні зїзди стали славні в цілому світі. Кождий новий зїзд притягав до себе щораз більше число учасників — католиків, православних, а то й протестантів. Розуміється, на всіх зїздах передували все Слов'яни, католики і православні, бо головною метою Велеградських конгресів є — довести до церковного зєдинення в першу чергу незєдинених Слов'ян. Крім них брали участь, головно в повоенних конгресах, представники різних народів Європи. Цього року прибув перший раз в історії Велеградських конгресів представник Малярів.

Цьогорічний Зїзд і кількістю учасників і добором рефератів перевисив усі дотеперішні. Між учасниками було небувале досі число вчених теологів і велика кількість східних Слов'ян (католиків і православних). Прибуло багато представників чехословацьких і заграничних католицьких університетів, богословських факультетів і заведень.

З єпископів були на Зїзді слідуєчі: оломуцький архієпископ Пречан, оба оломуцькі єпископи-помічники, Ставель і Др. Шінцль, єп. Янтавш з Трнави (Словаччина), єп. Чарський з Кошиць, єп. Няраді з Крижівців, єп. Коциловський з Перемишля, єп. Стойка з Ужгороду, єп. Пеев з Софії, єпископ Куртев, визант. слов. обряду з Пловдиву в Болгарії. Богато єпископів чеських післали на конгрес своїх

*) Використаний матеріал:

- 1) Др. Антін Skocdopole, професор пасторальної в Будейовицях зі статті в „Kazatel-u“, річн. V. (1898) 464. „Improvisace na kazatelne“.
- 2) Der Seelsorger IV. річн. 3. ч. (за груд. 1927).
- 3) Dr. Walter: Der Katholische Priester в розд. „Die Predigt“.
- 4) Проповіді Сенерія.
- 5) Власний досвід.

заступників. Крім цього в конгресі взяло участь багато монаших чинів і конгрегацій, як: Єзуїти обох обрядів, Бенедиктинці, Домінікани, Василіяни, Капуцини, Франціскани, Бернардини, Вербісти, Августинці, Радемптористи обох обрядів, Премонстрати і Мехітаристи. Було теж багато студентів богословії з Чех, Моравії і Словаччини, які в навечеря конгресу відбули на Велеграді свій Зїзд (тривав два дні), на якому виголошено багато привітів, м. ін. о. рект. Сліпий виголосив привіт від нашого Митрополита, який був прийнятий молодими богословами з великим одушевленням і негайно вислано Митрополитови телеграму з сердечною подякою за привіт і ті труди, які Митрополит положив для здійснення унійної ідеї.

Перед конгресом відбувся на Велеграді ще зїзд католицьких студентських організацій Чехословаччини та конгрес катихитів.

Крім єпископів прибуло на зїзд велике число старих унійних діячів та знавців як: Бенедиктинець о. Де Меестер з Риму, Асумпціоніст о. Салаявіль з Царгороду, о. прел. Грівець з Любляни, о. ред. Урбан Т. І. з Кракова, о. проф. Спачіль Т. І. з Риму, о. Сакач Т. І. з Дубна і багато інших.

З Росіян були православні і ті, що вже на еміграції прийняли унію. З православних був м. ін. проф. Дух. Академії Карташов з Парижа, фільокатолик Др. В. Вілінський з Братислави, а єпископа Серафима з Відня з невідомих причин до Чех не пустили. З Росіян-католиків був проф. Пузино з Берліна, проф. Маклаков з Ліль, о. проф. Артемієв з Відня і о. Длуський з Берліна.

Доволі чисельна була українська група. Крім згаданих трьох Владик (кожний з іншої держави) на Зїзд прибули: о. рект. Й. Сліпий зі Львова, о. Др. Горникевич з Відня, о. Др. Вергун з Берліна, о. Брешко з Риму, о. проф. Седляк з Пряшева, о. рект. Хира з Ужгороду, о. Тимчук ЧСВВ. з Інсбруку, ігумен Радемптористів, о. М. Терчка з Закарпаття, кількох закарпатських священників і галицьких студентів, що студіюють в Чехословаччині.

Конгрес розпочався **в середу** 13. липня вечером походом з греко-катол. каплиці св. Кирила (т. зв. Сугілка) до велеградської катедри. Перед катедрою привитав похід (взяло в ньому участь більш 200 учасників) архієп. Пречан, який у храмі сказав проповідь і благословив учасників Нсв. Тайнами.

Після того в Словянській салі відбулася святочна академія як інавгурація конгресу. Співав на конгресі обідняний хор оломуцьких і бернських богословів. Про вагу Велеградських конгресів говорив ректор Єзуїтської колегії на Велеграді, о. Габеш

В четвер (14. липня) о год. 7 рано відправив архієрейську Літургію Преосв. Кирило Куртев з молебеном о призвання Св. Духа, в сослуженню 6 священників, при чім співав гарно хор оломуцких богословів.

Конгресові наради відкрив о год. 9:30 архієп. Др. Пречан, який у своїй святочній промові згадав про попередні конгреси і про всіх тих, які заслужилися біля них, м. ін. і про нашого Митрополита, якого назвав „columna primum congressuum Velehradensium“. По сердечнім привітанню учасників прочитав бреве папи Пія XI.

До почесної президії увійшов архієп. Пречан і всі єпископи та опати, а до дійсної президії о. проф. Грівец з Любляни, Бенедиктинець о. Де Меестер з Риму, о. Др. Герман, президент Орієнт. Інституту в Римі і о. ректор Др. Сліпий зі Львова. Секретарями зїзду вибрано о. Др. Вашицу, декана богосл. факультету в Оломуці, о. проф. Матуху і редактора msgg. Ємелку з Оломуца, а протоколянтами Домініканця о. Юрека, о. Клевету, Дра Салайку і богослова Терпая.

По виборі президії, уділено голосу о. рект. Сліпому, який в імені хорого Митрополита Кир Андрея привітав конгрес та побажав усім дочекатися 50-літнього ювілею і заспівати „Тебе Бага хвалим“ після довершеного Зєднання Церков. Привіт Митрополита, виголошений о. рект. Сліпим, прийняли всі довготривалими оплесками.

Після того прочитано письмо еп. Д'Ербінія, який ізза важних причин не міг на конгрес прибути і привіти від Апост. нунція в Празі Чіріячія, Апост. нунція в Варшаві Мармаджія, кардиналів Гльонда і Каковського, пражського архієп. Кашпара, а також від інших єпископів та богословських факультетів і заведень. Від генерала ОО. Єзуїтів Лєдуховського витав конгресасистент о. Прешерн, за Домініканців о. Др. Браїто і інш.

По скінчених привітах виголосив перший реферат професор Орієнт. Інституту в Римі, о. Б. Спа ч і л ь Т. І. н. т. „Поняття віри і догматичний прогрес у незєдненій православної богословії“.

По полудни дальше відчитувано наспівші привіти від Gregorianum в Римі, грецької Колегії в Римі, від о. протоігумена Пйонткевича Т. І. з Альбертина і інш., а після того о. проф. Матуха відчитав доповідь неprisутного о. гр. Тишкевича, професора Gregorianum в Римі н. т. „Фільософічні основи віри і релігійних понять у сучасних православних“, вказуючи на окказіоналізм, як на головну систему, що має майже виключний вплив на думку і релігійне життя православних — незєднених.

В літургічній секції виголосив свій реферат о. П. л. Де Меестер („Літургія як принцип збереження і прогресу віри

в незєдиненій теології“), о. Сал'явіль з Царгороду („Літургія як середник в унійній праці“) і о. Бальфур, Бенедиктинець з Amai sur Meuse.

По скінчених нарадах, вечером, удалися всі до катедри, де римський Єзуїт, Есланець о. Gordillo давав точки до розважань, повні глибоких думок, про Пресв. Евхаристію як найуспішніший середник в унійній праці.

В п'ятницю (15. VII) відправив архієрейську Літургію нововисвячений ужгородський єпископ, Преосв. Стойка, (яка була одночасно його приміцією), в сослуженню о. Дра Горникевича і закарпатських священників. Співав хор оломуцьких богословів.

По відкритті нарад виголошено знов цілу низку привітів, м. ін. о. Тимчук ЧСВВ привітав конгрес від імени о. протоігум. Решетила, прочитано телеграму від о. протоігум. Булика з Мукачева і від незєдинених Росіян, Афанасєва, Глубоковського, Булгакова, кн. Долгорукова з Праги, Дра Груздева, проф. Арсенієва, проф. Кішенського, проф. Лоського і митр. Антонія з Карловців.

Велике вражіння зробив головню привіт славного російського богослова, проф. Булгакова, який посилає свій привіт усім, хто молиться за переслідувану і терплячу російську Церкву та виступає проти одиничного прозелітизму і віроісповідного фанатизму. Далі каже, що крім ріжниць з ділянки віри, які заходять між православними і католиками, найважлишою перепорою (*impedimentum dirimens*) є примат римського папи, здефініований на Соборі Ватиканськїм. Не лишається на разі нічо іншого — сказано в привіті — тільки чекати на ближше пояснення прийнятої догматичної дефініції, в першу чергу на її доповнення, що не сталося тому, що Ватиканський Собор був перерваний, і в такім випадку треба надіятися, що буде найдений спосіб до такого розуміння вселенського характеру Церкви, відносно якого погоджувався колись Схід і Захід. Вкінці Булгаков каже, що в найглибшій містичній розумінню роздор між православ'єм і католицизмом не існує, тому що обі Церкви невидимо злучені єдністю Пресв. Евхаристії і повнотою прочих св. Тайн. Роздор торкається тільки канонічної і емпіричної сторінки, під зглядом евхаристійним Христос у нас не розділився.

Митр. Антоній дякував, що Зїзд підносить новий протест проти переслідування релігії в Радян. Союзі.

Після того виголосив реферат о. проф. Грівець н. т. „Церква як містичне тіло Христове і поняття соборности“, о. проф. Горділло Т. І. н. т. „Собори як середники збереження і прогресу віри в незєдиненій Церкві“ та вкінці о. о. Герман Т. І. н. т. „Римські богословські інститути й студії“.

По полудни читали: о. проф. Дворнік з Праги („Віра і світська власть на вселенських Соборах“), о. Др. А. Салайка („Віра і церковна власть на вселенських соборах“), о. Др. Павловський з Варшави („Непорочне Зачаття Пресв. Діви в російській теології“), о. Др. Нєхай з Люблина („Метода і значіння теологічної аргументації з літургічних фактів“) та о. проф. Вашіца („Гоголь та його відношення до східної літургії і Католическої Церкви“).

В третій день Зїзду, себто в суботу (16.VII) відправив лат. єпископ Янтавш з Трнави архієрейську Сл. Божу, а потім Преосв. Нярادی в сослуженню численного східного духовенства панахиду за усопших діячів Унії: архієп. Стояна, кард. Мерсіє, єп. Кольбрі-Фішера з Кошиць, о. Яшека, за служеного секретаря Велеградських Зїздів, єп. Гебея, єп. Лозінського з Пінська й ін.

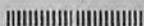
По відкриттю нарад виголосив в російській мові професор католического університету в Лїль Маклаков реферат н. т. „Літургія і символізм віри незєдиненого Сходу“, а відтак о. ректор Др. Сліпий про „Седмичне число Тайн як лучник Єдності і засіб збереження віри на незєдиненому Сході“ (по латині). В рефераті піднесено позитивний момент, який лучить незєдинених з католицькою Церквою. Крім цього того дня виголосили ще реферати о. проф. Квятковський з Варшави про безбожницьку пропаганду в большевії та Др. В. Вілінський про філюкатолицизм між православними.

Усі реферати виголошувано в латинській або російській мові.

По полудни того дня відбулися збори „Апостоляту св. Кирила і Методія“, який має на меті молитвою і ділами ширити унійну ідею, а опісля засідання наукового товариства „Велеградська Академія“.

В неділю (17.VII) після торжественних богослужень закінчив Зїзд його предсідник, архієп. Пречан, подякувавши всім учасникам за труди для зєдинення Церков. Ухваленням резолюцій (проти гнєту релігії в большевії, в справі поширення і піддержання богосл. студій над Сходом, поширення Апостоляту св. Кирила і Методія, розвинення і піддержання східних Інститутів в Римі, розвою богословської літератури щодо незєдиненого Сходу) Конгрес закрито.

X.

Уваги до статті „Слідами предків“

Стаття „Слідами предків“ написана Державником, а поміщена в „Ниві“, дуже цікава.

„Не всі документи міг зібрати о. Ю. Никорович в шематизмі 1879 р.“ читаємо на ст. 105. Думаю, що булоб не зле, якби так „Нива“ відчинила окрему рубрику, де друкованоб ріжні вісти, документи, легенди дотично повстання й історії наших місцевостей.

Знаючи трохи горлицький і грибівський повіти, хотів й я подати кілька завваг, в собі малозначних, сподіваючися однак, що Впр. Отцям удасться по своїх парохіях зібрати великі сокровища з народного „істочника“.

У Висовій (горлицький повіт), де я свого часу був завідателем, розказували мені люди, що рід Сембратовичів походить від сімох братів, але не в тій формі, як пише о. Никорович, тільки так, що їх вродилося сімох братів, нараз і одна жінка тримала їх на решеті до хресту; очевидність легенди аж надто ясна. Я шукав по метриках і були там ті Сембратовичі, але їх було більше як сім і не нараз прийшли на світ, тільки так, як і всі люди, одинцем, що 2-3 роки. Рід Сембратовичів від сімох братів не можна виводити тому також, що крім братів були й сестри; зрештою і їх отець в метриках приходить під тою самою назвою. Я тільки памятаю. Теперішній о. парох у Висовій зможе — думаю — більше в'яснити в цій справі. Більше правдоподібне, що назва Сембратовичів походить від назви Сембрат, які то назви на Лемках також подибується, пр. в селі Боднарка, горлицького повіту; тоді Сембратович булоб тільки зішляхотченням первісної назви, подібно як маємо: Сорока — Сорокевич, Гайдук — Гайдукевич і пр.

У Висовій найшов я на стриху церкви багато різних документів, в яких переважно описується переходи Висової і других земельних посіlostей з рук одних шляхотських родів до других, приходять там назви давньої польської олігархії. Документи ці обнимають час около 200 літ. Між іншими була там копія (на пергаміні) надання солтиства у Висовій якомусь Гладішови. (Недалеко є село Гладішів — Gładyszów, може від него назву дістало). Було це за часів Казимира Вел. Папері ці, щоби дальше не нищилися на стриху, віддав я до Національного Музею у Львові. Впав мені там в руки опис приготування до смертної езекуції „чарівниці“ Настки Раджиківної, присудженої паном на смерть; користаючи з неуваги ката, пірвало її трьох хлопців; назвища є подані. Що ця подія правдива, свідчать назви, які там приходять. Документ цей находиться в церковнім Музею в Перемишлі.

Стару церкву у Висовій спалили конфедерати; подія ся унагляднена написом на бальку у церкві. Дослівного напису не памятаю.

Дотично назв: Висова і її дочерних Бліхнарка і Гута, то оповідають, що побіч Висової є гора, яка зветься Висота і від неї мало дістати назву село. Бліхнарка від цього, що там бліхував (білів на сонці) пан свої полотно домашньої роботи. Гута від дійсної шкляної гуті, яка там находилась. Гут по Лемках є більше.

Містечка на Лемківщині: Горлиці (Gorlice) і Грибів (Grybów) є німецького походження; оба з часів потатарської кольонізації, перше походить від кольоністів з Görlitz на Шлеську, а друге від назвища Grinberg. Якщоб Грибів походив від слова гриб, то булоб по польськи Grzybów, а не Grybów. Подібно німецького походження є села в їхній околиці: Рихвалд—Reichwald, Шимбарк—Schönburg.

При дорозі Горлиці—Грибів лежить польське село Ропи; назва від земної ропи, що її й нині зі землі видобувають. Костел в ньому має дивний вид; виглядає, неначеб це була колись церква, а щоби затерти її характер, причинено на вхрест нові добудови, але наглядність старої будівлі ясна. Розказують, що то мало бути колись „руське“ село, навіть мають там бути старі церковні метрики.

Побіч Ропи є друге польське село Ptaszkowa. Будучи в тих околицях, чув я, що там є одна ріля, звана попівщина; виходилоб, що це було колись укр. село. В польському селі Sękowa, недалеко Горлиць (може давнє Сенькова) є дуже давний деревляний костел (неуживаний), цілком подібний до наших стародавніх церков на Лемківщині, або до тої церковці, що її недавно закупили Чехи на Закарпаттю і перевезли до парку в Празі. — Історичного походження є мабуть в горлицькому повіті місцевости: Розділля, Мацина, Біч (польське) і Ребетів. В Розділлі людей, засуджених на кару, розділювали, в Мацині мучили (від того Męcina по польськи), а в Бічу (Biecz) їх бичували. Місцевість Ребетів вказувалоб на королівські (rex) добра.

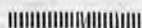
Пише Шематизм авторства, о. Никоровича, що в грибівським повіті до найстарших сіл належить Снітниця (ст. 9) і походить з часів князів руських. Мені здається однак, що ще старшою буде Перунка (побіч Снітници). Назву свою вона взяла від ліса, який до нині стоїть і зветься Перун. Легко догадатися, що там був поганський божок тої самої назви.

На двох збочах гори Явора (Jaworze) є два села: Більчарева і Королева руська; назви їх вказують на якесь окреме походження; можливо, що це які королівські кольонії; побіч зараз є Королева польська. Один зі священників пояснював мені, що походять вони з часів Бони, жінки

Жигмонта-Августа. Отже замість Більцарева булоб Бонацарева. Поляки звуть її Binczagowa. В Більцаревій і Богуші (дочерна Королевої) є мешканці, яких предки були товаришами недолі гетьмана Ів. Мазепи і зпід Полтави розбрились по світі; пр. Олесневичі.

Думаю, що студіюючи місцевости після вибраного напрямку, можнаб було багато вияснити і прикриті попелом забуття скарби очистити.

о. К. М.

Загальні Збори Тов. св. Ап. Андрея

Станової організації гр. кат. укр. священників

По довшій підготовці відбулися дня 23. червня ц. р. в мурах Духовн. Семинарії у Львові установчі збори священичого Товариства ім. св. Ап. Андрея. Перед зборами відправив Преосв. Іван в соборі св. Юра Службу Божу в наміренню нового Товариства. На збори прибуло понад 60 відпоручників духовенства зі Львова і львівської архієпархії.

Збори відкрито о $\frac{3}{4}$ 11 год. відспіванням молитви „Царю небесний“. На вступі о. Крил. Дзерович, один з головних подвижників нової організації, повитав представника М. Ординаріяту, о. прал. Куницького та задержався коротко над історією заснування Товариства. Всі труднощі вдалося вкінці побороти та з ініціативи духовенства стрийського протопресвитерату приступлено до конкретної організаційної праці.

До президії зборів вибрано о. дек. Бачинського з Бережан як предсідника і оо. деканів Щербанюка з Вербиловець і Фединського з Любіня як членів, а на секретарів оо. Вояковського і Харину.

Предсідник зборів проголосив слідующий порядок на-рад: 1) Відкриття зборів 2) Ідеологічний реферат 3) Фінансовий реферат 4) Пояснення статуту 5) Вибір Надзірної Ради 6) Внески й запити.

З черги виголосив о. Крил, Дзерович ідеологічний, а о. декан Гошовський фінансовий реферат. Оба ці реферати подаємо одночасно в сім числі „Ниви“.

Перед приступленням до дискусії над рефератами збори постановили вислати чолобитну телеграму до Св. Отця, та делегацію до ВПресв. Митрополита (оо. шамб. Цегельського, шамб. Шанковського і дек. Гошовського) і до Преосв. Івана (о. крил. Гірняка і дек. Гошовського).

На початку дискусії забрав слово делегат М. Ординаріяту, о. прал. Куницький, який в сердечних словах витав

великий почин духовенства та заявив, що М. Ординаріят допоможе Товариству з Епархіального фонду при будові священничих домів. Від Епископату передав зборам щире благословення та бажання успіхів.

Після того розвинулася над обома рефератами річева дискусія, яка прибрала більше пристрасний характер по зреферованню і поясненню статутів Т-ва о. проф. Савицьким.

Дискусію на якійсь час перервано для вибору комісії-матки, в склад якої вийшли: о. сов. Дуткевич, о. віцедиректор Мвлиновський, о. інсп. Навроцький, о. дек. Патрило, о. проф. Савицький, о. дек. Семків і о. дек. Федусевич.

По скінченій дискусії, яку назад піднято, на внесення о. дек. Фединського збори прийняли пропонований статут і тим самим оснували Товариство ім. св. Ап. Андрея.

На внесок комісії — Матки вибрали збори управу Т-ва, себто надзірну Раду, до якої увійшли:

Від Львівського протопресвитерату:

1. о. Й. Осташевський з Підберезець.
2. о. дек. М. Бобовник з Глібович Вел.

Від Тернопільського протопресвитерату:

3. о. дек. С. Мохнацький з Теребовлі
4. о. дек. В. Кулик зі Зборова

Від Золочівського протопресвитерату:

5. о. дек. Гр. Микитюк з Гаїв Старобридських
6. о. В. Пришляк з Підгорець

Від Галицького протопресвитерату:

7. о. дек. Е. Бачинський з Бережан
8. о. дек. ів. Щербанюк з Вербиловець

Від Стрийського протопресвитерату:

9. о. дек. Н. Гошовський з Фалиша
10. о. проф. Й. Савицький зі Стрия

Зі Львова

11. о. крил. Юл. Дзерович
12. о. Др. Й. Застирець
13. о. Др. Г. Костельник
14. о. проф. Мих. Лада
15. о. ред. П. Хомин

Заступниками Надз. Ради вибрані:

1. о. Ал. Боднар (Терноп. протопр.)
2. о. Р. Височанський (Стр. прот.)
3. о. Вол. Лиско (Золоч. прот.)
4. о. Т. Попель (Львів. прот.)
5. о. дек. В. Семків (Львів. прот.)
6. о. В. Соловій (Галицьк. прот.)

Контрольна Комісія:

1. о. Др. Глинка

2. о. віцер. Малиновський

3. о. проф. І. Новосад

По виборі Надз. Ради ухвалено по довшій дискусії членську вкладку, яка виносить 1 зол. місячно, а одноразове вписове 2 зол.

По вечерпанню порядку нарад предсідник закрив о год, 3 по пол. Збори.

Місії

Місія в Сваричеві. Велика, поверх 3.000 душ числяча парохія Сваричів, Рожнітівського деканату, переживала в днях 23. липня — 2. серпня ц. р. справдішне свято. В тих днях відбулася там 10-дневна св. Місія під проводом ОО. Редemptористів зі Станиславова. І як раз для Сваричева така Місія була конечною. Хоч і до війни Сваричів ніколи не був взірцевою парохією, то по війні відносини стали ще гірші. Комуністичні агітатори зі своєю бібулою та баптисти, що мають в Сваричеві свій головний осідок на цілий округ, найшли там пригожий терен для своєї руїницької роботи, а ведучи бозоглядну боротьбу проти кат. Церкви, підкопали у многих віру та підірвали авторитет всякої церковної власти. Бажаючи усунути це невідрадне явище, місцевий парох. о. Е. Чубатий устроїв по війні вже дві Місії; одну силами ОО. Василіян в р. 1923, а теперішню, як вже зазначено, під проводом ОО. Редemptористів (о. ігумен Ван де Малє і о. Антонішин) і можна надіятися, що душпастирська праця пароха тепер буде значно улекшена та безперечно успішна, бо хто добре обсервував мешканців Сваричева підчас цієї Місії, той мусить признати, що вона зробила перелім у настроях парохії. Хоч сама Місія відбувалася в порі крайню непригожий, бо в самому розгарі жнив, то всеж таки нарід громадно горнувся весь час під проповідницю золотоустих сівачів Божого слова, що користаючи з чудової погоди, через усі дні відправляли Богослуження й голосили науки під голим небом, тимбільше, що мала Сваричівська церковь й так не була би помістила великих мас народу.

Таке заінтересування Місією серед пильних господарських робіт треба вважати за гарний обяв, де нарід висше ставить духові користи від земських, матеріяльних здобутків, а в даному випадку це наглядно свідчить, що в Сваричеві мимо запустіння ще не все пропало! Кульмінаційною точкою захоплення Місією був день, в котрому після програми відбувається похід з місійним хрестом. У тому, гарно улаженому поході взяло участь около 8 тисяч людей, а були це не

лише мешканці Сваричева, але також люди з довколишніх сіл, які рівнож користали з місійних наук, а на той день прийшли з процесіями під проводом своїх душпастирів. Це була велика католицька маніфестація проти комуністичного безвірства й сектанства, яке загніздилося в селі. З сусідніх священників прибули на те величне торжество: ОО. Декани: Богачевський, Патрило, Соловій та ОО. Бабій, Лопатинський, Целевич, Бутринський, Пашковський, Вацівський і Зрада. Деякі з них помагали частіше. В той день прийняли св. Причастіє понад 1.000 вірних. В часі Місії винповідалися майже всі мешканці Сваричева (понад 3.000 душ), не лише греко-католики, але й латинники, а при сповідальницях можна було бачити людей, котрі на око вже давно зірвали з Церквою, людей по кільканадцять літ несповіданих, комунізуючих та симпатиків баптизму. З цих останніх деякі отверто навернулися, та на жаль, головні їхні проводирі надальше остали нерозкаяними, що впрочім і нічо дивного, бож вони — це люді до ґрунту зіпсуті, знані з неморального життя, а свої грубі блуди вміють перед некритичним народом прислонювати вивченими фразами „нової віри“, — яких й самі не розуміють, як це показалося з дискусії, котру деякі з них хотіли вести з ОО. Місіонарями.

Як великий вплив мала Місія на уморальнення життя парохіян Сваричева, видно хочби з сего, що вже підчас Місії пять пар жиючих „на віру“ — деякі таки зі злезми в очах — просили о церковний шлюб і зістали звінчані, а дві пари розійшлися, вертаючи до своїх законних супругів.

Одним словом Місія вповні вдалася. Отці Місіонарі можуть мати повне вдоволення, бо їх труди не пішли на марне. Їх праця була безперечно велика і виснажуюча. Були такі дні, в яких вони поза проповідями цілий час сповідали від год. 5 рано до 12-тої в ночі в обох церквах, віддалених від себе на 4 км. За це нарід, хоч як він в Сваричеві був ворожо настроений до духовенства, високо цінив їх труди, а при кінці Місії незвичайно сердечно прашав їх.

Дай Боже, щоби успіхи цієї св. Місії були тревалі для всіх, що з неї користали, щоби Сваричів двигнувся зі свого упадку, дай Боже, щоби прогнаний відтам злий дух не вернув знова по якімось часі, прибравши собі сімох других духів, гірших від себе, бо тоді там, по словам Спасителя, сталоб ще гірше. Тому, хай сторожать місцеві отці душпастирі!!

Один із сусідства.

Місія в Ілемні дек. Долинського. В днях 5/6—12/6 відбулася місія в нашім селі. Місію давали ОО. Василяни: о. Соколовський і о. Полішко. Маса людей своїх і чужих приходило на науки. котрі відбувалися 3 рази денно. Около 800 людей приступило до св. Причастія. Парохіянин

Некрольог

† о. Евстахій Качмарський

Дня 26. IV. с. р. похоронила Скільська Верховина о. Евстахія Качмарського, пароха Славська і емеритованого Тухлянського декана. Бл. п. о. Евстахій був вірцевим священиком і тому годиться посвятити кілька стрічок про Його життя та поставити Його як зразок до наслідування молодшим. О. Евстахій уродився 1861 р. в Городку Ягайлонським як син тамошнього міщанина. В 1881 р. скінчив у Львові академічну гімназію, вислужив 1 рік як доброволець при війську, по чім вступив на теологію у Львові, одружився 1886 р. зі Стефанією Гелитовичівною, донькою пароха в Любіні і в тім році висвятився.

Перша Його посада була в Товщеві, де був приватним сотрудником, а відтак в Опірці і в Славську бувшого скільського, а тепер тухлянського деканату. В Славську був 30 літ і тій парохії посвятив весь свій труд і знання.

Першим його ділом було побудовання — на місце старенької деревляної церкви — нової величавої мурованої церкви, а відтак її мистецьке розмальовання, виконане артистом-малярем Модестом Сосенком. Церква в Славську належить до найкрасших у Скільській Верховині. Хоча будова і мальовання церкви коштувало великі гроші, однак парохіяни не відчули того тягару, бо о. Евстахій був добрим економістом. Заложив церковну касу позичкову, заложив церковний шпихлір, церковну крамницю і весь дохід з тих підприємств обертав на будову і украшення церкви. Сам був душею тих всіх установ, сам всім завідував. Не стидався піти за ляду і важити покупцєви муку чи перець. Тому всі ті установи (тепер переіменені на кооперативи і касу Стефчика) добре розвивалися і набули гарний масток в реальностях. З ощадностей побудував гарний церковний дім, в яким міститься торговельна кооператива, каса Стефчика (під патронатом Р. С. У. К.) і читальня „Просвіти“, якої головою був Покійний до самої смерті. Покійний пренумерував всю українську пресу і належав до всіх українських товариств так краєвих, як і повітових. Це була Його характеристична прикмета, що як тільки закладалася яка нова організація, о. Евстахій перший ставав її членом і перший давав свій пай або допомогу. Про це можуть посвідчити всі краєві інституції як: „Просвіта“, „Народна Рада“, „Дністер“, „Земельний Банк“, Видавнича Спілка „Діло“, Кооператива „Український Театр“, „Червона Калина“, „Товариство св. Петра і Павла“, „Народна Лічниця“, Національний Музей“ і всі інші. Коли в 1904 р. заложила в Сколім кооператива „Верховина“, о. Евстахій перший вписався в її члени, але

не сам: вписав також свою дружину, свої діти, свою церкву, свою „Торговлю“.

Коли в 1906 р. заклали Українці в Сколім свою „Бесіду“, о. Евстахій став першим її членом. В 1910 р. закладається в Сколім філія „Просвіти“, Покійний вступає в члени сам, Його родина, Його церква і церковна „Торговля“. Це саме було, коли в р. 1917 założono філію товариства опіки над дітьми і молодю. О. Евстахій перший стає її членом, дає велику заповомогу та опікується нею до кінця життя. Він стає головним основником кооперативи „Народний Дім“ в Сколім і жертвує на ту ціль значну квоту. Тим давав він гарний приклад кондеканальному духовенству, яке по своїм силам вступало теж у Його сліди.

Покійний відзначався міцним здоров'ям і золотим гумором, та тяжка недуга серця прикувала Його перед трьома роками до постелі, з якої вже не міг двигнутися, мимо всіх зусиль лікарів. Богато до Його слабости причинилася борба з наказною комісарщиною, з якою він завзято боровся через два роки і побідив.

Смерть Його викликала глибокий жаль у парохіян і в цілій Верховині. Гарне прашальне слово виголосив о. Притуляк, а в церкві о. декан Йосифович. На гробі промовив ще о. Галькевич, від світських установ др. Булак, від кооператив п. Колодницький, а від парохіян попрощав Його широко п. Михалевич, громадський писар, який щойно в останніх літах пізнав великі заслуги, які Покійник положив для добра Церкви і громади.

о. Мих. Мосора

В С Я Ч И Н А

Високопреосвящ. Митрополит Андрей виїхав 13. липня ц. р. на лікування до Підлютого, де замешкав в митрополичій палаті. Побут Його в Підлютім протягнеться аж до вересня. В тому часі Митрополит не уділяє жадних авдієнцій.

Евхаристійний Конгрес. Світовий Евхаристійний Конгрес — про що ми згадували в попереднім числі „Ниви“ — відбувся в столиці Ірляндії Дабліні (Dublin) в днях 21—26. червня с. р. Своєю величавістю і числом учасників перевищив усі дотеперішні. Взяло в ньому участь понад мільон вірних з усіх країв світа, з того 9 кардиналів, більш як 100 єпископів і високих церковних достойників і кілька тисячок священників. Зворушлива була побожність учасників, головною ціллю ірляндського народу. Всі церкви були цілими ночами переповнені вірними, які адорували Нсв. Тайни. За

увесь час конгресу місто було ночами величаво ілюміноване. Папського легата, кардинала Лаврі витали ірландські державні влади як справжнього володаря: його приїзд сповістили сальви армат, а з пристані до Дабліна супроводили його літаки, кружляючи над ним у формі хреста. В четвер 23. червня вечером кард. Лаврі промовляв в великанським даблінським парку „Фенікс“ до 400.000-ної маси вірних. В суботу 25. червня в тім самім парку відслужено св. Літургію, на якій було присутних 200.000 дітей. Конгрес закінчено в неділю 26. червня торжественним богослуженням, підчас якого промовив до зібраних соток тисяч вірних св. Отець через радіо і уділив всім апостольського благословення.

Консекрація мукачівського єпископа, Преосв. Ал. Стойки. На празник св. верховних Апостолів Петра і Павла відбулася в ужгородській катедрі консекрація новоіменованого єпископа на опорожнений по смерті Преосв. Гебея владичий престол мукачівський. Свячень довершив Преосв. Павло Гойдич, єпископ пряшівський в асисті Преосв. Кир. Івана, львівського єпископа — помічника і Преосв. Чарського, римо-католицького єпископа кошицького.

В консекрації взяло участь багато духовенства і тисячі вірних. Уряд заступав краєвий віцепрезидент, Др. Єх. Нововисвячений єпископ промовив до народу в церкві, а відтак на дворі до тих вірних, що не мали змоги поміститися в церкві.

Новий пінський єпископ На місце помершого в березні ц. р. еп. Лозінського іменував Ап. Престол на опорожнену римокатолицьку єпископську катедру в Пінську на Поліссю о. Казимира Букрабу, пароха і декана в Берестю. Номінація ся була майже для всіх несподіванкою, бо всі думали, що з огляду на це, що Пінськ став — завдяки ревній апостольській праці пок. єпископа Лозінського — фактичним центром неоунійної акції на православних областях нинішньої Польщі, Ап. Престол іменує на єпископський престол людину, щиро віддану і тісно звязану з тією акцією, Номінат досі в неоуніційній акції нічим не заангажувався, хоч також не дав ніяких доказів, що ставиться до неї ворожо. Був навіть на минулорічній унійній конференції в Пінську.

Новий єпископ урідився 1885 року в Гродні, духовну свминарію скінчив в Петрограді і там був в 1909 році рукоположений. Берестейським деканом іменований в 1928 році.

Єпископських свячень уділив номінатови виленський архієпископ Ялбжиковський в асисті єпископа — суфрагана Міхалкевича і єпископа-суфрагана рижською Ранцана, його товариша. Консекрація відбулася дня 21. серпня с. р.

в Вильні. Дня 28. серпня с. р. новий єпископ відправить першу св. Літургію в катедрі в Пінську.

Ювілейні торжества на Ясній Горі в Ченстохові. Дня 15. серпня, в свято Успення Пр. Д. Марії (по новому стилі) розпочалися в ченстоховському монастирі ОО. Павлинів ювілейні торжества на пам'ятку 550 літної річниці уміщення чувотворної ікони Божої Матері на Ясній Горі. Ця чудотворна ікона находилася, як відомо, на княжій замку в Белзі, де її умістив галицький князь Лев, а з белзького замку забрав її князь Волод. Опільський 1382 і умістив її в монастири на Ясній Горі біля Ченстохови. Ченстоховська Матір Божа це типовий зразок византійського іконописання.

III Унійна конференція в Пінську відбудеться — як ми вже про це доносили — в днях 30. і 31. серпня та 1. вересня ц. р. Сподіються великого числа учасників. Возьме в ній участь Преосв. Чернецький та новоіменований пінський латинський єпископ, Преосв. Букраба. Поїдуть і представники нашої Церкви.

Розвій католицизму в Англії. В році 1931 приступило до катол. Церкви 11.980 осіб (за останніх 10 літ понад 121.000 конвертитів). В Англії є 6 архієпископів, 12 єпископів, 4581 священників, вірних 2,580,000, церков 2063, (в 1931 році збудовано 46 церков і каплиць, в останніх 20 літах 341). Основано 8 катол. середніх шкіл, так що їх число виносить 519 з 58.278 учнів.

Англіканська Церква має в Англії два архієпископства (Canterbury і York) і 41 єпископств. В самій Англії вірних англіканського віроісповідання 20 мільонів, в інших британських краях 8 мільонів. В Сполучених Державах Америки мають англіканці 31 єпархій і понад 3 мільйони вірних.

Зі статистики Югославії. Нинішня югославянська держава має 14 мільонів мешканців, з чого 5,607.000 католиків (приріст за останніх 10 літ виносить 800.000), понад 5 мільонів православних, 1.332.000 магометанів, 330.000 жидів, 230.000 протестантів і 41.000 уніятів. В 18 єпархіях мають католики 1922 парохій, 3810 священників і 457 питомців.

Ватикан перебирає катакомби. Конкордат між Італією і Ап. Престолом, заключений одночасно з Латеранським пактом, обнімає м. ін. постанову, що Ватиканови відступається катакомби і християнські цвинтарі. Ватиканська комісія, в якій засідають правник, церковний достойник, директор ватиканських музеїв і археолог, перейняла вже катакомби в Chiuse, що має велике культурно-історичне значіння. В найближшій часі будуть перейняті і докладно розсліджені катакомби в римській Кампанії, які є досі мало знані.

Конгрес чехословацьких католицьких письменників і журналістів. В свято св. словянських апостолів Кирила і Методія, себто 5. липня ц. р. відбувся в Олумуці

перший конгрес чехословацьких письменників і журналістів, згуртованих в організації „Spolek československých katolických žurnalistů“, яку основано ще в 1912 році. В конгресі письменників і журналістів взяло участь 118 учасників. Конгрес скликано з тою метою, щоби члени „Spol-ку“ по спільних нарадах могли приступити до вироблення плянів і напрямних для своєї будучої, важкої праці. Одночасно зїзд наглядно засвідчив, що католицька журналістика в Чехословаччині, мимо невідрадних обставин, росте і розвивається з кожним роком щораз краще. Початки організації були дуже тяжкі, поза невеличким гуртком організаторів ніхто більше до Союзу не хотів приступити. Щойно підчас війни, а головню по війні, коли повсталася самостійна чеська держава, Союз поширив свою діяльність, тому що й католицька преса росла і розвивалася. Побіч існуючих вже давніше часописів, як: „Našinec“ (заложений 1869 в Оломуці), „Den“ і „Selské Hlasy“ в Берні „Severní Morava“, „Jevičské Noviny“, „Naše Slezsko“, „Slovacké Noviny“, „Ostravský Kraj“, „Apoštolat sv. Cyrila a Metoda“ і ін. — повстало в Празі два щоденники: „Lidové Listy“ (в 30.000 примірників), що є органом християнсько-народньої партії (Lidová strana) і популярний „Pražský večerník“ (45.000 накладу), крім цього ціла низка періодичних видань і журналів для інтелігенції. Давніші часописи осягнули теж небувалий, як на наші відносини, тираж, н. пр. „Selské Hlasy“, що їх редагує пос. Шамалік мають 80.000 передплатників.

Давна організація що повсталася в Оломуці і мала більш льокальний характер, вже не вистарчала і тому в році 1928 постав для цілої держави „Svaz katolických novinářů a zpravodajů“.

На конгрес наспіли привіти від усіх чеських єпископів з Апост. нунцієм в Празі, Msgr. Ciriaci-єм на чолі. Оломуцький архієп. Пречан взяв особисто участь в конгресі і взивав учасників до безкомпромісової боротьби за католицькі ідеали. Рішено пропагувати в католицьких часописах ідею Католицької Акції та візвати католиків Чехословаччини користуватися всіми засобами модерної техніки (радіо, кіно) для пропаганди католицьких ідеалів. Неморальний журналістичи виповідажено якнайзавзятішу боротьбу.

Коли ми дочекаємося такого буйного росту нашої католицької преси?

Гріб св. Методія. Безпосередньо перед цьогорічним унійним конгресом на Велеграді рознеслися вісти, що викопано гріб св. Методія. Однак скоро вісти ці показалися неправдивими. Діло в цьому, що в Старім Місті недалеко Велеграду викопано багато гробів з численними дорогоцінними предметами з IX. і XI. ст., з чого вносили, що в тій околиці була певно столиця Великоморавської Держави

і головний осідок праці св. братів Кирила і Методія. Ті, що ведуть розкопки, все таки мають надію, що їм вдасться найти гріб св. Методія.

Всіх університетів на цілім світі є біля 220. В Європі є 130 університетів (Німеччина 23, Італія 22, Франція 20, Вел. Британія 15, Еспанія 10, Швайцарія 7, Польща 6, Чехословаччина 3, Югославія 3 і т. д.).

Лікарів має Австрія 8.042, Швайцарія 3269, а Німеччина аж 50.000.

Зі статистики католиків. *Словаччина.* Словаччина має 3,300.000 мешканців, з цього 2,500.000 католиків латинського і грецького обрядів. Священиків світських і монахів 1700. Народних катол. шкіл 1770. З дев'ятох словацьких щоденників є два католицькі (7.000 передплатників). Товариство св. Войтіха має 90.000 членів, катол. жіноче Товариство 76.000 члениць.

Німеччина. В Німеччині живе 64 мільйонів мешканців (перед 90 роками лиш 33 міл.), з цього понад 40 міл. в містах. Католиків є 20 мільйонів, протестантів 40 міл. В році 1930 було зпоміж 577 послів до парляменту 217 протестантів, 160 безконфесійних, а 140 католиків. Єзуїти мають там 26 колегій, в яких учиться 25.000 студентів. Католицьких світських священиків є около 20.000, 9.800 монахів і 70.000 монахинь. Найбільш католицьке місто це Мінхен (на 700.000 мешканців має 554.000 католиків) і Кельн (Köln am Rhein), яке на 720.000 мешканців має 538.000 католиків. Берлін має 4,200.000 мешканців, з чого тільки 403.000 католиків.

Болгарська православна Церква веде завзятий бій з комуністами і безбожництвом. В Болгарії в останніх роках зросли комуністи в силу. Майже одна третина членів „Собрания“ (парляменту) це комуністи. Цього року болгарські комуністи при допомозі російських большевиків розпочали сильну агітацію за ширенням безбожності. Нападають на віру і Церкву в парляменті, в часописах і видаваних ними книжках. Межи комуністами велику ролю грає бувший православний священик, Русинов. Болгарська православна Церква станула до бою з комуністами і безбожниками, основуючи по всіх парохіях брацтва, розбудовуючи християнські часописи та уряджуючи місії. Межи шкільною молодю основуються релігійні організації. Церковні організації і брацтва дуже причинилися до релігійно освідомлення вірних, головно молоді. Рівнож церковні круги своєю рішучою поставою не допустили до ліквідації православного богословського факультету на університеті в Софії, до чого змріяв уряд під впливом економічної кризи, ну і певне, комуністичних впливів.

Григоріянський календар в румунській і грецькій Церкві. Румуни і Греки увели до своєї Церкви новий ка-

лендар, але стрінули великий опір вірних, які й чути нічого не хочуть про новий календар. Вони, головню в Греції, відправляють богослуження по старому стилю в окремих каплицях, а то й приватних домах.

Кіно для релігійної пропаганди. Як повідомляє італійська преса, Св. Отець Пап XI постановив ужити звукової фільми для релігійної пропаганди. З тою метою до Голівуду виїхали три місіонарі, щоби познайомитися з кінематографічною технікою. Після їх повороту буде в Citta Vaticana відкрита студія, що реалізуватиме фільми, присвячені життю Святих і визначніших церковних діячів від самого початку християнства.

Перший Евхаристійний Конгрес в Данії. В неділю 21. серпня ц. р. замкнуто Евхаристійний Конгрес в Копенгазі. Був він найбільшим зїздом католиків в скандинавських краях від часу реформації. Торжества осягнули свій вершок в неділю підчах архієрейської Сл. Божої, яку відправив польський кардинал Гльонд. В процесії брало участь два кардинали, 10 єпископів, 200 священників з різних країв і понад 10.000 католиків данських і шведських, багато аристократії і дипломатичний корпус.

Новий православний єпископ в Америці. В половині вересня ц. р. буде висвячений новий єпископ української православної Церкви в Америці, а саме о. Др. Йос. Жук, бувший грк.-католицький священник. Консисторія української православної Церкви в Америці видала відозву, в котрій доказує, чому не можна було дальше зволікати з висвяченням єпископа і ззиває духовенство і світських делегатів на Собор, котрий відбудеться одночасно з висвяченням (WU).

Пряшівщина національно відроджується. За Зелені Свята ц. р. відбувся в Пряшеві на Словаччині святочний обхід 540 річниці приходу князя Федора Коріятовича на Закарпаття. Свято зорганізувало місцеве українське громадянство, а взяли в ньому участь делегати з різних місцевостей Закарпаття. На святочній академії відчитано масу привітів від установ краєвих і заграничних.

Унія польського „Kościoła narodowego“ з православною Церквою в Польщі. Вже з кінцем 1931 року ширились поголоски про те, що єпископ польського народного костела, Володислав Фарон, зірвавши остаточно з єп. Годуром, який тепер стало перебуває в Америці, змагає до унії з автокефальною православною Церквою в Польщі і вів навіть довірочні наради з єп. Симоном, уповажненим самим митроп. Діонісієм до тих переговорів. Одначе до злуки тоді не дійшло, тому що на перешкодї стали „єретичні блуди“ „народовців“, обняті їхнім „Визнанням віри“. Супроти того єп. Фарон скликав на день 2 і 3. червня 1932

до Замостя перший синод Польської Національної Церкви. На синоді проводив сам еп. Фарон, а взяло в ньому участь 89 членів, з того 38 священників. Синод ухвалив нове „Визнання віри“, в якому нема вже „єретичних блудів“, а також уповажив еп. Фарона, щоби поробив старання для закінчення з'єдинення з іншими християнськими віроісповіданнями, головнож з православною Церквою.

Дня 28. VI. 1932 митр. Діонісій прийняв на особливій авдієнції еп. Фарона і згодився на утворення спеціальної комісії, котра обговорила би умовини прийняття „Польської Національної Церкви“ на лоно православія. Засідання тієї комісії відбулися в Варшаві 7, 8 і 9. VII. 1932, а належали до неї православні і „народовці“. Наради комісії відкрив митр. Діонісій і на вступі заявив, що з'єдинення двох слов'янських Церков — це велика історична подія. Комісія ухвалила 16 артикулів „умов прийняття єпископа Польської Нац. Церкви католицько-апостольської о. В. Фарона разом з підчиненим йому духовенством і вірними на лоно Автокефальної православної Церкви в Польщі“.

Артикул I. тих умов говорить, що підставою до прийняття Польськ. Нац. Церкви є „Визнання віри“, прийняте на Синоді в Замостю; що в тім „Визнанню“ немає „Filioque“. Дальше члени Націон. Церкви приймають вповні догматичну науку православної Церкви, св. Причастіє під двома видами, сім перших вселенських соборів і дев'ять провінціональних. Натомість парохії національно-польські задержують на далі західну літургію в польським язиці і весь західний обряд в польським язиці, як н. пр. рорати, „Gorżkie żale“, хрестну дорогу, гріб Спасителя, майські богослуження, Боже Тіло, почитання Нсв. Евхаристії й ін.

Ухвалено, що священники Польської Нац. Церкви будуть прийняті разом з парохіями — „о скільки з канонічного і морального боку не буде ніяких перешкод“. Що торкається парохій Польськ. Нац. Церкви т. зн. „Східного обряду“, вони вповні підпорядковуються митр. Діонісієви, при чому вилучується їх зпід компетенції еп. Фарона, котрий має стати вікарієм митрополита для православних західного обряду.

Ухвали тієї комісії мають бути розглянені на найближшій сесії правосл. Церкви, котра остаточно вирішить справу прийняття еп. Фарона разом з духовенством і вірними на лоно православної Церкви.

Дня 20. липня ц. р. єпископ Фарон здав на парохіальним зібранню в Замостю справоздання зі своїх переговорів. Нарід з великим одушевленням прийняв довершену Унію. (W. U.).

Голос віруючих Французів проти більш. атеїзму. Впливовий французький православний тижневик „La Vie

Nouvelle“ в 371 числі з 17.VI 1932 в статті „Безбожники“ остерігає віруючий світ проти руйнуючої діяльності комуністичного атеїзму. „Треба, щоб усі, хто розуміє, — сказано в статті — що без віри в Бога людство пропаде, усі католики, православні, протестанти, буддисти, магометани, жиди, різні сектанти, а навіть пантеїсти утворили спільний фронт до боротьби з інтернаціональним безбожництвом і проти-ставили пропаганді пропаганду, чиновни чин. На своє нещастя віруючі заняті своїми внутрішніми справами, боротьбою поміж собою, здебільша без поважнішого значіння і всякої потреби. Особливо християни різних Церков і віроісповідань не бачуть жажливої філії, яка підноситься з самого дна людської несвідомості, ненависти й зазвисті, котра грозить затопленням усіх духових цінностей і здобутків сучасної тисячлітньої культури. Релігійний світ не здає собі просто справи, що невблаганий ворог вже знаходиться під мурами Христової Церкви та її цивілізації і готовий з усіми апокаліптичними страхіттями вломитися до її середини“. Спamятайтеся віруючі люди, поки не пізно! (Ecclesia).

Українці в Латвії. По статистичним обчисленням мешкало в минулому році в Латвії 36.029 Українців, себто 0.53 % цілого населення держави. Майже всі вони православні, з чого в Ризі живе 4.751 душ. Українці займають п'яте місце серед латвійських меншин (Москалі, Жиди, Німці, Поляки), але ще зовсім не зорганізовані, не мають жадного посла в парламенті, ані власної православної парохії. В Ризі від 10-ох років виходить на російській мові православний духовний журнал „Вѣра и Жизнь“, котру редагує Українець з походження, протоєр. Кирило Заяць. Найбільш Українців мешкає в Летгалії (Eccles).

Церковний протестантський діяч перейшов на католицизм. Один з директорів поважного „Міжнародного Інституту соціального християнізму“ в Женеві, пастор Др. Оскар Баугофер, Євангеліцької Церкви, в Ціріху перейшов нещодавно на католицизм. Образ відречення відбувався у відомім монастири в Айнзідельн коло Ціріху, в швицькім кантоні. Протестантська преса завважає з жалем, що на-вернення на католицизм цього визначного діяча в справі поєднання Церков наступило під впливом ідей голосної конференції в Льюзанні 1927 року та інших міжцерковних зїздів. (Ecclesia).

Подяка. о. Іван Тілявський, парох Городна пов. Столінсько на Полісся (византійсько-словянського обряду) складає в імені парохіян сердечну подяку Іх Преосвященству Кир Николаєви Чернецькому за дар комплету світлих богослужбовних риз, а магніфіценції о. Ректорови Богосл. Академії за дарування риз і плащениці для місцевої церкви Прсв. Тройці.

Оголошення.

Церковний Устав на рік 1930 вже появився і його висилає кооп. „Власна Допомога“ по ціні **4'50 зол.** (з поштовою пересилкою) Парохіяльним Урядам і всім тим, хто до 15. серпня 1932 вирівняв усі залежності за Устави попередніх літ. Устав складається з **двох книжечок**: 1) Загальний Устав церковних богослужень (де подано загальні норми, що все обов'язують) і 2) Устав церковних богослужень на церковний 1933 рік. Крім Уставу дістануть згадані як даровий додаток стінний календар на 1933 рік. З тої причини і ціна сегорічного Уставу висша, але хто задержить Загальний Устав, то в слідуючих роках дістане устав за половину низшу ціну. Відповідно до числа дотеперішнього запотребування зменшено наклад. Ціна Уставу в книгарнях і для замовляючих виносить **5— зол.**, з календарем **5'70 зол.**

Кооп. „Власна Допомога“ має крім цього на складі отсі підручники до науки релігії:

- 1) *о. Др. Яр. Левицький*: Історія Церкви 2'80 зол.
- 2) *о. С. Біленький*: Біблійні образки 1'25 зол.
- 3) „ Наука віри в бібл. оповіданнях 1'80 зол.
- 4) Спис книжок (бібліотечний інвентар) в ціні по 3'50, 5'50 і 7'50 зол.

Замовлення слати на адресу:

„Власна Допомога“, Львів, вул. Корняків 1/II.

Особисто можна купити згадані книжки і устав в домівці „Власної Допомоги“ від год. 4—6 по пол.

В реколекційним домі ОО. Єзуїтів у Львові, вул. Дунін Борковських ч. 11. відбудуться реколекції для гр. кат. священників в українській мові.

I. серія початок 5. вересня, год. 19.

закінчення 9. вересня рано

II. „ початок 10. жовтня, год. 19.

закінчення 14. жовтня рано.

Зголошення завчасу належить слати на руки О. Настоятеля реколекційного дому.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріату у Львові

Власник: Львівська гр.-кат. АЕпархія

Відповідальний редактор: о. Петро Хомин

З Друкарні „Бібльос“, Львів, Японська 7. Тел. 4-78

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

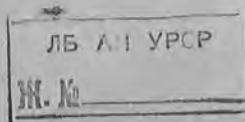
Передплата вносить 15 зл. річно,
півріч. 7-50 зл., чвертьрічно 3-75 зл.
— для Америки 3 долари річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чековеkonto: 151.092

Після унійних зїздів

За нами два унійні зїзди, що відбулися літом ц. р.: величавий унійний конгрес на Велеграді й унійна конференція священиків в Пінську. І один і другий зїзд має для унійної акції, теперішньої і майбутньої, велике значіння і тому в одному і другому взяли участь і представники нашого духовенства. Про конференцію в Пінську пишемо обширніше на іншому місці. Тут торкнемося тільки Велеградського зїзду.

Унійні конгреси на Велеграді мають вже у світі, як католицьким так і православним, своє ім'я і свою традицію. Покликані вони до життя перед 25-ти роками (1907 р.) найкрасшими священиками католицької Словянщини, між якими провідну роль довгий час грали такі діячі, як пок. архієпископ Стоян і наш Митрополит Андрій. Мета конгресів: взаємне пізнання обох, роз'єднаних на церковному полі частин Словянщини, основне наукове обговорення теологічних квестій, що нас ділять і роз'єднують, усунення обопільного недовіря й упереджень, а тимсамим прискорення моменту церковного зєдинення. Праця Велеградських конгресів, як бачимо, розчислена на довгі роки, бо діло церковного зєдинення не така легка справа і ніхто й не очікує, щоби по однім — другим конгресі мало зачатися реалізування того всего, про що на них теоретично дебатовано. Знають про це добре й організатори конгресів, які надто тверезо глядять на світ. Вони втягають в круг зацікавленія церковною унією щораз то більше число зпоміж католиків і православних, роблячи її щораз актуальнішою і популярні-

шою в цілому європейському світі. Що нині в католицьким світі таке велике зацікавлення церковним Сходом, який для декого ще донедавна був правдивою „terra ignota“, а тепер правдивою ревелаяцією — це у великій мірі заслуга Велеградських конгресів.

Унійні змагання Велеградських конгресів є добре відомі й Римови, який їхню працю належно оцінює і підтримує так безпосередно, присилаючи на кожний повоевний конгрес окреме апостольське бреве й благословення, як і посередно, потверджуючи в деяких енцикліках („Ecclesiam Dei“, „Rerum orientalium“) своєю апостольською властю те, що на конгресах приватно було обговорюване. Що більше: установленням Конгрегації „pro Ecclesia orientali“ і Папського Орієнтального Інституту зроблено з боку Ап. Престола те, до чого частинно стремлять і конгреси. І так Велеградські зїзди стають до помочі унійним змаганням Ап. Престола, які йдуть — головно в останніх літах — в тому напрямі, що перше треба змагати до як найкрасшого взаїмного пізнання церковного Сходу і Заходу, а відтак до взаїмного зближення і зєдинення. Також і на останній конгрес прислав Ап. Престол своє окреме письмо на руки оломуцького архієпископа Пречана і уділив своє Апостольське благословення.

Цьогорічний конгрес — і добором рефератів і якістю та кількістю учасників і великою участю православних і вкінці великим пієтизмом до церковного Сходу і його Літургії — перевисшив усі дотеперішні. Ствердив це в першу чергу офіціоз Ап. Престола — „Osservatore Romano“ та ціла низка поважних європейських католицьких часописів і журналів, які пишуть про останній Велеградський конгрес словами найбільшого признання і захоплення.

Тільки деякі Українці — католики, поставилися до конгресу інакше, як цілий католицький світ. Бо ось „Нова Зоря“, католицький орган, помістив в одному своєму числі (ч. 61/932) як передовицю допис свого кореспондента, в якому цей відмовив конгресови всякої вартости. Конгрес, по словам кореспондента, заповідався вправді дуже гарно, але „на здивування всіх він не то що не досягнув наміченої собі мети, але навіть не дорівняв їй“, що поодинокі реферати були „досить добре оброблені а деякі навіть дуже добре“, але мимо цього конгрес „не дійшов до належного собі рівеня“ і „не приніс найменшої користи для наведення незєдинених, що більше, може навіть зашкодив“. І далі кореспондент критикує конгрес і його організаторів та наводить кілька справжніх ревелаяцій, які хіба тільки йому одному відомі, як ось вістку, що цьогорічний зїзд вже останній і більше до їх скликання не прийде.

Ми не звертали би уваги на окреме становище кореспондента до самого конгресу, бо це його річ. Міг йому конгрес не подобатися, може він не погоджуватися із його цілями, може він загалом бути проти таких конгресів.

Але в статті кореспондента є крім цього ще й таке, що обиджує найсвятіші почування кожного східного, католика чи православного, а в латино-католиків може викликати тільки несмак, а іменно його становище до східної Літургії. Так писати про церковний Схід і його найбільші святощі не поважився досі ніюдин католицький часопис. Подібні погляди могли впасти хіба тільки підчас найбільш завзятої полеміки латинян з нез'єдиненими в XVI—XVII вв.

Шан. кореспондент, згадуючи про східне богослуження, яке відправлялося в каплиці на Велеграді, пише: „...*дуже немиле і навіть приkre вражіння робить східна каплиця Св. Кирила і Методія і спосіб відправлювання у ній східних літургій. Вистарчить колинебудь раз бути в тій каплиці присутним на відправі східних літургій, щоб раз на все стратити всяку симпатію так до східної літургії як і взагалі до унійної праці на Сході. Тут справді не Слава Божа процвітає а один великий гріх, як це висловився католицький єпископ. Слід зазначити, що каплиця уряджена на зразок чисто візантійський*“.

Читаєш ці слова і очам своїм не віриш. Східний католик, учасник Велеградського конгресу, поміщує на сторінках католицького часопису, призначеного теж для східних католиків, допис, який є дійсно нічим іншим, а тільки одним великим гріхом супроти Бога, легковаженням своєї найвищої влади церковної і нечуваною зневагою східних християн.

Бо подумати тільки: через відправлювання східної літургії не слава Божа процвітає, а один великий гріх! Значить, усі східні християни разом із своїми великими Святими й Учителями Церкви від перших початків християнства у своїх літургіях не славили Бога, а тільки грішили! Нема отже на Сході жадних Святих, тільки грішники, бо всі ті, яких ми нині як Святих почитаємо, або укладали ті літургії, або їх відправляли, або вкінці їх слухали і знаходили в них, в безкровній Жертві, на них приношуваній, та в їх красоті і глибокім зміслі жерело своїх християнських подвигів. Зачить, глибока побожність церковного Сходу, великі християнські чесноти й подвиги, цілий ряд Святителів, Преподобних й Ісповідників, ціла просякнута Христовою наукою культура перших віків — це все обман, це не діло Боже і не слава Його, а гріх. Бо коли осередок цілого християнського життя, св. Літургія, гріх, то що ж ще там може бути святе? А ми, які служимо ту саму св. Літургію, що і той грішний Схід, теж грішимо і замість славити

Бога Нсв. Жертвою безкровною, безнастанно обиджуємо Його.

А що ж із першими вселенськими соборами, що всі відбувалися на Сході? Чи вони теж один великий гріх? Таж всі вони відносилися до східної Літургії як до чогось недоторкаемого, святого! Чому ж католицька Церква їх не осуджує, але признає і повинується їхнім постановам?

Про те, чи східна Літургія¹⁾ слава Божа, чи гріх, не кореспондентови „Нової Зорі“ судити, але Ап. Престолови!

Якщо кореспондент є дійсним католиком, то повинен би знати, яке становище до церковного Сходу займають найвищі зверхники католицької Церкви. Хай собі перегляне усі важніші енцикліки і листи, ось хочби двох останніх папів, головнож папи Пія XI, що відносяться до східної Церкви, а побачить, скільки в тих письмах Христових Намісників ніжної любови до християнського Сходу. Христові Намісники не видять ніякого гріха в східній Літургії, яку кажуть служити без найменших змін усім тим сотням священників, які прийняли византійський обряд і готовляться до майбутньої апостольської праці на Сході. Коли для Христових Намісників церковний Схід це „жемчуг цілої Церкви“, то для дописувача і його дорадника, „католицького єпископа“, той Схід з усімисвоїми богослуженнями це тільки один великий гріх.

Допис католицького кореспондента це нечувана зневага, кинена в лице цілому християнському Сходови загалом, а нам, частині цього Сходу, зокрема. Одно сумне: що ми дозволяємо плювати собі в лице першому ліпшому „Besserwesser-ови“ і не реагуємо на це, як слід. Ми, видно, вже так отупіли від ударів, яких нам не щадять і не щадили впродовж цілої історії нашої Церкви свої і чужі, що вже й не чуємо, як всякі непокликані „спасителі“, які, не вяжучися ні Христовою наукою, ні волею своїх найвищих церковних властей, ні національною честю, беруться зогиджувати те, що для нас в даних обставинах найсвятіше.

Вільно комусь не мати симпатії до східної Літургії і до унійної праці на Сході, вільно йому навіть покинути зненавиджений східний обряд, але не вільно йому обиджувати найбільших святощів та прилюдно пропагувати ненависть до християнського Сходу. Орган, який хоче підходити до всіх проявів життя з католицького становища, не повинен був поміщувати такого непристойного, неетичного і згіршаючого допису, бо інакше може зродитися здогад, що й він, згідно ті круги, які він репрезентує, ставляться до східної Літургії, до східних обрядів і загалом до цілого церковного Сходу з такою самою ненавистю, що й дописувач.

¹⁾ Думаємо, що на Велеграді не служено її якимсь особливим, грішним способом.

А правдивий католицизм ніколи і ніде не живе ненавистю!

Щодо нас, то наше становище до порушених у згаданім дописови питань ось яке: Ми радіємо Велеградськими конгресами й іншими унійними зїздами, бо вони підготовлюють і наближують горячо ожидану хвилю обеднання обох розєднаних Церков і будемо — оскільки це буде в нашій силі — їм у їх діяльности помагати. З признанням підносимо, що на Велеграді уряджено окрему каплицю, т. зв. Cyrilk-у по вимогам византійського обряду, де служиться східна Літургія, яка (ми певні цього) для жадного правдивого католика не є згіршенням, противно, робить на всіх, хто на Велеград приходить, могутнє вражіння, запалює в їх серцях ще більшу любов до християнського Сходу та спонукує їх до унійної праці. До тієї праці станемо й ми усі, як тільки наша церковна власть нас покличе і, повні любови й пошани до всего того, чим Схід найбільше пишається, — до його Літургії й обрядів — понесемо унійну ідею, оперту на Христових словах „Да всі єдино будуть“, на широкі простори української землі та цілого словянського Сходу.

П.

о. Др. Г. Костельник

Гене́за жіночого й мужеського полу

I

Функції полів у природі

1. Дві квестії насуваються нам, коли розважаємо факт істнування полів у природі:

а) Пощо така диференціяція в природі?

б) Від яких чинників ця диференціяція залежить в поодиноких конкретних випадках?

Спершу займемося першою квестією.

На основі досвідів звичайного життя вироблюється в людей така думка, що два поли на те істнують у природі, щоби органічні єства могли розмножуватися. Думка правильна, оскільки вона лиш те стверджує, що в досвіді спостерігаємо. Та в дійсности вона має лиш фрагментарне значіння, не відкриває нам характеру цілости, а навіть кидає хибну перспективу на неї. Подібно діється тут, як при нашому звичайному досвіді щодо поверхні землі: земля представляється нам як рівна площа, але цей наш фрагментарний досвід не відкриває нам форми поверхні цілої

землі, а навіть кидає хибну перспективу на неї, бо ніби свідчить про те, що ціла земля є рівною площею, а в дійсності земля є кулею.

Новочасна біологія достаточного розробила нашу проблему, відкрила й зібрала численні факти, усталила закони, через що уможливила нам витворити собі синтетичний, добре обоснований погляд на функції жіночого й мужеського полу в царстві природи.

2. Кожне органічне ество, чи це рослина, чи звіря, складається з мікроскопійних клітин. Клітина це найменша, елементарна органічна одиниця, здібна жити.

А властиво ніщо інше й не живе, як тільки клітини. Коли органічне ество росте, так це значить, що його клітини діляться на нові клітини і помножуються. Колиж нове органічне ество зачинається, так це значить, що зародкова клітина ділиться на нові клітини, розростається й диференціюється. Всяке органічне ество бере свій початок з одної (зародкової) клітини. Отже генетично всяке органічне ество, хоч яке воно велике й зложене, властиво є одною розвиненою, здиференційованою клітиною. Та фактично воно є системою клітин, яку проникає одиноким живлячий принцип, що його розвинене ество одідичує по первісній, зародковій клітині. Клітина ділиться завжди на дві нові клітини. Але, як сказано, в одних випадках продуктом такого поділу є тільки ріст органічного ества, а в інших випадках ціле, нове органічне ество. Причиною тієї різниці може бути лиш те, що в одних клітинах оживляючий принцип міститься в своїй цілості (отже тут є можливість, щоби розвинулося ціле нове ество), а в других клітинах тільки частинно (тут є можливість тільки для росту).

Значить, що нове органічне ество, здібне самостійно жити, не може розвинути з котроїнебудь клітини.

Клітини, з котрих може розвинути нове органічне ество, це зародкові клітини.

3. Зародкові клітини виступають у природі в двох основних формах: як спеціальні витвори *ad hoc*, як насіння, та як спеціальні частини деяких (низших) органічних еств.

Жолудь це насіння дуба; корінь, або гилька дуба це спеціальні частини дуба; але цілий дуб може розвинути з жолудя, з кореня і з гильки дуба.

В найнизших, одноклітинних органічних ествах їх ціле тіло є zarazом „зародковою клітиною“, отже вони розростаються простим поділом.

Із спеціальних частин організму можуть розвинути нові самостійні органічні ества, головню в царстві рослин (тому таке розростання й називається „вегетативне“) та

в деяких низших звірячих родів (нпр. поліпів). У висших звірячих родів нові ества розвиваються тільки з „насіння“ (генераційне розроджування).

Веґетативне розроджування є безполове (апогамія). Ось маємо тут перший факт, який може причинитися до розвязки нашої квестії. Коли ті самі органічні ества можуть розмножуватися і в формі „насіння“, яке є продуктом обох полів (маємо на думці запліднене насіння), і в формі безполового веґетативного розмножування, так це значить, що існування полів у природі не є абсолютно кінечне для самої можливості генерації нових органічних еств. Очевидно, маємо тут на думці не фактичний стан, а метафізичний плян, який ляг в основу сотвореного світу.

Якби природа мала „в пляні“ тільки саму можливість розроджування, то вона зовсім не потребувала би диференціації між жіночим і мужеським полом. Отже видно, що вона має ще й інші цілі.

* * *

4. Під нашим кутом видження дуже повчаючим є спосіб розроджування інфузорій. Інфузорії ще не є диференціоновані на жіночий і мужеський пол. Вони розроджуються через простий поділ і то так жваво, що в шістьох днях один індивід ділиться около 13 разів і виводить около 7.000—8.000 нащадків (Oskar Hertwig: Allgemeine Biologie, Jena 1923, стр. 325). Та це триває тільки до якогось часу, а потім наступає „конюґаційна епідемія“: що дві інфузорії прилягають до себе бігом, де мають рот, зростаються, запліднюють себе взаїмно, вимінюючися частинкою своєї хроматини (найважлиша маса в клітині), і кожна з них наново організується; потім розділяються. В деяких родів інфузорій підчас конюґації зливаються в одну клітину, а потім наново розділяються.

Без такої конюґації інфузорії перестають ділитися і гинуть на „старечу деґенерацію“.

Маємо тут безполову копуляцію, яка говорить сама про себе: вона потрібна не для самої можливості розроджування, але для відмолодження, скріплення природи життєвого принципу зародкової клітини. Природа любить контрасти і з них бере свою силу. Контрасти взаїмно побуджують себе до видобуття якнайбільше енергії зі себе.

При своїй конюґації інфузорії вимінюються вповні однаковою — щодо біологічного характеру — частинкою хроматини (тут ще нема форми жіночого „яєчка“ та мужеського „заплінка“). Щож може скриватися в тій частинці хроматини? На основі того, що опісля ствердимо при „яєчках“ і „заплінках“, маємо право твердити, що в тій ча-

стинці хроматини, якою вимінюються інфузорії, міститься цілий їх життєвий принцип у своїй зародковій формі. Це є питоменністю кожної клітини, що вона може поділитися на дві; а це значить, що вона може помножити свій життєвий принцип.

Отже коли інфузорія A_1 підчас конюгації передає свій життєвий принцип у зародковій формі інфузорії A_2 , то вона через те не тратить свого життєвого принципу; колиж вона дістає від A_2 її життєвий принцип у зародковій формі, то вона тепер має в собі два життєві принципи, які спливаються в один, а вони для себе і чужі, бо походять з різних джерел, і свої, бо однородні. Ось таким способом інфузорія відмолоджує, скріплює свою природу. Те саме знайдемо й при зародкових клітинах висших органічних родів, здиференційованих на одиниці жіночого й мужьського полу, де вже є яєчка і заплінки.

5. Новішим експериментаторам пішло за рукою так культивувати інфузорії, що вони через роки й роки розмножувалися вегетативним способом, без усякої конюгації. На протязі 10 років бактерія *paramöcium aurelia* таким способом дала 4500 генерацій і тільки від часу до часу, в ритмічних відступах, наступала в тих бактеріях реорганізація головного ядра: старе, головне ядро розпадалося, а нове творилося з побічних ядер (*micronucleus*).

Eudorina elegans, що живе в кольоніях, у природі в правильних відступах ціла перетворюється в жіночі і мужьські гамети (індивіди, що сповняють полову роллю), котрі зєднуються в зиготи, а ті, (кожна з них) знов витворюють кольонію, ділячися на 36 частин. Max Hartmann через п'ять років культивував цю породу протистів (при рівномірній температурі в літі і в зимі, при однаковому освітленню день і ніч, вишуканою поживою) і дістав 1300 генерацій вегетативним розроджуванням, а ані разу не наступило творення гамет, ані не було слідно депресії. Матірня кольонія в правильних відступах розпадалася в дочерні кольонії тим способом, що кожна з її 36 клітин ділилася на 36 частин і відділялася від матірньої кольонії.

На основі тих своїх досвідів Hartmann поставив твердження, що запліднення не є абсолютно конечним життєвим процесом.

Бачимо на тих примірах, що вибаглива пожива та сприяючі життєві обставини скріплюють вегетативне розроджування (що зрештою є загальним правилом, про котре знає кожний огорожник), а тим відсувають потребу відмолодження життєвого принципу через копуляцію.

Але також свідчать ці приміри про те, що властивою ціллю копуляції є відмолодження й скріплення природи.

б. У рослин з довголітнім життям, якими є нпр. деревина, природа не ослабає і не дегенерується через постійне вегетативне розроджування. Як приклад може нам послужити виноградна лоза, котру звичайно розмножують вегетативним способом (садять лозу, а не насіння). Отже у виноградних краях певно є такі випадки, що нинішній виноградний корч є продуктом безпереривного вегетативного розроджування, що тяглося через тисячі років. А навіть при овочевих деревах певно будуть такі щепи, що є нащадками довжезного, безпереривного ланцюха щепок.

Цей факт можна би підносити як закид проти нашого твердження, що поло́ва копуля́ція головно на те потрібна, щоби скріплювати й відмолоджувати природу життєвого принципу.

Та в дійсности цей факт не тільки що згідний з нашим твердженням, але ще й зі свого боку ілюструє його.

Дерева властиво не є індивідами, тільки громадами індивідів. їх життєвий принцип має многоцентричну будову: він цілий міститься в різних частинах організму, в кожній зокрема (нпр. у кожнім „очку“, яке беруть до щеплення). Все таки деревина не є тільки „кольонією різних організмів“, але одним організмом, якого життєвий принцип опановує всі частини деревини. Пізнати це по таких проявах, як нпр. той, що ялиця, коли їй зріжемо вершок (горішню гильку, яка росте прямовисно), „каже“ одній з поземних верхніх гильок випростуватися і заступити зрізаний вершок.

Отже треба думати, що таке громадне співжиття різних центрів життєвого принципу в тісній єдності зі собою заступає процес копуляції: кожна нова зародкова клітина („очко“) дістає свій життєвий принцип з різних центрів, а саме це є інтенцією процесу копуляції. Значить, що кожна нова вегетативна зародкова клітина дістає свій життєвий принцип вже відмолоджений і скріплений.

Колиж це так є, то пощо тоді дерева розроджуються ще й генераційним способом, у формі насіння? Чи не вистарчив би в них тільки жіночий пол, якого насіння могло би мати доволі сильну природу й без мужеського запліднення? Дерева зрослі зі своїм місцем, отже вегетативно можуть розроджуватися тільки на вузькому просторі. А насінням можуть розроджуватися на необмеженому просторі.

Існування жіночих і мужеських насінних клітин у дерев, як взагалі всюди, дає можливість для різних комбінацій, для збагачування типів, чим природа і люди при витворюванні нових відмін (нпр. овочевих дерев, квітів) найбільше покористовуються.

Ось це є друга ціль копуляції: витворювання різнородности в органічному царстві — витворювання нових відмін і нових індивідуальних характерів (у висших родів).

*

*

*

7. Організми з індивідуальним характером, котрих життєвий принцип має лиш один центр, не можуть інакше відмолоджувати й скріплювати свого життєвого принципу, який передають насінним клітинам, як тільки через копуляцію, що є наче хвиловим поворотом до многоцентричної будови організму.

На інфузоріях бачили ми два окремі процеси: а) розроджування, яке відбувається без копуляції, та б) відмолоджування природи (реорганізація цілого організму інфузорії), що відбувається через копуляцію.

Ті самі два процеси знайдемо у всіх органічних родах, не виключаючи й людини. Властиве розроджування гену цілому органічному царстві відбувається без копуляції.

Щоби це признати за правду, треба мати на увазі, що властиве розроджування не відбувається шойно тоді, коли нове покоління вже готове приходить на світ, але вже тоді, коли в організмах витворюються насінні клітини (яєчка і заплінки), коли життєвий принцип повторює себе і помножує в зародковій формі. А шойно яєчка і заплінки копулюються — для скріплення природи свого життєвого принципу. Така копуляція буває в деяких родів і без копуляції самиці і самця, остеронь їх організмів (водні звірята виділюють зі себе яєчка і заплінки до води і шойно тут наступає запліднення яєчок заплінками).

Отже виходить, що для самого розроджування існування двох полів у природі зовсім непотрібне. Всяке розроджування є безполове.

Два поли потрібні шойно для відмолоджування й скріплювання природи нової генерачії. Але й тут природа могла би була обійтися без відмінних полів, бо для копуляції, як це ми бачили на інфузоріях, конче потрібні два окремі індивіди, а не конче два окремі поли. Та колиб дійсно так було, то в природі було би менше поле для контрастів і комбінацій. Природа стала би куди менше багатою, ніж є тепер.

8. Два поли в природі приходять на яву там, де насінні клітини мають відмінну форму: одні з них це „яєчка“, другі — „заплінки“. Самець і самиця можуть своїм зверхнім видом і зовсім не різнитися, але їхні „насіння“ зражать їхній пол: самиця у всіх родів продукує яєчка, самець — заплінки.

Заплінок це мікроскопійна клітинка, подовгаста (в різних родів має ріжну форму). Мужеські розродчі органи вироблюють заплінки в величезному числі (через ціле життя сотки біліонів).

Яєчка в деяких родів (нпр. у птахів) бувають і великі. Але властивий зародок у них не більший мужеського заплінка, а решта це пожива для майбутнього ембріону. Копуляція яєчка і заплінка відбувається так, що заплінок продається через болонку яєчка до середини і його ядро (маса хроматини) накривається з ядром яєчка та творять відтепер одну клітину. Копулюються тільки однородні яєчка і заплінки (отже нпр. жаб'ячих яєчок риб'ячі заплінки не можуть запліднити).

Який життєвий принцип скривається в яєчках, а який у заплінках? Ми тут зовсім не думаємо доказувати, що матеріалізм так само немічний при пояснюванні життя клітин, як і при пояснюванні життя розвинених еств. Хто приймає життєвий принцип у розвинених органічних ествах, цей послідовно мусить прийняти життєвий принцип також у клітинах. Авжеж життєвий принцип розвиненого ества має своє джерело виключно в зародковій клітині, з якої це ество розвинулося, і це якраз у життєвому принципі тієї зародкової клітини, бо а) з мертвої клітини ніщо не розвинеться, б) життєвий принцип зародкової клітини рішає про те, що з неї розвинеться: чи рослина, чи звіря і якого роду?

Не може бути ніякого сумніву, що в заплідненій зародковій клітині знаходиться цілий життєвий принцип її роду — очевидно в зародковій формі. З такої клітини розвивається ціле, нове органічне ество, отже цілий його життєвий принцип мусить мати своє джерело в зародковій клітині.

Але який життєвий принцип міститься в яєчку, а який у заплінку? Всі факти ясно свідчать про те, що яєчко і заплінок є щодо життєвого принципу рівновартісні: і в яєчку і в заплінку, в кожному зокрема, міститься цілий життєвий принцип їхнього роду і відміни.

а) Кожна жива клітина має ту питомість, що може себе репродукувати, а це значить, що вона може цілий свій життєвий принцип передати своїм нащадкам. Органічне ество це розвинена зародкова клітина. Отже й вона, витворюючи насінні клітини, незалежно від того, чи ті клітини матимуть форму яєчка, чи заплінка, передаватиме їм цілий життєвий принцип свого роду.

б) На низших ступнях життя (у протистів) насінні клітини, „котрі в інших обставинах фунгували би як мужеські, сповняють жіночу ролю“ (О. Hertwig). Буває (нпр. при *eudorina elegans*), що насінні клітини вже мають здиференційовану форму по засаді жіночого й мужеського полу, а все-таки конюгують зі собою і по дві жіночі і по дві мужеські

насінні клітини. З того видно, що життєвий зміст тих насінних клітин уповні однаковий.

в) А вже рішучо стверджують нашу думку штучна партеногенеза (дівоче родження) і мерогонія (мужеське родження).

Із яечок (нпр. жаб'ячих, риб'ячих), котрі правильно потребують запліднення, експериментатори й без запліднення змогли виплекати лярви того роду, котрого роду є яєчка (партеногенеза). А також удається це, хоч тяжше, із самими мужеськими заплінками (мерогонія). Це незвичайні речі, тому наводимо слова авторитетного свідка: „Як яєчка різних звірячих та рослинних пород можуть розвиватися без запліднення або природним способом, або побуджені штучними способами (природна й штучна партеногенеза), так і заплінок, що є яєчку рівновартісний або еквівалентний з ядром яєчка, може бути штучно побуджений до розвою і може дати початок організмови своєї породи“ (О. Hertwig).

Вправді лярви з такої штучної культури є за половину менші від нормальних і слабосилі. Але воно саме так має бути, бо насінну клітину природа витворює рівно за половину слабшою, як є інші клітини, даючи їй тільки половину з того числа хромосомів, яке є нормальне для ненасінних („соматичних“) клітин тієї породи. Природа доцільно так витворює насінну клітину, що вона має зединитися з другою насінною клітиною і щойно обидві ті зединені клітини становитимуть повну клітину, з нормальним числом хромосомів. Отже яєчко і заплінок ріжняться аналогічно, як ріжняться розвинені одиниці жіночого й мужеського полу одної породи: в них є однородний і цілий життєвий принцип, однак в яєчку він сполучений з такою матеріальною структурою, щоби при копуляції був пасивний (приймаючий), а в заплінку він сполучений з такою матеріальною структурою, щоби був активний при копуляції.

Такої диференціації між формами яєчка і заплінки допомагається раціональний поділ праці для успішності копуляції: яєчко має поживу для майбутнього ембріону, тому воно мусять бути тяжше, отже й менше рухливе; яєчок витворює природа в меншому числі, бо вони їй більше коштують; а заплінок природа якнайбільше облекшила й надала йому такі форми, щоби він був легко рухливий і зачепний.

9. Природну партеногенезу вперше відкрив женеvський природник і філософ Charles Bonnet. В р. 1762 він відлучив одну самячку мшицю (*Blattlaus*) зараз по її народженню, виховував її і ствердив, що з її яєчок виходили живі і вповні здорові мшиці; свій досвід ствердив він з однаковим успіхом аж на 10 генераціях з тої мшиці, щораз відлучуючи одну зі самичок зараз по її народженню.

Між низшими рослинами буває й факультативна партеногенеза. Гамета альґи *estocarpus* жде на запліднення через кілька мінут; якщо в тому часі не дізнає запліднення, то яечко заокруглюється і по 24—48 годинах зачинає розвиватися партеногенетичним способом. Навіть мужські гамети тої альґи можуть самі з себе розвиватися, хоч і в меншій мірі, як жіночі.

Ростина *chara crinita* існує в двох відмінах: одна виступає тільки жіночого полу; її яечка розвиваються тільки партеногенетичним способом і не можуть бути запліднені, бо вони є диплоїдні (мають повне число хромосомів); друга відміна видає гаплоїдні яечка (зі зредукованим числом хромосомів) і потребує запліднення.

Природна партеногенеза в звіринному царстві ще частіша, ніж у рослинному, і буває тут сполучена з ріжними варіяціями. У пчіл із незапліднених яечок родяться самі трутні, а із запліднених самички (пчоли робітниці і матки).

В аґроподів, ротаторіїв, афідів і ін. самички в літі зносять партеногенетичні яечка, а під зиму зносять такі яечка, котрі потребують запліднення. Ці яечка ріжняться також зовнішнім виглядом: партеногенетичні є незвичайно дрібні з маленькою пайкою поживи, і скоріше розвиваються; ті, що потребують запліднення, є більші і повільніше розвиваються. Багатіша пожива в афідів спричинює витворювання „літніх“ (партеногенетичних) яечок, а скупіша пожива спричинює витворювання яечок, що потребують запліднення.

Rhabditis pellio має дві відміни самичок. Яечка одної відміни по заплідненню поводяться, як звичайно, а виходять з них самички і самці у відношенню 1: 1. Яечка другої відміни також мусять бути запліднені, щоби могли розвиватися, одначе ядро заплінка тут не зединюється з ядром яечка, але дегенерується в плязму яечка, а в розвою яечка бере участь тільки ядро яечка. Отже заплінок тут ділає тільки як подразнюючий чинник.

З тих яечок виходять самі самички, котрі задержують характеристику своєї відміни.

(Продовження буде)

о. Петро Дзедзик

Релігійний світогляд робітника-пролетара

(Докінчення)

4. Іще один психологічний момент треба піднести, коли говориться про причини низького рівня релігійності серед пролетаріату та його негативного відношення супроти Церкви.

На Церкву глядить пролетар не як на містичне тіло Христа, але тільки як на збір більшого чи меншого числа католиків, із якими має він багато спільних справ у щоденному житті. Також до духовників відноситься він все як до звичайних людей, а не як до представників Божої релігії чи навіть (як н. пр. у св. Сповіді) заступників самого Спасителя. А щоб приймати Божі правди та ласки через руки людей, до того треба вже певної дози покіри, на що пересічний пролетар не все може здобутися.

Не хоче, чи не може пролетар зрозуміти, що священник, як людина не може бути ідеалом; що він може мати теж свої людські уломности та слабости. А що сказати, коли така, неприязно до Церкви настроєна людина, матиме перед собою негідного священика? Зловживання одного священика склонна вона зараз розтягнути на цілий духовний стан; з легким серцем обвинувачує й саму Церкву, як таку, а далі виступає й проти релігії, віри та Бога! Так саме роблять м. і. наші радикальні і комуністичні часописи.

III. Пропаганда безбожності.

Очевидно не була би душа пролетаря так легко-запальною проти Церкви та склонною до антирелігійних виступів, коли би зі зовні не підсичувала цього нахилу до нерелігійності антирелігійна агітація в лоні соціалістичної партії, до якої майже весь пролетаріат масово належить.

Як звісно: протирелігійна агітація та ширення атеїзму — це одна з програмових цілей соціалізму¹⁾. Бо соціалістична ідеологія — то ідеологія без Бога.

Запевнювання соціалістів, будьтоби вони лишали кождому вільну руку в справах релігії і їхня засада (на папері), що релігія — то приватна річ кождої людини з окрема, — являється злобною брехнею! Крайно вороже становище большевиків до Церкви та їх фанатична боротьба

¹⁾ Порівн. статтю: „Що таке релігійний соціалізм“: Нива з 1931 р. стор. 102—105. і 163—167.

проти релігії є найкрасшим доказом, як то виглядає в практиці соціалістичне *desinteressement* в справі релігії! А більшевики здійснюють саме соціалістичні ідеї!

Таким способом, пролетар, що вийшов до соціалістичної партії, щоби тут здобувати собі красшу долю, мимоволі паде в огонь шаленої антирелігійної агітації і з правила стає її пасивною жертвою. Хитрі провідники соціалізму знають добре, що пролетар, будучи вже психічно розположеним до релігійного індиферентизму, не буде живо реагувати проти безбожницької акції й не опреться її.

І свою ціль справді осягають. Кождий член соціалістичної партії скорше чи пізніше стає безбожником, а в найліпшому випадкові лишається крайнім індиферентом під релігійним оглядом. Тому шукати нині віруючого соціаліста, це значить шукати... білого крука; не найшов би його й Діоген, зі своєю ліхтарнею в руках.

За те на кождому кроці стрічаємо людей, які під впливом антирелігійної агітації стали фанатичними безбожниками, та з пожертвуванням, гідним красшої справи, живим і писаним словом, як антирелігійні агітатори, видають віру з душ, не здаючи собі в крайному засліпленню справи, яку кривду заподівають вони тим, яких хочуть „ущасливити“. Обдирають їхню душу з релігійности, яка є одинокою опорою для людини серед тяжких життєвих відносин, та не дають натомість нічого!

Яскравим доказом, як дуже психічно предиспонованим являється пролетаріят під таку агітацію безбожництва, може нам послужити повоєнний Відень. Використовуючи з діявольською хитрістю момент, коли канцлером убогої австрійської держави став був катол. померший недавно священик, пралат о. Seipel, розвинули віденські соціалісти шалену антирелігійну агітацію поміж робітництвом, поширюючи наклеп, що саме о. Seipel, „ставленник реакції“ та представник найбільшого ворога робітничих мас: Церкви“ (sic!) є причиною занепаду та нужди Австрії. Він веде її, мовляв, свідомо до загибелі.

І напrawdę треба дивуватися, як така клевета могла найти послух, коли кождий австрійський громадянин мусів бачити, що часи канцлерства о. Seipel-а, завдяки його небуденному дипломатичному хистови та повній відданості своїй Батьківщині, належали до найщасливіших років повоєнної Австрії. — Бо в найкритичніших хвилях держави привели повну консолідацію її відносин.

Та проте злочинна агітація соціалістів проти Церкви осягнула у Відні неабиякі наслідки: Сотки тисяч робітників зголосило формально своє виступлення з католицької Церкви!

IV. Як протиділати лихови?

За душу пролетаріату ведеться нині, як бачимо, завзята боротьба. Перемога хилиться без сумніву на сторону противників Церкви та релігії, а це завдяки дуже слабкій відпорності пролетарської душі, предиспонованої психічно до нерелігійності.

Річю Церкви є очевидно протиділати цьому лихови й за всяку ціну позискати пролетаріат для Бога.

З одного боку треба неутралізувати внутрішній, ворожий релігії, чинник душі пролетаря, а саме: те психічне розположення її до нерелігійності, — а з другої сторони треба всіми можливими способами параліжувати зовнішній вплив на так некорисно розположену до релігії душу пролетаря, а саме: соціалістично-більшовицьку агітацію за безбожністю.

Це завдання так душпастирства, як не менше й Католицької Акції.

1. Внутрішнього ворога релігійності пролетаря, а саме його психічну предиспозицію до нерелігійності, — через недовіря та упередження супроти Бога і Церкви — поборюватиме Церква з успіхом, коли подаватиме суспільну поміч пролетаріатови.

а) Пролетар мусить пізнати, що твердження соціалістів, будьтоби Церква була заборолом реакції та союзником капіталістичного ладу, а тим самим інституцією, яка боронить визиску та потурає поневоленню робітничих мас, — є нікчемною клеветою.

б) Пролетар мусить знати теж, що нікому так дуже не лежало на серці освободження пролетаріату від визиску та кривди, як саме І. Христови, Воплоченому Божому Синови, що сам взяв на себе стан пролетаря і на кожному кроці підносив голосний протест проти можновладців, які гнобили та визискували пролетаріат.

в) Пролетар мусить усвідомити собі, що Христос наказав любов і чинну допомогу для „меншого брата“ ц. є пролетаря під загрозою утрати вічного щастя, обіцяючи рівночасно стократну нагороду тим, що цю любов оказуватимуть — цьому „меншому братови“ — так, як колиб це не якомусь там робітникови, а Йому, Спасителеви, віддано прислугу та зділано добродійство.

г) Пролетар мусить очевидячки переконатися, що ні Маркс, ні кровавий Ленін, чи Сталін не можуть дати і ніколи не дадуть людству миру, а найнижшим шарам суспільства, пролетаріатови, ніколи не запевнять справедливости

та охорони перед кривдою і визиском. Бо в практиці створили вони вже — замість обіцяного раю — найстрашніше пекло на землі, пекло, якого ще світ не бачив. Пекло, у якому люди взаємно себе масово вимордовують; де люди з голоду та нужди масово гинуть і в страшний розпуці, з проклоном на устах, буквально з розуму сходять; де робітників-пролетарів, коли вони гаруючи гірш невільників у старині, виснажені голодом і нуждою, від часу до часу закличують: „хочемо їсти“! — кулями годують!..

Нема сумніву, що справжній мир і суспільну справедливість може запевнити людству тільки Христос!

І ніхто інший, як саме Христова Євангелія, проповідуючи справедливість і любов, скасувала невілництво та дала пролетареви ім'я й гідність людини, ніхто інший, як саме Христові Намісники стоять саме нині на сторожі прав робітництва, домагаючись заєдно для них людяного трактування та справедливої заплати за їх працю.

Як з одної сторони Маркс і Ленін женуть людство у пропасть фізичної та моральної загибелі, так з другої Христос веде його у світляні простори життєвої радості, миру та добробуту.

Про це все муситься пролетаря переконати.

Та коли ви думаєте, що самими тільки словами позискаєте пролетаря для справи Церкви, то грубо помиляєтесь! Він надто упереджений до Церкви, надто пересяк антирелігійною агітацією, щоб так легко пішов за вашими кличами.

Пролетар чекає на ваші діла!

Отже таким саме найуспішнішим аргументом у приєднуванні для Христа пролетарських мас може бути тільки суспільна опіка та матеріальна допомога з боку Церкви в користь пролетаріату.

Від цього повинна починатися Католицька Акція і без цього ледви чи віднесе вона поважніші реальні здобутки. Так! Вихідною точкою Католицької Акції мусить стати клич: Дорога до неба веде через землю!

Таким чином витрутиться з рук антирелігійних агітаторів їх головне оружжя, яким вони залюбки воюють, а саме, що Церква обіцяє нібито тільки „грушки на вербі“, бо „дає царство, якого ніхто, мовляв, не бачив і про яке ніхто нічого не знає“. І підчас коли тут на землі тисячі безробітних гинуть в розпуці з голоду, не маючи ні звідки ні моральної, ні матеріальної помочі, тоді Церква тільки захочує, мовляв, до терпіння...

Таким способом іще раз завдається брехню цій клеветі, якою, немов грязюкою, обкидується катол. Церкву та кривдиться її непомірно. І наглядно викажеться пролетарям, що якраз катол. Церкві мають вони, як члени

найнижшої суспільної класи, (спеціально саме вони!) багато до завдячення. Що для них є вона напrawdę тією печальною матір'ю, що цю свою, соціально та матеріально упосліджену дитину, огортає заєдно особлившою опікою. Бо не тільки що виборола для них права свободних людей та поставила їх перед законами на рівні з другими суспільними класами, але ще й цуглива заєдно на біль, недостаток і нужду їх, все, по прикладу Спасителя, накликувала до несення їм помочі, і сама отсе щедрою рукою цю поміч перша подає.

Ось тут найуспішніший аргумент Католиків. Акції! Ось тут найсильніше оружжя проти внутрішнього ворога релігійності пролетаря!

І проти зовнішнього ворога душі пролетаря, — проти агітації безбожництва, — мусить, очевидно, Церква повести енергійну протиакцію.

Безбожницької акції ніколи не занедбували вороги Церкви. Та на такі великанські розміри і шалений розмах не здобулася вона відай ще ніколи, як нині, — коли протекторат над всесвітнім безбожницьким рухом обняла большевія.

Розбивши насамперед у себе єрархію православної Церкви на сторонництва, щоби тим лекше її зараз відтак знищити, зорганізувала большевицька влада нині могутній центр безбожницької акції: „союз безбожників“, який лишень в б. Росії числить нині кілька мільонів активних членів і який з наказу влади та за допомогою її всіми можливими, найбільше вирафінованими способами довершує „пятилітку безбожності“, себто цілковиту ліквідацію всякого релігійного життя.

Такі самі союзи безбожників організує большевія у всіх краях цілого світу. Бо, по найновішим методам, пропаганда большевизму зачинається якраз від безбожницької акції. І такі союзи, знаменито зорганізовані, існують фактично всюди. Тільки неоднакова їх метода поступовання, — залежна очевидно від того, як відноситься до них державна влада. В Німеччині, наприклад, де донедавна державна влада була прихильно настроєна супроти комуністичної партії, безбожницька акція йшла повною силою пари. Устроювано антирелігійні відчити, публичні театральні вистави та походи, — зовсім на московський зразок. Аж тепер, коли на домагання Гітлера розв'язано безбожницькі організації, — пішли вони в підземелля і ведуть свою акцію вже скрито. В Іспанії знову першим кроком „освободженої“ большевицької організації, підчас революційної суматохи, було палення церков і монастирів. Ще інакше зазначилася акція безбожників в Мексиці, де правління держави спочивало

в руках большевицького ставленника Калеса і його наслідника — переслідуванням Церкви.

Отже, як бачимо, безбожницькі організації існують всюди, навіть в найбільш „реакційних“ — як вони кажуть — державах, де вони не можуть вільно виступати. І свою руйнівницьку роботу всюди ведуть, — хоч і скрито, але систематично і зорганізовано; різними нібито „легальними“ способами, під плащиком різних кличів.

Ось перед нами програма безбожницької акції для всіх держав, де (розуміється) комуністична партія не є легальною, — програма зложена на другому міжнародньому конгресі „пролетарських вільнодумців“ в Липську, 1925 р.

1) Заложення централі для виготовлювання вільнодумних відчитів і фільмів.

2) Співпраця зі всіма пролетарськими організаціями на місцях. Святкування спільних свят: пам'яткових днів, родинних вечерів, свят молоді і т. п.

3) Агітація за виступленням з Церкви, паленням тіл, та безконфесійністю. Позискування для цих кличів нових членів за помічю відповідних відчитів, промов та летючок. Уряджування в тій цілі демонстрацій, висилання резолюцій та інтерпеляцій.

4) Організація пресової акції для пропагування вільнодумних (= безбожницьких) ідей.

5) Інгвіліяція противника: (Перістрування голосів клерикальних часописів, пастирських посланій, церковних проповідей, звіти з місійних, католицьких і парохіяльних днів, ведення т. зв. „скандалістичної“ хроніки).

6) Складання на руки „інтернаціоналу пролетарських вільнодумців“ докладних звітів про стан посідання Церкви в даних краях; про церковні податки та свідчення громад на користь Церкви, про силу і вплив клерикальних організацій та партій, про вплив духовенства в школі та суспільстві, про стан приватних клерикальних шкіл, добродійних інституцій і т. д.

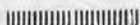
Ось така безбожницька акція йде всюди, — йде очевидно і в нас. І чи диво, що маси пролетаріату, розбурхані антирелігійною пропагандою, запалюються нараз (н. пр. у дні перевороту) антирелігійним фанатизмом і йдуть палити церкви?!

Тому й цілком зрозуміла річ, що самотнім *antidotum* на таку безбожницьку акцію є організація „Католицької Акції“, проклямованої керманічем кат. Церкви, папою Пієм XI.

Тільки сильно зорганізована армія „світських апостолів“, з цілим апаратом своїх вишколених розвідників, кольпортерів і промовців, — в тісній співпраці з духовенством, зможе спинити погубний вплив безбожництва.

Тільки сильно з'єдинені в ім'я Христа католицькі товариства, від церковних брацтв, до ремісничих і робітничих катол. організацій включно — під проводом Католицької Акції — за помічю катол. преси, книжок і летючок, як і парохіяльних, релігійних і місійних днів — при рівночасній харитативній акції, — зможуть назад привернути до Христа збунтовані Його ворогами маси пролетаріату.

Тому й найважливішим нашим завданням сучасної хвилі, так у місті, як і на селі, є: організувати та вишколювати світських апостолів, — та провідників місцевих організацій Католицької Акції.

III. Унійна конференція в Пінську

Третя з черги унійна конференція в Пінську на Поліссю відбулася в днях 30. і 31. серпня та 1. вересня ц. р. Властиво наради тревали тільки перші два дні, а останній був призначений на святочні богослуження, прогульки, тощо.

Чорні хмари збиралися над конференцією і цим разом. Відношення польського громадянства, польського уряду і великанської більшості польського духовенства до новоунійної акції на українсько-білоруських областях Річипосполитої не тільки не прокрасшало, але ще й погіршилося, бо всі противники, які передше атакували цю акцію одинцем і з великим галасом, тепер, по II конференції, стали проти неї виступати більш скоординовано і пляново, уживаючи до цього менше крику і шуму, а більше спокою і мнимої річєвості. Та мимо цього виступи противників і в цій фазі їх боротьби не все були вільні від інсинуацій, наклепів, а то й звичайних клевет, які кидано на унійну акцію і її діячів.

До того при кінці березня ц. р. помер бл. п. пінський єпископ Лозінський, ініціатор й ідеолог конференцій, відданий їм цілою душею. Осиротіла пінська єпархія, а конференції і загалом ціла унійна акція стратили свого творця і оборонця.

Ці дві причини нависли над черговою конференцією наче чорна хмара, загрожуючи поважно її скликанню. Одначе завдяки постанові Апост. нунціятури в Варшаві і ревним старанням неодмінного керманича конференцій, о. дра Кулака труднощі усунено і конференцію скликано на означений час.

Конференція відбулася — як і минулих років — в лат. Духовн. Семинарії, яка примістилася в старовинних мура

колишнього монастиря ОО. Францісканів над Піною. Наради велися в авлі семінарії, прибраній зеленню і прапорами: папським, а також національними польським, українським, білоруським, литовським й ін.

Цьогорічна конференція була численніша від попередніх. Самих священиків було понад 100, з чого майже третину (30) становили духовні византійсько-слов'янського обряду. Українські унійні області були заступлені десяти священиками, поміж якими було й кількох білорусинів, що зовсім добре говорять по українськи.

З єпископів взяли участь у нарадах: архієп. Едв. Ропп, бувш. ординарій бувшої латинської моголівської єпархії, виленький архієп. Ялбжиковський, підляшський єп. Пшездзєцький, ап. візитатор Преосв. Чернецький і місцевий новий єпископ Каз. Букраба. З єпископів більше зацікавлення збуджували Преосв. Ялбжиковський і Преосв. Букраба. Перший тому, що загалом стояв досі осторонь від конференцій і не виявляв для них надто великого одушевлення, а другий тому, що всі були цікаві знати, яке становище займе він до конференцій, якими судилося йому відтепер кермувати, а тимсамим й до цілої акції: чи займатися ними так широко, як його попередник, чи може займе становище неприхильне, про що ходили слухи, чи тільки стала відомою його номінація на пінську єпископську катедру. Слухи ці показалися безпідставними і новий пінський єпископ заняв до унійної конференції поправне становище та головував на ній.

З Українців крім Преосв. Чернецького були на конференції: о. ігум. Климентій Шептицький, о. проф. Др. Іщак, о. ігум. Бараник ЧСВВ., о. рект. П. Пушкарський ЧСВВ., о. Т. Жевуський і підписаний — з Галичини та о. протоєр. Табінський з Крем'янця, о. Зен. Каленюк з Теребеня на Поліссю, студити о. Нікон з Підляшша і о. Меланій з Полісся, о. Іліян Гук з Коськівців на Крем'янецьчині і о. І. Тилявський з Городна на Поліссю — себто усі з унійних областей.

Конференція зачалася у второк 30. серпня о год. 9 рано архієрейською Сл. Божою, яку відчитав єп. Букраба в каплиці Дух. Семінарії, після чого сказав коротку проповідь. По тім перейшли всі учасники до катедри, де відправлено в латинським обряді поминальне богослуження за душу бл. п. єпископа Лозінського, а по богослуженню удалися всі до підземельної крипти під катедрою, де під головним престолом спочивають тлінні останки Покійника. В великім скупленню духа перебули всі кілька хвилин біля домовини Творця конференцій, а відтак пішли до салі, де зачалися наради.

Відкрив їх єп. Букраба, предкладаючи президію нарад і секретарів. До президії увійшли всі приявні єпископи

і кількох священників обох обрядів, а з українців о. ігум. Шептицький і о. Пушкарський.

Після того до голосу приходить еп. Пшездзєцький, щоби передати конференції апостольське благословення св. Отця. Єпископ був на кілька днів перед коференцією на авдієнції у св. Отця Пія XI, на якій папа торкнувся пастирського листа, що його єпископ видав в квітні 1932 і який опісля вийшов окремою відбиткою п. з „O rąsach unijnej w Polsce“^{*)}. В своїй розмові з ним вказав папа на те, що до його пастирського листа дісталися деякі блуди й неточности, а саме:

1) Комісію Pro Russia покликав до життя ще бл. п. Бенедикт XV, а не Пій XI;

2) дискусії проти Комісії pro Russia ведуться тільки в Польщі, деінде їх нема;

3) неточний висказ, що єпископ Д'Ербіні утворив церковну єрархію в Росії, тому що церковну єрархію може творити тільки Апост. Престол;

4) висказ про переговори відносно византійсько-слов'янського обряду в звязку з Комісією pro Russia є захищений і може зродити ложне поняття, наче би були можливі якінебудь переговори дотично місії Церкви, яку їй дав сам Христос.

Єпископ подякував за завваги і заявив, що якнайскорше поділиться ними, з ким слід.

Опісля папа зачав говорити про перешкоди, які унійна праця стрічає в Польщі, про виступи (словом чи письмом) проти тої праці, при чому заявив двічі дуже категорично, що ті, що виступають проти тої праці, не є католиками і додав, що, на жаль, поміж цими останніми є й особи духовні. Св. Отець болів над таким станом річей, над сліпотою всіх противників унійної праці, над шкідливістю їх діяння і сказав, що говорить про це все на те, щоби єпископ його слова дальше повторяв.

Коли єпископ згадав про III. унійну конференцію в Пінську, св. Отець уділив її своє апостольське благословення та поручив йому повідомити про це учасників коференції.

Передавши це благословення, еп. Пшездзєцький поздоровив від себе конференцію та візвав всіх до взаємної любови, бо унійна праця передусім повинна бути будована на любови.

На внесення еп. Букраби вислано привітальну телеграму Св. Отцеві.

^{*)} Лист цей подає генезу нинішньої унійної акції в Польщі, підносить труднощі й перепони та збиває закиди противників; підлтий сильним патріотичним сосом.

Відтак зачалось відчитування привітів — від нунція в Варшаві, Мармаджія, якому теж вислано телеграф. привіт, від архієп. Каревича, еп. Д'Ербіні, еп. Бучиса, еп. Шельонжка, еп. Фульмана, еп. Ясінського, еп. Кубіцкого, від о. рект. Сліпого, о. рад. Скрутня ЧСВВ. і від о. ред. Ємелки з Оломуца.

Устний привіт зложив о. проф. др. Кремер від теол. факультету на катол. університеті в Любліні і о. проф. Павловський від кард. Каковського і „Koła poręczenia jedności Kościołów“, що існує при університеті в Варшаві.

По вислуханню привітів приступлено до читання рефератів. Першого дня нарад прочитано два реферати а саме: о. др. Кшивіцький з Пінська на тему: „Апеляції зі Сходу до Ап. Престола по Ефезським Розбою і папський примат“ та професор виленського університету о. др. Свірський н. т. „Св. Тайна покаяння у православних“. По першій рефераті не розвинулася майже жадна дискусія. О. др. Свірський підніс у своїм рефераті ріжниці, які заходять між католиками і православними відносно св. Тайни покаяння. В теорії тих ріжниць багато немає, але в практиці є їх багато більше. В православних частішої сповіди немає, тільки раз у рік, немає теж епітімії, а як і є, то не як кара за гріхи, а тільки як середник поправи; сповідь прибрала характер сухої формальности, сповідники це не учителі і не лікарі душ, а лиш формальні свідки Тайни покаяння; вони можуть в виїмкових випадках зрадити тайну сповіди; декуди уведено вже сповідь спільну, загальну, залишаючи одначе сповідь одиничну для тих, хто хоче окремо сповідатися, одначе таких майже немає.

По рефераті розвинулася дуже оживлена дискусія, в якій забирали голос бесідники головнo визант.-слов. обряду.

Пресв. Чернецький переконаний, що реформа сповіди у православних це найкрасший середник до ширення унії і релігійної та духовної обнови і подає на це приклади зі своєї місіонарської практики. В православних щодо сповіди велика руїна, хоч практично ті душі добрі і ревною працею можна їх повернути до катол. Церкви.

Протоєр. Табінський підносить, що референт потрактував у своїм рефераті тільки російське (казьонне) православ'є, а не вичерпав всіх поглядів, які панують в православній богословії загалом. Коли глянути на православ'є як таке, то погляд правосл. Церкви щодо сповіди цілковито годиться з поглядом Церкви католицької. Реформи сповіди зовсім не треба, треба тільки, щоб духовник розумів своє становище у сповіди і до неї вірних добре приготував. Українська православна богословія (символічна книга Петра Могили „Визнання віри“, яка каже приступати до сповіди як найчастіше, бодай чотири рази до року) не ріжниться від

католицької під цим оглядом. Епітімія є у православних. На Волині нпр. сумнівались би щодо важности сповіди, якщоб їм не завдано якоїсь епітімії. Протоєр. Гапанович говорить, що є під цим оглядом різниця між православієм і католицизмом, а в своїх твердженнях іде ще далше, як референт, тому йому відтвiдає о. Ржецький, стаючи в обороні православних.

З огляду на актуальність теми піднесено бажання до керівництва конференцій, щоби на найближшу конференцію справа сповіди у православних була обговорена з різних боків.

В середу 31. VIII перед полуднем прочитано отсі реферати: професор Богосл. Академії у Львові о. др. Іщак н. т. „*Filioque* у Фотія і його наслідників“, що стояв на висоті наукового досліду, і о. ред. Урбан Т. І. з Кракова н. т. „Унійна акція і релігійна місія Польщі“, в якім референт твердить, що діло унії було і є під сю пору реалізуванням історичного післанництва Польщі. Польща тому впала, бо діла унії не довела в себе до кінця, а не тому унія впала, що впала Польща. РозправляєтьсЯ з закидами проти унійної акції в византійсько-словянському обряді, бо рішати про це, в якім обряді має бути акція ведена, може лиш Ап. Престол. Дальше референт розбирає суть византинізму, яка лежить у перецінюванню обряду, як зовнішньої форми на некористь внутрішнього змісту, але таке перецінювання буває нераз і в латинським обряді, тому й до нього можна нераз примінити назву византинізму в тім гіршім розумінню. Щодо цезаропапізму, що був тісно зв'язаний з византинізмом, то той цезаропапізм був і в російській синодальній Церкві, був і на заході в латинській Церкві, є він і в нинішній Польщі, де уряд дуже щиро опікується православієм тому тільки, що воно стає знаряддям в його руках. З цезаропапізмом завзято воював і воює папський примат. І теперішня унійна акція в Польщі є тому так всіми поборювана, бо вона увільняє від того византинізму і цезаропапізму, несе Сходови життєдайного духа Церкви, а до катол. Церкви вносить чудові обряди Сходу.

В дискусії додав о. Референт ще це, що слово „византинізм“ повинно в нас бути зрегабітоване. Византинізм це окрема форма культури. Коли Захід тонує у варваризмі, то у Византії була висока культура, з чого неоднo перейшло до культури Заходу.

Третій реферат н. т. „Дух любови в унійній акції“ по словам листів двох останніх папів“ прочитав професор катол. університету в Люблині, о. др. П. Кремер. До унійної акції, яку започаткували оба останні папи, пок. Бенедикт XV і теперішній, Пій XI, спонукала їх любов до

християнського Сходу, який вони уважають „жемчугом цілої Церкви“.

В дискусії, яка відбулася над всіма трьома рефератами, о. протоігумен Волод. Пйонткевич Т. І. з Альбертина, навіязуючи до реферату о. д-ра Іщака, поставив внесок, щоби конференція звернулася із словами подяки та братнього привіту до Богосл. Академії у Львові, як центру католицької науки на Сході, і зложила їй з приводу трьохліття її існування щирі побажання, щоби росла і розвивалася та ставала могутнім чинником в розвою унійної акції по бажанням св. Отця. Це внесення прихвально прийняли гучними оплесками.

По полудні того дня виголосив реферат о. Б. Почопко, парох визант.-слов. обряду в Бобровичах на Полісся п. з. „Образ нашої унійної праці“, в якій референт всупереч рішенням Апост. Престола і попередніх конференцій пропонував, щоби закинути слово православний, а прийняти правовірний, щоби бувших православних священників до унійної праці не приймати, бо вони непевний елемент, за те бажає собі, щоби до тієї праці приготовлялися в як найбільшій кількості латинські священники, аби привести нарід не тільки до одної віри, але й до одного обряду.

Дивне тільки, як керівництво конференції могло допустити такий реферат на унійну конференцію, та повірювати його такому священникові, який мабуть немає ясного поняття про те, що таке унія.

До реферату додано два кореферати: о. Неманцевича Т. І. виз.-слов. обр. з Альбертина п. з. „З нашого унійного душпастирства“ і о. В. Оношка виз.-слов. обряду з Ольпина п. з. „Чого нам бракує в унійній праці?“.

На підставі обох корефератів можнаб накреслити образ нинішньої унійної акції, який вийде доволі невтішним. Унійну акцію спинюють перешкоди зовнішньої і внутрішньої натури. Вся праця ведеться на областях п'ятиох латинських епархій: виленської, пінської, луцької підляшської і люблинської. Чисельний стан уніятів виносить нині кругло 23.800 душ, 46 священників і 4 діаконів. Найбільше вірних, бо аж 11.000, в луцькій епархії, а найменше в люблинській (500 душ). Найбільш податний терен це Холмщина, а почасті й Волинь. На Холмщині люди жадають уніятських священників, а їх нема; там старші люди памятають ще унію і проходячи на неї, дістають змогу молитися в бувших уніятських святинях, які тепер замкнені.

До зовнішніх перепон треба зачислити перепони з боку католиків і православних. Що ці останні стараються перешкодити акції, не дивота, але незрозуміле, що їй перешкоджують католики, між якими є й духовні. Ціла майже пу-

блична опінія польська глядить на унійних працівників як на пропагаторів православія й русифікації, бажаючи, щоби унія велася в латинському обряді і польонізувала всіх.

З внутрішніх перепон, яких є дуже багато, найважлиша є та, що ціла акція не має одноцілої організації, не має свого ординарія, який рішав би і нормував різні kwestії, які на кожному кроці виринають, як ось: обрядові, літургічні, дисциплінарні і тому деякі священники на власну руку рішають поодинокі літургічні kwestії та заводять нові обрядові форми. Латинські єпископи, яким акція підчинена, приносять підчас візитацій парохій більше шкоди чим хісна, бо дають привід до напастей з боку православних. Тому конечний є власний ординарій виз.-слов. обряду, незалежний від латинських єпископів.

Дальшими внутрішніми перепонами є брак духовенства, недостача унійної літератури, язові труднощі та брак матеріяльних засобів, потрібних на будову церков і каплиць. Брак церков і каплиць, де вірні моглиб сходитися на богослуження, є нераз причиною, що серед них повстає зневіра і знеохота і вони, огірчені, вертають назад до православія. Сам нарід не може прийти тут з видатнішою матеріяльною допомогою, бо зогляду на нинішню крізу він зовсім убогий.

Та мимо всіх перепон і всіх ворожих затій помітний ріст цілої акції, хоч і не в такому темпі, в якому бажалиб її бачити провідники.

Дискусія над цими рефератами нічого нового до справи не внесла, кинено декілька покликів і фраз, які в найближшій будуччині і так не будуть зреалізовані.

Пополудневі наради були тим замітні, що на них перший раз загомоніла білоруська мова, що повинно було статися ще на попередніх конференціях, бо це мова народу, серед якого теж ведеться унійна акція! Виголосили в ній свої реферати Білороси, о. Почопко й о. Оношко, промовляв нею підчас дискусії й о. Татариневич. Цей перший прилюдний виступ білоруської мови стрінули приявні Білорусини й Українці з нетаємною радістю, натомість серед деякої частини Поляків викликав він — на диво всім — негодування.

Другий замітний момент (але вже в відемнім значінню) це виступ к.с. Венцкевича, новгородського декана, який усе, що в унії нагадує православіє, хоче змінити чи усунути, отже: слово православний треба заступити словом католик, католицький; завести додаткові богослуження в уніятських церквах; уніятські священники повинні змінити одяги, бо вони нагадують ті одежі, що були колись зненавиджені; він і кождий латинський священник волить бачити на „кресах“ тільки латинський обряд, а не східний, бо унія не має сили і скоро заломилася; вкінці повторяє

старі теревені про те, що — мовляв — підчас війни в Галичині багато перейшло на православ'є і т. ін. На щастя, кс. Венцкевич трошки із своїми пропозиціями спізнився, бо справи, котрі він хоче змінити, вже затверджені будьто Ап. Престолом, будь рішенням самих конференцій і то не по лінії його бажань. На всякий випадок виступ кс. Венцкевича характеризує, як не мож красше, настрої серед польського духовенства зглядом унії. Коли так розуміють унію її „прихильники“, то чогож жадати від її противників?!

Президія нарад, на жаль, не зареагувала на ті, зовсім незгідні з духом пінських унійних конференцій висновки та не зайняла до них ніякого становища.

На закінчення конференції ухвалено отсі резолюції:

1. В дискусії над питанням византинізму слід відрізняти те, що у византинізмі — як формі культури — є додатне, від того, що під тією назвою є нераз хибно толковане, передусім систему цезаропапїзму, яку конференція осуджує і відкидає.

2. Навязуючи до резолюції попередньої конференції про потребу унійної літератури, конференція стверджує konieczність скорого оснування часопису в польській мові для освідмлювання громадянства про цілі й суть релігії.

3. Бажаним є послугуватися в унійній акції помічними чинниками, як: діяконами, катихистами, псаломщиками, сестрами, веденням захистів і діточих садків, творенням організацій молоді.

4. Стверджуючи з признанням і вдячністю піддержку, що її зазнає унійна акція від значного відламу латинського духовенства, конференція поручає й надалі цю акцію опіці й помочі загалу духовенства.

5. Проситья єпископів, щоби вони установили окремий унійний день в році, присвячений освідмлюванню вірних про унійну акцію, молитві за її успіх, і її евентуальній матеріальній піддержці.

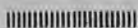
Крім цього ухвалено скликати найблизшу конференцію на другу половину вересня 1933 року.

Конференцію закінчено в четвер 1. IX торжественною архієрейською Літургією, яку відслужив Преосв. Чернецький в асисті численною духовенства, на якій співав хор питомців пінської Дух. Семинарії. По Сл. Божій відправлено папахиду за душу бл. п. єпископа Лозінського.

По богослуженню єп. Букраба виголосив коротку проповідь, в якій дякував учасникам конференції за працю для великого діла, а вірних взивав до молитви в тім намірі.

По полудні поїхали деякі учасники парохомом на прогулку до Теревеня, де на острові Заріче мають свій осідок галицькі монахині „Діти Марії“.

о. Петро Холин

Нові методи навчання у нас

(Надіслані комунікати)

І. Заочні кооперативні курси

Ревізійний Союз Українських Кооператив сповіщає саме (ГКЧ ч. 38) про висліди навчання на Заочних Кооперативних Курсах в р. 1931/32. В тому зимово-весняному періоді функціонували такі заочні курси:

- а) курс для книговодців господ. споживчих кооператив
- б) курс для книговодців кредитових кооператив,
- в) курс для крамарів і справників госп. споживчих кооператив.

На цих курсах працюється шляхом листування. Управа курсів висилає друковані виклади з питаннями і задачами, які виробляють слухачі і пересилають Управі до перегляду. Поправлені вироби учасники Курсу одержують назад враз з новим викладом і задачами для вправ. Таке навчання здавна практикується особливо в Америці, воно дуже доцільне, бо виховує учасника Курсу до самостійности в праці.

На згаданих висше Курсах Ревіз. Союзу цього року було вписаних 120 осіб, переважно кооперативних робітників з сіл і з Союзів. З них закінчило Курси вповні 95 осіб. Інші ще докінчують. Учасники дуже вдоволені успіхами своєї праці. На курсах викладали такі фахові сили: К. Коберський, М. Корчинський, Р. Раковський, В. Кубаєвич, І. Прокопів, М. Савойка, К. Голобродський, І. Витанович. Оплати за курси на курсах РСУК втриє дешевші як на подібних польських курсах.

На жовтень ц. р. розписує Управа З. К. К. вписи на новий шкільний рік. До старих курсів тепер додано ще 2 нові, а саме: а) курс для касієрів і членів Надзірних Рад кооператив та б) курс для книговодців молочарських кооператив. Умови прийняття і оплати подані в „Господарсько-Кооперативному Часописі“ ч. 38.

Крім цих фахових кооп. курсів в минулім шкільнім році був при Ревізійнім Союзі ще окремий заочний курс для учителів „Рідної Школи“, що ведуть навчання кооперації у школах. Цей курс закінчило з успіхом дотепер 57 осіб. „Рідна Школа“ придбала таким чином вже близько 60 кваліфікованих учителів і вихователів молоді в дусі співництва. В програмі курсу крім кооперативної історії та теорії було книговодство шкільних кооператив та історія економічного розвитку України.

Як бачимо, заочна метода навчання, хоч у нас нова, приймається з успіхом. Чиби не можна поширити її на інші ділянки, прим. на загально-освітню?

Приймається зголошення на III річник

„Заочних Кооперативних Курсів РСУК“

З початком жовтня починається висилка лекцій на III-ім річнику Заочних Кооперативних Курсів Ревізійного Союзу Українських Кооператив.

Оплата за курси в цьому році значно знижена.

Як в минулому так і цьому році можна зголошуватися на слідуєчі курси:

а) Курс для книговодців господарсько-споживчих кооператив. 34 лекцій, оплата 28 зл. 50 сот.

б) Курс для книговодців кредитових кооператив. 34 лекцій, оплата 27 зл. 50 сот.

в) Курс для крамарів і справників господ. споживчих кооператив, 36 лекцій, оплата 28 зл. 50 сот.

г) Курс для касієрів і членів Надзірних Рад, господ.-спож. кооператив, 16 лекцій, оплата 14 зл.

д) Курс для касієрів і членів Надзірних Рад кредитових кооператив. 12 лекцій, оплата 11 зл. 50 сот.

Крім того можна зголошуватися на:

е) Курс для книговодців молочарських кооператив за оплатою 35 зл. Цей курс буде відкритий, коли зголоситьс янайменше 20 учасників.

На повисші курси приймаємо кожного, хто вміє виразно читати і писати по українськи та має початкові відомости з рахунків і покінчив 15 літ життя. Зголошуватися треба негайно.

При зголошенню подати 1) прізвисьце та ім'я, 2) місце замешкання і пошту, 3) дату народження, 4) заняття, 5) котрий з названих курсів хоче відбути,

Адреса: Ревізійний Союз Українських Кооператив, Львів, Словацького 14.

II. Український Технічно-господарський Інститут позаочного навчання

З початком біжучого року Українська Господарська Академія в Чехословаччині, з ініціативи Товариства Прихильників УГА і за його фінансовою допомогою, розпочала організацію Українського Технічно-господарського Інституту позасчного навчання при Академії (УТГІ). В кінці літнього семестру організацію цього Інституту було вже закінчено — розроблено програми, пляни і методи позаочного навчання та установлено відділи Інституту, в літі залишилося лише закінчити справу оформлення правного існування Інституту у відповідних чинників в Чехословацької влади.

В останніх днях Міністерство хліборобства Чехословацької Республіки, у віданню якого Академія знаходиться,

повідомило Ректорат Академії, що Міністерство дозволяє відкрити Український Технічно-Господарський Інститут позаочного навчання при УГА і затверджує статут Інституту, а також правила: проходження курсу, переведення іспитів та надавання фахових кваліфікацій закінчившим Інститут. Таким чином існування УТГІ набуло вже формально-правної сили і фактична чинність Інституту розпочнеться з 1. жовтня б. р.

Інститут має завданням підготовляти громадян української національності до практичної самостійної технічної, сільсько-господарської, кооперативної, комерційної та промислової праці по всіх тих фахах і в тому обсязі, що входять до програми навчання Української Господарської Академії як високої політехнічної школи. Повний курс навчання в Інституті є вісім семестрів. В Інституті буде відкрито зпочатку три відділи: 1) агрономічно-лісовий, 2) хеміко-технологічний і 3) економічний. Крім того при відділах Інституту відкривається цілий ряд фахових практичних коротко-термінових курсів та курсів з окремих предметів. Закінчившим Інститут будуть видаватись дипломи з фаховими кваліфікаціями: агронома, технолога, економіста і т. д., відповідно до закінченого відділу і фаху, а закінчившим короткотермінові курси — свідоцтва відповідно до фаху курсів.

Методи позаочного навчання в Інституті побудовані так, щоби дати студентам такі фахові знання, які були б рівнозначними зі знаннями, набутими шляхом слухання в школі. Для цього запроваджена комбінована метода позаочного навчання і відбування практичних вправ в школі (в семінарах, кабінетах і лябораторіях УГА) або місцевих відповідних закладах під керуванням відповідних фахівців, а також рівнобіжно з цим прийнята комбінована метода індивідуального і колективно-групового керування студіями шляхом систематичного і обовязкового кореспондування професорів зі студентами по кожному предмету.

Український Технічно-Господарський Інститут позаочного навчання дає можливість набути фахову освіту без затрати великих матеріальних засобів, без перерви для студента його службової або домашньої праці і без відірвання від свого постійного місця осідку. Для української молоді УТГІ дає можливість набути високошкільну фахову освіту навіть і тим, хто в часи сучасної господарської скрути, або через свої матеріальні малі достатки навіть перестав мріяти про високошкільні студії. Для тих, хто, хоча і без належної фахової освіти, але вже працює практично в царині сільського господарства, сільсько-господарської промисловости, кооперації, банківництва або торгівлі, УТГІ дає можливість систематичними студіями, не припиняючи свого заняття, набути фахові кваліфікації і цим

скріпити своє фахове становище або поглибити своє фахове знання. Помимо індивідуальних вигод для самих студіюючих, УТГІ об'єктивно має причинитися до збільшення українських національних технічно-господарських фахово-кваліфікованих кадрів, так потрібних для піднесення господарського розвитку нашого народу.

Навчання в Інституті буде плагним, однак ця плата є доступна майже кожному. Вартість студій УТГІ в порівнянні зі студіями на інших високих школах буде значно меншою. Помимо того студіюючий УТГІ має ту вигоду, яку може дати лише позаочна школа, що він дістає, крім фахового знання також фахову бібліотеку з усіх простудіюваних предметів, необхідну в майбутній його практичній фаховій роботі.

Новостворений Інститут є першою нашою національною технічно-господарською школою позаочних високошкільних студій по зразку американських і деяких європейських позаочних шкіл, однак пристосованою до наших українських умов і потреб.

Про запис студентів до Українського Технічно-Господарського Інституту позаочного навчання Ректорат Академії в близькій часі зробить офіційне оголошення. Тимчасом для всіх тих, хто буде цікавитися умовами вступу до УТГІ, та правилами про складення іспитів та вправ, канцелярія Академії надсилає інформації на листовні жадання. Писати на адресу: Kancelář Ukrajinské Hospodářské Akademie v Poděbradech Tchécoslovaquie.

Місії

Місія в Бориничах, Стрілиського деканату З великою тугою очікувала парохія Бориничі тої надзвичайної ласки Божої, якою є св. Місія, а то тимбільше, що погубні протирелігійні струї не минули й її. Тому з великою радістю і надією на красше прийняли парохіяни вістку, що в них відбудеться св. Місія, і з запертим віддыхом очікували прибуття ОО. Місіонарів Чина св. Избавителя, які приїхали в день Успення Богоматері. Привитано їх дуже сердечно. В дорозі з залізничної стації вела їх кінна бандерія, при першій тріумфальній брамі повитав їх начальник громади. Відтак, супроводжені процесією з приходства до церкви, стрінулися ОО. Місіонарі з дітворою при другій брамі з написом „Місія“. Дітвора повитала їх тут „многолітством“ та стала сипати їм під ноги цвіти аж до церковних дверей. В дверях церкви повитав їх місцевий парох, відда-

ючи о. Провідникови ключі церкви. Опісля почалася співана Служба Божа, а по ній перша наука і оголошення порядку Місії. Кожного дня було три проповіді, а крім сего через перші три дні голошено проповіді для дітей як приготування до св. Сповіді і св. Причастія. До св. Сповіді, при якій помагали дуже ревно сусідні священики, приступило 1300 самих парохіян, а крім них багато чужих людей, так що до самого св. Причастія приступило 3200 осіб. П'ятого дня було освітлення в честь Найсв. Тайн з переблаганням, а девятого дня освітлення в честь Матері Божої Неуст. Помочі. Оба освітлення, підчас яких виголошено відповідні проповіді, викликали велике враження на вірних. Осмого дня відбувся величавий похід з місійним хрестом через село, в яким взяли участь непроглядні маси народу. Похід звеличували численні процесії з сусідніх сіл під проводом о. Декана. По поході вкопано хрест і виголошено проповідь. Такий самий похід з хрестом відбувся десятого дня Місії на прилученім селі Дроговичі. Того дня вечером по пращальній науці подякував місцевий парох ОО. Місіонарям за їх невсипучу працю для духового відродження парохії. На другий день по Місії відслужив о. Провідник Службу Божу за померших парохіян, а відтак процесіонально відпрозаджено Отців на приходство, де начальник громади зі слізми в очах подякував ОО. Місіонарям в імени місцевого населення за цінні науки та працю. Того самого дня відіхали ОО. Місіонарі, прощані незвичайно сердечно місцевим населенням, та кінною бандерією, яка відпровадила їх на стацію. На стації місцевий церковно-читальняний хор попрощав Отців грімким „Многая Літа“. — При Божій помочі Місія вдалася, але щоби овочі її не пішли на марне, треба ще много праці, а особливо благодати Божої.

Присутній

НОВІ КНИЖКИ

Устав церковних богослужень на 1933 рік (церковний) на кождий день року. Львів 1933. Стр. 123.

Загальний Устав церковних богослужень. Львів 1933. Стр. 72.

Священ. Кооператива „Власна Допомога“, що і давнішими роками видавала церковний устав, розложила його тепер на два: на загальний, себто „вічний“ та на щорічно змінний.

Оба устави мають малу, кишеньову, практичну форму. Отся іновація зроблена з огляду на теперішні убогі часи: від 1934 р. буде „Допомога“ друкувати тільки змінний устав

з відкликами на загальний устав, отже „Устави“ будуть менші і дешевіші.

Хто купить оба „Устави“, дістає в додатку гарно виданий стінний „Тижневий Календар на рік 1933“. К.

о. *Петро Дзедзик*: Вибрані питання релігійного та суспільного життя. Ч. 3. По думці Христової Євангелії. І. (Недільні науки). Львів 1932. Стр. 415. Ціна 5'60 зл.

Се короткі (15—20 хвилин) проповіді на неділі в році; починаються мясопуст. неділею, а кінчаються неділею про блудного сина. Нема сумніву, що книжку, як цілість, треба похвалити і поручити проповідникам Божого слова. Вона видана гарно, почвірний друк та заголовки поодиноких розділів улекшують перегляд змісту проповідей. А й зміст буде „намолотний“, хоч ледви чи проповідники зможуть виучуватися тих проповідей на память і виголошувати їх так, як вони написані. Автор, як сам каже в передмові, не йшов утертими шляхами, а старався змодернізувати проповідь і щодо форми і щодо змісту. Його ціллю було дати „відповідні сучасній хвилі проповіді: Короткі, цікаві, на актуальні теми“. Він обговорює большевизм, атеїзм, опрокидує їхні агітаційні софізми, звертає увагу також на дочасні користи, які дає життя по євангелію, відкликається до амбіції християнина і т. ін.

В передмові автор пише: „перекоаний я, що і мої „Науки“ мають чимало хиб — тим більше, що є вони першою моєю працею, на полі проповідництва. Ці хиби викаже критика“. — І просить проповідників Божого Слова, щоби подавали йому свої критичні завваги щодо змісту та форми його „Наук“.

Очевидна річ, що дійсно об'єктивну вартість таких творів, як проповіді, може подати тільки саме життя: які користи дадуть вони проповідникам, як довго і як багато будуть проповідники ними користуватися.

Та вже й тепер можна підмітити деякі недомогання і в формі і в змісті „Наук“ о. Дзедзика. В передмові автор заявляє (*nota bene* цілком безпотрібно, бо се заносить самохвальством), що він „старався писати як найкращою літературною мовою та найновішим правописом“. Однак він не довів свого змагання до тієї мети, яку повинен був досягнути. Так він пише: відживлювання (стр. 13), користування (153), чувство (375), обоятність (317, 380), будете мусіли (197), дитинство (343), помочи (353), него (*passim*) і т. ін. — самі красоти та новоти з 1848. року! А є й такі новоти, яких ще в українській мові нема, як нпр. кожно́го, вічно́го (*passim*) і т. ін.

Аналогічну реляцію між удатним та невдатним находимо в „Науках“ о. Дзедзика також під іншими оглядами. Бажаючи подати зміст кожної проповіді, автор дає такі

заголовки, начеб се були агітаційні вічеві промови: „Слуги та робітники — то не робучий скот!“ „Схаменіться, Каїнові діти!“ — „Користайте зі запрошення; місця ще не заняті!“ — і т. ін. Це нагадує американську рекляму, але в проповідях воно разить і мінащо не здалося, бо не виражає правдивого змісту проповідей. Таж збірка проповідей це не книжка до читання, але підручник для проповідників, а їм треба подати в заголовках тему, а не афішовий „шлягер“ (наче запрошення до цирку). Так само головний заголовок книжки „По думці Христової Євангелії“ нічого не каже про зміст книжки і його треба пояснювати підзаголовком „Недільні науки“. Що має означати перший титул книжки „Вибрані питання релігійного та суспільного життя. Ч. 3“ — се мабуть ніхто не розшифрує. Я догадуюся, що автор тут має на думці свої дві попередні брошурки, одну про папу Пія XI, а другу про Тересу з Коннерсрайт. Алеж титул „Вибрані питання релігійного та суспільного життя“ се надто шумний титул, а до того невідповідний для тих брошурок, бо 50-річний ювілей священства папи Пія XI се не „питання“, а наглядний для всіх факт; стигми Тереси з Коннерсрайт се надто спеціальне питання — психологічно-теологічне, а не „суспільне“; а навіть „Недільні науки“ не підходять під той шумний титул, бо проповіді на всі неділі в році мають розяснювати ціле релігійне життя, а не „вибрані питання“, до того проповіді взагалі і о. Дзедзика зокрема не мають тієї літературної форми, щоб їм лицувало підшиватися під науковий титул „Вибрані питання“. Проповіді мають заохочувати слухачів до практичного христ. життя, тому орудують аргументами *ad hominem*, апелюють до серця — навіть бомбастичним стилем (в „Науках“ о. Дзедзика є того доволі), а науковий стиль не може собі на се дозволити. Такі „формальні“ іновації в проповідях певне всіх будуть разити, як мене разять. А коли ще завважимо, що автор випечатав на II. сторінці своїх „Недільних наук“: „Всі авторські права, особливо право перекладу, автор собі застерігає“, а се сколяціонуємо зі словами автора на VIII. сторінці: „я переконаний, що і мої „Науки“ мають чимало хиб“, то претенсії автора стануть для нас незрозумілі і разячі. (Дав би Бог, щоби чужинці перекладали з нашої літератури якнайбільше і без авторського „податку“. „Діло“ мало би що поміщувати в своїй рубриці „Ucrainica“... Невже думаєте, що англійські газети також мають аналогічну рубрику „Britanica“?!)

Та се все відноситься до форми.

Зміст щасливіший, одначе в ньому також находимо недомагання. Зміст місцями надто бомбастичний, місцями тривіальний; заобогато думок накопичує автор в одній про-

повіді, а від того терпить логічний перегляд; повторяються ті самі провідні думки в різних проповідях (нпр. „великого бажайте“ в пропов. на XXVIII і XXX нед.); а що найголовніше: глибиною психологічної аналізи проповіді о. Дзедзика зовсім не перевищують наших давніше видаваних проповідей. Нпр. про фарисеїв о. Дзедзик пише так само, як писали і говорили проповідники тому 1000 років: „Фарисеї — то були наскрізь фальшиві та зловісні люди. Облуда, гордість та самолюбство були страшними пороками їхніх душ — пороками, що родили нові хиби та гріхи“ (313). І ставить автор фарисеїв в один ряд з більшовиками (211, 317), хоч у дійсності вони відносяться до себе, як антиподи.

(Видно, що я дармо писав про „духа фарисейзму“ в „Ниві“ з 1931, стр. 179—184).

Всю біду в нинішньому світі і життю о. Дзедзик остаточно пояснює через гріх оклепаним способом: „занедбані молитви, опущені Служби Божі, недбалі та неважні Сповіді, негідні св. Причастя — то каміння на ниві душі“ (412). Та се вже цілий світ знає на пам'ять від віків (і не треба його перекладати, бо воно на всіх мовах). Алеж ми хотіли би бачити перед собою людську душу, розложену на глибші процеси і фази, щоб ми в життю могли легше контролювати себе й інших. Всяка наука, коли поступає, розкладає свій предмет на щораз дрібніші елементи, вишукує щораз важніші зв'язки, тому й щораз легше і більше панує над своїм предметом. До того повинні змагати й проповіді — особливо, коли виходять під науковим титулом: „Вибрані питання релігійного та суспільного життя“.

В проповідях о. Дзедзика трапляються (однаке дуже рідко) й нелогічні та невірні з дійсністю представлення річей. Так нпр. читаємо: „Колись, скажімо 100 чи 200 літ після смерті Христа, коли св. Католи. Церква була ще малою та, здавалось, слабою громадою, — забажали поганські володарі Риму знищити її в зародку“ (318). Не 100 чи 200 років по смерті Христа, а щонайбільше 34 років (якщо Христос мав тільки 30 років, коли помер), а по нашому звичайному рахунку 31 років (Христос помер, коли мав 33 роки, а Нерон почав переслідувати християн 64 р.); тай не „забажали“, а „бажали“, бо се тривало, як автор далше сам подає, кругло через 250 років.

Всетаки я не відкликую своїх похвальних слів про проповіді о. Дзедзика і нікого не хочу відстрашувати від них. А що я спинився головню на їх недомаганнях, то тому, бо автор просив.

о. Г. Костельник

ВСЯЧИНА

Літургічна конференція в Бережанах. Старанням бережанського декана о. Е. Бачинського відбулася в Бережанах 30. червня с. р. літургічна конференція, на якій взяло участь звиш 30 священників: бережанський деканат в комплекті і заступники з деканатів підгаєцького, зарваницького козлівського і нараївського. О. Ст. Рудь, духовник Дух. Семинарії у Львові, під нинішню пору чи не найкрасший знавець нашого обряду, мав на тій конференції реферат про Літургію після нового нашого Службеника.

З короткою перервою на (спільний) обід реферат тривав від 10 год. до 17-ої, а всі присутні Отці слухали його з великим зацікавленням і з великою користю для поглиблення своїх літургічних відомостей. Були такі, що казали, що слухали би такого викладу й три дні без перерви. Се знак, як дуже на часі такі літургічні конференції.

Референт пояснив всі рубрики в Літургії Золотоустого, історично і логічно умотивував всі зміни в новім Літургіконі. Зібрані Отці — на візвання о. дек. Бачинського — зобов'язалися, що від того часу всі будуть служити після нового Літургікону, придержуючися вказівок о. Прелегента, які всі присутні признали за добре умотивовані. Такі конференції се найуспішніший спосіб для поширення повного літургічного освідомлення, бо живе слово, запити і відповіді, розв'язування піднесених труднощів зараз на місці — се найлекше і найсильніше промовляє до переконання. Належить ся подяка о. дек. Бачинському за урядження такої конференції, що повинні наслідувати й інші деканати.

З о. Прелегентом приїхав також о. Др. Г. Костельник, та мав промову на тему, що нині під оглядом плекання нашого чистого обряду сповнилося на нас Христове слово „і будуть останні перші“... Від Перемишля по Камчатку, ми нині покликані журитися обрядовою спадщиною греко-слов'янської Церкви, дорожити нею, студіювати її, любити, дбати за її чистоту і правильність, як дбаємо за чистоту і правильність нашої мови, бо на Україні і в Росії все, що церковне, ломиться під безбожними большевиками, навіть церковні книги безслідно пропадають, а православні, що в Польщі, культурно слабші від нас. Хто сього не бачить і не розуміє, той не може зрозуміти головної причини нашого нового літургічного руху.

Промова викликала на присутних сильне вражіння.

Учасник.

Польське паломництво до св. Землі. При кінці січня 1933 року виїде з Польщі під протекторатом еп. Кубіни паломництво до св. Землі й Єгипту. Технічне переведення

паломництва віддано польському подорожному бюрови „Франкополь“ в Варшаві. Паломництво крім св. Землі й Єгипту відвідає Царгород, Атени, Александрію, Каїро і Бейрут. Пора і нам подумати над зорганізуванням нашого паломництва до св. Землі!

Новий архієпископ Відня. На місце помершого ц.р. архієпископа Відня кард. Піфля, Ап. Престол іменував на віденську архієпископську катедру о. цра Теодора Інніцера, професора віденського університету. Новий єпископ уродився в 1875 р. у Vúrty (Weipert) в нинішній Чехословаччині. Висвячений в 1902 р., від року 1911 є професором св. Письма Н. З. на теол. факультеті віден. університету. В академічній році 1928/29 був вибраний ректором університету. В третьому кабінеті Шобера був міністром суспільної опіки. Був теж куратором австрійського захисту для паломників у св. Землі, куди часто їздив. Австрійська преса прийняла його номінацію дуже прихильно. Українська колегія у Відні передала новому архієпископу привіт від віденських Українців. До нашої Богосл. Академії відносився Номінат дуже прихильно, тому й ректорат Академії вислав йому з нагоди номінації щирі побажання.

Делегат царгородського патріарха в Варшаві. До Варшави прибув з Греції архимандрит Канадзайтіс, призначений царгородським патріархом на патріаршого делегата при православній Церкві в Польщі. Його попередником був відкликаний в своїй часі єп. Зотос. Архим. Канадзайтіс покінчив богословські студії в Петрограді, а відтак студіював на університеті в Оксфорді. Говорить по грецьки, російськи, англійськи і німецьки.

Український куток в „Osservatore Romano“. Офіційний орган Ватикану, „Osservatore Romano“ відкрив на своїх сторінках сталу рубрику, присвячену справам Радянської України. Поміщує він вістки головню після релійї парижсько-жєневської агенції „Офінор“ (WU).

Шематизм католицької східної Церкви. Конгрегація „Pro Ecclesia Orientali“ видала недавно історично-географічний огляд Східної Церкви. Перша частина публікації містить в собі історію конгрегації від року 1573, а друга огляд єрархії східної Церкви після 5-ти патріархатів. Загальне число католиків всіх східних обрядів виносить по даним публікації — 8,177.522 душ, з чого $\frac{3}{4}$ становлять Українці (5,162.385). (Думаємо, що тут мова хіба тільки про галицьких Українців і нашу заморську еміграцію; з Українцями на Закарпаттю і в Югославії це число буде значно вище). Монаших чинів має Східна Церква 28 мужеських і 41 жіночих.

Музей церковного мистецтва давньої Росії повстав у Ватикані під особистим зарядом єп. Д'Ербіні. Папська ко-

місія „pro Russia“ закупила для нього цілу низку мальовин Браїловського. (WU).

Наше богослуження в радіо. На Воздвиження Чесн. Хреста львівська радіева стація трансмітувала на цілу Польщу Службу Божу з Волоської церкви у Львові. Сл. Божу служив сам парох, о. кан. Лопатинський, діяконував о. Горчинський, проповідь виголосив о. др. Костельник. Співав парохіяльний хор під управою проф. Прокоповича.

Собор російських єпископів на еміграції. В Сремських Карловцях в Югославії відбулися при кінці серпня ц. р. наради Собору російських єпископів, що перебувають під сю пору на еміграції в різних краях світу. Наради вів митр. Антоній Храповицький. В Соборі взяло участь 11 єпископів. Прибули на Собор м. ін.: з Лондону єпископ Тихон, з Сан Франціско в Каліфорнії єп. Тихон, з Єрусалиму, Парижа, Берліна, Відня і Софії. Не могли прибути єпископи з Китаю і з Далекого Сходу (Манджурії). Архієпископ Симон в Пекіні прислав свого заступника, архимандрита Віктора з Тієнтсіна. Натомісць небуло на Соборі митрополита Евлогія ані його прихильників. Наради тревали цілий тиждень і оберталися біля осьяких квестій: відношення до передсоборних нарад, які підготовляють скликання вселенського Собору, життя і потреби різних російських емігрантських церков і справа масонерії.

Смерть кардинала Van Rossum. Дня 30. серпня ц. р. помер в Maastricht в Голляндії один із найвизначніших членів кардинальської колегії, кард. Van Rossum, по національності Голляндець. Належав до монашого Чина ОО. Редemptористів. Кардиналом іменував його папа Пій X. 1911 року, а в 1918 р. папа Бенедикт XV. іменував його префектом конгрегації de Propaganda Fide і на тім становищі остав аж до смерти. Як делегат св. Отця брав участь в багатьох світових євхаристійних конгресах (в 1912 році у Відні, 1924 р. в Амстердамі, а цього року в Краєвім в Копенгазі).

Теперішній стан колегії кардиналів. Як відомо, папа Сикст V (1585—1590) усталив число кардиналів на 70. Нині — по смерті кард. Van Rossum — колегія кардиналів виносить ледви 53 членів, з чого 26 Італійців, а 27 зпоза Італії. 43 кардинали належить до духовенства світського, а 10 до монашого. Зпоміж 24 куріяльних кардиналів є 4 неіталійської національності (Ehrle, Frühwirth, Lepicier і Segura). За понтифікату теперішнього папи Пія XI померло 49 кардиналів. З жиючих кардиналів є 7 покликаних до колегії Пієм X, 14 Бенедиктом XV, а 32 Пієм XI. (Prz. Kat.)

Св. Тома в чеськім перекладі. Оломуцькі ОО. Домінікани виготовляють чеський переклад головного твору св. Томи з Аквіну „Summa theologica“. Перший зшиток появився на днях.

Фузія двох католицьких журналів. Споріднені католицькі німецькі тижневики „Schönere Zukunft“ і „Das neue Reich“ получилися разом і почавши від 1. жовтня будуть виходити як „Schönere Zukunft“. Буде це найбільший безпартійний католицький часопис в німецькій мові.

Нова монаша конгрегація. Папська комісія „Pro Russia“ видала декрет, яким основує на пробу на 7 літ нову монашу конгрегацію византійсько-слов'янського обряду, а саме: Сестри-місіонарки Пресв. Серця Христового. Їх основником є о. Павло Мацевич Т. І. визант.-слов. обряду з Вільна. Нова конгрегація має свій осідок у Вільні і ставить собі головним завданням співпрацювати в ділі церковного єдинення на православних областях нинішньої Польщі.

Осідок крижівського гр.-кат. єпископа переноситься цього року з Крижівців до Загребу. Преосв. Няраді буде мешкати покищо в тамошній гр.-кат. Духовн. Семинарії, а парохіяльна церква св. Кирила і Методія буде одночасно катедральною, доки не побудують єпископської палати і нового катедрального храму. Капітула остане покищо в Крижівцях.

Протест митр. Сергія. „Містоблюститель“ патріяршого престолу, московський митрополит Сергій після царгородському патріярхови Фотієви письмо в якому втикає йому, що поступив неправдо, коли минулого року разом з александрійським патріярхом Мелетієм признали важність англіканських свячень і висловили свою згоду на заключення унії з англіканською Церквою. Ця справа обходить всі православні Церкви, поміж котрими найбільшою є російська Церква. Митр. Сергій відкидає унію з англіканською Церквою, бо це розбило би єдність православних Церков.

Помер бувший прашівський єпископ. В Будапешті помер нагло на вулиці (тріснення артерії) єп. Стефан Новак в 53 році життя, що був від 1912 року аж до зайняття Пряшева Чехословаками прашівським гр. католич. єпископом. Як єпископ заводив в своїй єпархії безоглядну мадяризацію, м. ін. на час його діяльності припадає знесення кирилиці і введення календаря нового стилю. По обсадженью Пряшева чехословацькими військами не міг погодитися з новим режимом і був через два роки під тайним поліційним дозором. Коли Покійник про це довідався, покинув Пряшів і перебував спершу в Мішковці, а відтак в Будапешті. Померший жив в останніх роках у великій нужді.

Пам'ятник Царя-Христа в Варшаві. У Варшаві вже кілька літ тому зав'язався комітет під проводом єпископа-суфрагана Шляговського, який поставив собі завданням збудувати на одному з варшавських майданів пам'ятник в честь Царя-Христа. Дотеперішні збірки виносять 72.000 зол., так що комітет приступає в найближшому часі до будови пам'ятника.

Затвердження Конституцій Згромадження СС. Службниць. Апост. Престол, згідно Конгрегація для східної Церкви декретом ч. 771/29 затвердив Конституції Згромадження СС. Службниць Непорочно Зачатої Прч. Діви Марії греко-українського (в оригіналі: graeco-rutheni) обряду на сім літ.

Чистка церков із ярмарочного краму. — Від деякого часу католицька преса Заходу живо обговорює на своїх сторінках енергійні зарядження Комісії, покликаної Апост. Столицею для усунення із римських церков всіх воєскових, гіпсових й других фігур зі зображенням святих, вівтарів, образів і т. п., що не є мистецького походження. У висліді праці цієї комісії під пров. кард. Мархетті-Сельваджіяні зникли із римських церков всі подібні предмети, а також штучні цвіти. Це зарядження дістало негайне одобрення св. Вітця. Також заборонено продаж свічок у церкві та закрестії. Це останнє мотивує комісія тим, що продаж така дає позір суєвіря та вражіння устроювання краму у церквах та закрестіях. Навязуючи до цього зарядження, й по других катол. краях зникає швидко із церков ця тандита фабричного виробу, що в останніх десятиліттях так засмітила католицькі церкви. Німецька катол. преса домагається основної чистки усіх нім. церков із цього ярмарочного краму. В останніх днях видвигнуто домагання — усунути з престолів електричні „свічки“, які — як оправдано преса твердить — є проти духа Літургії та не сповняють символу приношеної жертви: цілопалення на престолі перед Всевишнім. Одна зі статей на згадану тему кінчить запитом, повним занепокоєння й туги, мовляв, чи найдуться мистці різьбарі й малярі, які зумілиб дати мистецькі постаті зображення святих та такіж образи. Запит доволі зрозумілий, коли взяти під увагу мале заінтересування вірних мистецьким церковним малярством та церковною різьбою. — Можемо бути горді, що в нас останніми роками укр.-византійське малярство у повній своїй мистецькій красі знова здобуло собі доступ до наших святинь. Каплиця Духовної Семинарії у Львові та багато церков в краю хай величаються започаткуванням відродження церковної штуки, за якою так тужить Захід. Коби й наші різьбарі-скульптори мали на увазі залишену ділянку церковного різьбарства! Відражаючо ділає поява в останніх часах у наших церквах всякого ярмарочного краму, особливо образи — „богомази“, — та заставлення престолів густо штучними цвітами й „букетами“, а також гіпсові фігури, незгідні із духом східного обряду.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріату у Львові

Власник: Львівська гр.-кат. АЕпархія

Відповідальний редактор: о. Петро Хомин

З Друкарні „Бібльос“, Львів, Японська 7. Тел. 14-78